

Bestemming Syrië

*Een exploratieve studie naar de leefsituatie van Nederlandse
'uitreizigers' in Syrië*

Daan Weggemans
Ruud Peters
Edwin Bakker
Roel de Bont

Universiteit Leiden
Universiteit van Amsterdam

*Een exploratieve studie naar de leefsituatie van Nederlandse
'uitreizigers' in Syrië*

Daan Weggemans
Ruud Peters
Edwin Bakker
Roel de Bont

3 januari 2016

In opdracht van:
Rechtbank Rotterdam

Universiteit
Leiden

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

de Rechtspraak

Rechtbank
Rotterdam

Inhoudsopgave

Lijst met afkortingen	6
1. Inleiding	8
1.1 Toelichting	9
1.2 De auteurs	10
1.3 Leeswijzer	10
2. De kaart van het conflict	12
2.1 De aanloop naar een burgeroorlog	12
2.2 Oppositionele facties	13
2.3 Het sektarisch conflict	18
3. Het fenomeen ‘uitreizigers’	20
3.1 Beweegredenen om uit te reizen naar een conflictgebied	21
3.2 Waarom naar Syrië of Irak?	23
3.3 De rol van media en propaganda	24
4. Methodologische verantwoording	26
4.1 Achtergrond en focus onderzoek	26
4.2 De onderzoeksmethode	27
4.3 Werving en selectie respondenten	27
4.4 Validiteit van het onderzoek	28
Samenvatting deel I	30
Deel II	32
5. Bestuur en beleid in rebellengebied	34
5.1 Achtergrond en ontwikkeling van de Islamitische Staat in Irak en Syrië	34
5.2 Strategieën van ISIS en staatsorganen	35
5.3 Bestuur, wetgeving, rechtspraak, handhaving onder ISIS	37
5.4 Het leger van ISIS	38
5.5 Media	40
5.6 Financiën ISIS	41
5.7 Bestuur en beleid onder Jabhat al-Nusra	43
6. Van grensoversteek tot inzet	46
6.1 Aankomst in Syrië: aanmeld- en trainingscentra	46

6.2 Inzet van uitreizigers.....	49
7. Het dagelijkse leven vanuit sociaal perspectief	54
7.1 De rol van de man en de vrouw	54
7.2 Het gezinsleven van uitreizigers	55
7.3 Sociaal isolement van de lokale bevolking	57
7.4 Integratie van uitreizigers.....	58
8. Rondkomen in het kalifaat	62
8.1 Werkgelegenheid	62
8.2 Armoede onder de lokale bevolking en de aantrekkingskracht van ISIS	63
8.3 Het voorzien in levensbehoeften bij ISIS: Ontvangsten en kostenposten	65
9. Infrastructuur en voorzieningen.....	70
9.1 Elektriciteit en water	71
9.2 Internet en telefonie	73
9.3 Vervoer en transport.....	73
9.4 Gezondheidszorg en onderwijs	74
10. Al-Nusra en gelieerde organisaties	78
10.1 Van grensoversteek tot inzet	78
10.2 Dagelijkse leven vanuit sociaal perspectief	79
10.3 Rondkomen bij rebellengroeperingen.....	80
10.4 Infrastructuur en voorzieningen	81
11. Conclusie	82
11.1 Inzichten in het conflict.....	82
11.2 Het dagelijkse leven in Syrië	83
Literatuur	88
Bijlage A: Interviewlijst.....	102
Bijlage B: Topiclijst	104
Bijlage C: Kaarten van het Syrische conflict.....	108
Bijlage D: Fotobijlage	110

Lijst met afkortingen

AIVD	Algemene inlichtingen- en veiligheidsdienst
DTN	Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland
FSA	Free Syrian Army
IED	Improvised Explosive Device
IS	Islamitische Staat
ISI	Islamitische Staat in Irak
ISIS	Islamitische Staat in Irak en Syrië
JaN	Jabhat al-Nusra
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
PKK	Koerdische Arbeiderspartij (Partiya Karkerên Kurdistanê)
SMC	Supreme Military Command
YPG	Koerdische Volksbeschermingseenheden (Yekîneyên Parastina Gel)

1. Inleiding

In Syrië werden in maart 2011 vreedzame protesten tegen het regime van president Bashar al-Assad bloedig neergeslagen. Dit bleek het begin van een bijzonder gewelddadige burgeroorlog. Volgens schattingen van de Verenigde Naties zijn tot op heden meer dan 250.000 dodelijke slachtoffers gevallen.¹ Daarnaast zijn miljoenen Syriërs hun land ontvlucht.² Tegelijkertijd heeft een aanzienlijke groep mensen juist besloten zich in richting van het conflictgebied te begeven. In eerste instantie trokken voornamelijk personen uit omliggende Arabische landen naar Syrië. Al snel volgden personen uit EU-lidstaten, Turkije, Rusland en zelfs landen als Australië, de Verenigde Staten en China. In de afgelopen jaren is het aantal buitenlanders drastisch toegenomen. Huidige schattingen van het aantal personen dat vanuit de Europese Unie naar Syrië en Irak zijn gereisd lopen uiteen van 3850³ tot meer dan 5000.⁴ Het aantal Nederlanders wordt op dit moment geschat op 220 mannen en vrouwen – en loopt nog steeds op. Zij trokken vanaf 2012 naar het conflictgebied.⁵ Een deel van hen is in Syrië of Irak omgekomen (42), anderen (circa 40) zijn na verloop van tijd teruggekeerd naar Nederland.⁶

Deze ‘Syriëgangers’, als ook de personen die vergeefse pogingen deden om naar Syrië te reizen, staan hoog op de politieke en bestuurlijke agenda. Een aanzienlijk aantal rapporten en publicaties uit binnen en buitenland heeft zich gericht op de achtergronden en motieven van westerse strijders in Syrië en Irak. Ook was er aandacht voor hun betrokkenheid bij grove mensenrechtenschendingen. Een stuk minder is geschreven over het dagelijkse leven van buitenlanders aan of achter het front. Dit is onder meer een gevolg van de gevaarlijke situatie in het land. Slechts een handje vol journalisten en wetenschappers heeft het aangedurfd om ter plaatse onderzoek te verrichten. Ook is het vaak niet mogelijk om via internet of de telefoon contact met personen in Syrië te hebben. Soms laat de techniek dit niet toe, in andere gevallen zorgt dit voor te grote veiligheidsrisico’s voor de betrokkenen.

Het beperkte beeld van het dagelijkse leven in Syrië vormt een belangrijk obstakel bij de beantwoording van relevante maatschappelijke en juridische vragen. Hoe ziet het leven van een gemiddelde uitreiziger er in Syrië uit? Staat bijvoorbeeld een uitreis naar Syrië in de praktijk gelijk aan een bestaan als strijder of zijn er ook andere opties? Dergelijke vragen staan centraal in dit rapport.⁷

¹ United Nations, 2015

² UNHCR, z.d.

³ Neumann, 2015

⁴ The Soufan Group, 2015:12

⁵ NCTV (2015c)

⁶ Ibid.

⁷ In deze publicatie van dit rapport is de paragraaf met de formele onderzoeksopdracht niet opgenomen.

1.1 Toelichting

Het doel van dit onderzoek is om een beeld te krijgen van de leefsituatie van Nederlanders in gebieden in Syrië die in 2014 niet meer gecontroleerd werden door het al-Assad regime. Voor dit onderzoek zijn open bronnen gebruikt – zoals rapporten, mediaberichten, sociale media (Twitter en Facebook) en weblogs –, juridische dossiers geanalyseerd en interviews afgenomen met wetenschappers, ambtenaren, journalisten, familieleden van Syriëgangers en anderen die ons inzicht konden bieden in de leefomstandigheden in Syrië. Voorbeelden van thema's die gedurende deze semi-structureerde interviews aan bod kwamen zijn: de strijd, woon- en arbeidssituatie, inkomsten, vrijetijdsbesteding en het gezinsleven (zie bijlage B). Voor een verdere bespreking van de belangrijkste methodologische overwegingen rond dit onderzoek zie hoofdstuk vier.

Bij het lezen van dit rapport is het verder van belang een aantal zaken in het achterhoofd te houden. Ten eerste betreft dit een exploratieve studie. Dat wil zeggen dat het een eerste grondige verkenning is van een onderzoeksvraag waarover nog slechts beperkt is gepubliceerd. Hoewel er, in de ogen van de onderzoekers, een goed onderbouwd algemeen beeld naar voren komt van het leven in Syrië en de activiteiten van uitreizigers, zal er over sommige zaken minder gezegd kunnen worden. Soms bleek er te weinig informatie beschikbaar of zou meer tijd nodig zijn geweest om bepaalde aspecten van het dagelijks leven van Nederlandse Syriëgangers boven tafel te krijgen. Gelet op de beperkte loopperiode van deze studie (van oktober t/m december 2015) was dit niet mogelijk. Wanneer informatie ontoereikend bleek om tot bepaalde conclusies te komen, of wanneer bronnen elkaar tegenspreken wordt dit in het rapport nadrukkelijk vermeld.

Ten tweede is het van belang om stil te staan bij het dynamische karakter van het conflict. Sinds 2011 is de positie van nationalistische of seculiere rebellen die in opstand kwamen tegen corruptie en mensenrechtenschendingen door het al-Assad regime sterk verzwakt, mede gelet op de opkomst van islamistische groeperingen als Jabhat al-Nusra (JaN), het Islamitisch Front en Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS).⁸ Daarnaast spelen inmiddels ook de Koerden in het noorden van Syrië een belangrijke rol en zijn diverse landen en organisaties van buiten Syrië zich (direct of indirect) steeds meer met de strijd gaan bemoeien. De focus van dit onderzoek ligt op het kalenderjaar 2014. Een centrale ontwikkeling in dit jaar is de oprichting van het kalifaat door ISIS. In de zomer van 2014 riep de Consultatieve Raad (Majlis al-Shura) van ISIS een grensoverschrijdende 'islamitische staat' uit op het grondgebied van Syrië en Irak met Abu Bakr al-Baghdadi als kalief. Moslims van overal ter wereld werden opgeroepen zich in dit gebied te vestigen (*hijra*) en bij te dragen aan de verdere opbouw en uitbreiding van deze staat. De oprichting van het kalifaat heeft grote gevol-

⁸ Naar deze organisatie is de afgelopen jaren op verschillende manieren verwezen (onder andere: 'Islamitische Staat in Irak en de Levant' (ISIL), 'Islamitische Staat in Irak en Syrië' (ISIS) meer recent 'Islamitische Staat' en in het Arabisch als '*ad-Dawlah al-Islāmiyah fī 'l-'Irāq wa-sh-Shām*' afgekort als Da'ish of Daesh). Gelet op de leesbaarheid van dit rapport is ervoor gekozen om consequent de afkorting ISIS te hanteren.

gen gehad voor het leven in deze gebieden. Binnen het kalifaat gelden duidelijke regels. Ook zijn diverse instituties in het leven geroepen, bijvoorbeeld voor het dagelijkse bestuur van het grondgebied en de handhaving van nieuwe wetten. Hierdoor is in sommige gebieden een relatief uniform beeld te schetsen van het dagelijkse leven ter plaatse. Voor andere gebieden en organisaties is dit een stuk minder eenvoudig. Bijvoorbeeld doordat rebellengroepen onderdeel uitmaken van gezamenlijke coalities of doordat het besturen (nog) geen prioriteit heeft en men primair bezig is met het verdedigen of veroveren van grondgebied.

Ten derde, deels samenhangend met het bovenstaande, kunnen de leefomstandigheden in 2014 per gebied in Syrië behoorlijk van elkaar verschillen (zowel voor als achter de frontlinie). We hebben in dit onderzoek hier zoveel mogelijk aandacht aan proberen te schenken. Hierbij geldt wel dat enkel die gebieden worden besproken waarbij redelijkerwijs kan worden verondersteld dat Nederlanders hier zouden kunnen verblijven. Eenzelfde keuze is er gemaakt wat betreft de behandeling van specifieke organisaties in dit rapport (zie ook hoofdstuk drie).

Ten vierde is er binnen dit onderzoek gekozen om neutrale termen als ‘Syriëgangers’ en ‘uitreizigers’ te gebruiken voor personen die vanaf 2011 vanuit Nederland naar Syrië zijn vertrokken met het voornemen daar deel te nemen aan de gewapende strijd en/of om daar te wonen. Deze begrippen bieden ruimte voor onderzoek naar de aannemelijkheid van bepaalde rollen van buitenlanders in Syrië. De term ‘foreign fighter’ of buitenlandse strijder zal enkel worden gebruikt wanneer het expliciet gaat over personen die rechtstreeks betrokken zijn bij de gewapende strijd. De beladen term ‘terrorist’ wordt in dit rapport nadrukkelijk vermeden.

Ten slotte is het van belang te benadrukken dat deze studie een algemeen beeld schetst van het dagelijkse leven van uitreizigers in Syrië anno 2014. Dit betekent dat er specifieke gevallen kunnen zijn op wie de bevindingen niet van toepassing zijn.

1.2 De auteurs

Voor dit onderzoek zijn prof. dr. mr. Ruud Peters (emeritus hoogleraar islamitisch recht, Universiteit van Amsterdam), prof. dr. Edwin Bakker (hoogleraar (contra-)terrorisme, Universiteit Leiden) en drs. Daan Weggemans (promovendus, Universiteit Leiden) door de Rechtbank Rotterdam benoemd als getuige deskundigen. Roel de Bont (Universiteit Leiden) is bij het project betrokken geweest als onderzoeksmedewerker. De auteurs willen graag hun dank uitspreken aan de personen die bereid zijn geweest om hun kennis en ervaringen met ons te delen. Ook zijn de auteurs Ruben Kon en Noora Kinnunen dankbaar voor hun ondersteunende werkzaamheden tijdens dit project.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee onderdelen. Het eerste deel van dit onderzoek betreft een algemene beschrijving van het conflict in Syrië en de belangrijkste betrokken partijen (*hoofdstuk twee*), en het

fenomeen uitreizigers (*hoofdstuk drie*). Ook zal er stil worden gestaan bij de onderzoeksmethodologie (*hoofdstuk vier*).

In het tweede deel van het rapport worden de belangrijkste verworven empirische inzichten in het dagelijkse leven in Syrië weergegeven. Na een algemene inleiding worden het bestuur en de geldende wetten en regels in gebieden onder controle van bepaalde organisaties beschreven (*hoofdstuk vijf*). De volgende hoofdstukken schetsen een beeld van verschillende andere aspecten van het dagelijkse leven van Nederlanders in Syrië in gebieden onder controle van ISIS. Zo zal *hoofdstuk zes* ingaan op de eerste periode nadat Nederlanders uitreizigers in Syrië zijn aankomen en hun daaropvolgende inzet door de verschillende groeperingen aldaar. *Hoofdstuk zeven* staat vervolgens stil bij de sociale aspecten van het leven onder ISIS. Het daarop volgende hoofdstuk richt zich op de wijze waarop uitreizigers in hun levensonderhoud voorzien (*hoofdstuk acht*) alvorens aandacht zal worden geschonken aan zaken als infrastructuur en andere voorzieningen in deze gebieden (*hoofdstuk negen*). In *hoofdstuk tien* zal een vergelijking worden gemaakt met het leven in gebieden die onder controle staan van andere organisaties (voornamelijk Jabhat al-Nusra). In de conclusie zullen de belangrijkste bevindingen worden weergegeven (*hoofdstuk elf*).

2. De kaart van het conflict

In 2011 werden in Dera'a vreedzame protesten tegen het Syrische regime van Bashar al-Assad bloedig neergeslagen. Het vormde een mijlpaal in een proces wat uiteindelijk zou resulteren in een burgeroorlog met meer dan honderden gewapende partijen.⁹ Daarnaast hebben ook andere landen zich in de loop der jaren direct of indirect in de strijd gemengd. Zo is het regime van Bashar al-Assad onder andere gesteund door Libanon, Iran en, recentelijk, Rusland. Oppositiepartijen kregen daarentegen steun van onder meer Saoedi-Arabië, de Verenigde Staten, Turkije en Qatar. Omdat Saoedi-Arabië en Iran aartsvijanden zijn, vertoont het conflict in Syrië ook allerlei aspecten van een *war by proxy*.

Een andere belangrijke factor in het conflict is de opkomst van salafi-jihadi groeperingen als JaN en ISIS. Deze laatste breidde in 2013 zijn activiteiten uit van Irak naar Syrië wat in juni 2014 zelfs leidde tot de oprichting van een kalifaat in delen van beide landen. Door de rol van de soennitische jihadistische bewegingen kent het conflict ook een sektarisch karakter, waarin soennieten tegenover sjiieten en niet-islamitische minderheden staan.

Verder spelen ook de Koerden een bijzondere rol in deze oorlog. Zij hebben gedurende het conflict een gebied in het noorden van Syrië weten te bemachtigen. Echter, gezien de focus van dit onderzoek zal hier niet verder over worden uitgeweid. Tenslotte kenmerkt het conflict zich door het grote aantal buitenlanders dat naar het conflictgebied is afgereisd. Dit zal nader worden besproken in hoofdstuk 3. In het vervolg van dit hoofdstuk zal in grote lijnen worden stilgestaan bij de voor dit onderzoek belangrijkste politieke en militaire aspecten van het conflict in Syrië en Irak.

2.1 De aanloop naar een burgeroorlog

Eind 2010 kwam in Tunesië de bevolking in opstand. Andere Arabische autocratieën volgden in de daaropvolgende periode. Deze reeks van opstanden en protesten zou later bekend worden als de Arabische Lente. Begin 2011 waren de eerste 'successen' behaald: de Tunesische president Ben Ali was het land ontvlucht en de Egyptische president Mubarak was afgetreden. Deze context bood voor de Syrische bevolking een *kans* om ook hun onvrede te uiten. Syrië, sinds 1970 onder het bewind van de al-Assad familie, werd al lange tijd gekenmerkt door een hoge werkloosheid, een hoge inflatie, beperkte verticale mobiliteit, corruptie, beperkte politieke vrijheden en een hard optredende overheid.¹⁰ Desondanks was de heersende opvatting dat enerzijds de Syrische politiestaat en anderzijds de angst van de bevolking voor sektarisch geweld een opstand zouden voorkomen.¹¹

⁹ Zie o.a. Cafarella & Casagrande, 2015; Blanchard e.a. 2014:3

¹⁰ Sharp & Blanchard, 2012:1

¹¹ Ibidem

Pogingen in begin 2011 door jonge activisten om een revolutie te uit te laten breken kregen inderdaad weinig gehoor. De protesten werden aangewakkerd toen in maart 2011 in Dera'a een groep studenten werd opgepakt en gemarteld voor het schrijven van een anti-regime leuze op een muur van een schoolgebouw. Min of meer gelijktijdig ontstonden er ook in andere steden protesten. Hardhandig politieoptreden was het vaste antwoord van de Syrische autoriteiten. Hierdoor breidden de protesten zich steeds verder uit naar nabijgelegen regio's. De protesten die begonnen als confrontaties met lokale vertegenwoordigers van de staat waren een maand later uitgegroeid tot een landelijk protest tegen het Syrische regime als geheel.¹² Ondanks enkele beloofde concessies door de Syrische overheid bleef de bevolking protesteren. Als reactie hierop werd in april 2011 het Syrische leger grootschalig ingezet om de protesten neer te slaan. Dit luidde een nieuwe fase van het conflict in: gewapend verzet begon ongewapend verzet te overschaduwen.¹³ Syrië belandde in een burgeroorlog, waar allerlei rebellengroepen de strijd aan gingen met overheidstroepen – en elkaar – voor de controle over dorpen, steden en het platteland.

2.2 Oppositionele facties

De oppositionele facties bestaan voornamelijk uit nationalisten, jihadistische bewegingen en lokale groeperingen.¹⁴ De nationalisten worden met name vertegenwoordigd door The Free Syrian Army (FSA). Deze beweging, opgericht in juli 2011 door deserteurs van het Syrische regeringsleger, pakte als eerste partij de wapens op tegen het Syrische regime. Vanaf dat moment grepen ook andere oppositiepartijen naar wapens. De organisatie ondervond daaropvolgend vooral concurrentie van de opkomende jihadisten. Voor jihadistische bewegingen bood een gewapende opstand een kans om hun invloed in Syrië te vergroten, zeker gezien hun tot dan toe nagenoeg verwaarloosbare rol bij de relatief vreedzame revoluties van de Arabische Lente.¹⁵ Het jihadistische netwerk in Syrië bestaat inmiddels uit verschillende groeperingen die verenigd zijn in hun jihad tegen het al-Assad regime. Onderling vertonen ze echter ook grote verschillen. Verstandhoudingen tussen de groeperingen typeren zich door zowel samenwerking als onderlinge strijd.

Naast tal van salafi-jihadistische bewegingen zijn ook veel lokale groeperingen bij het conflict betrokken. De Koerden spelen in deze categorie een sleutelrol. De Peshmerga, PKK (*Partiya Karkerên Kurdistanê*) en YPG (*Yekîneyên Parastina Gel*) hebben op meerdere fronten terrein (terug)gewonnen op ISIS, waarbij hun rol bij het bevrijden van de yezidi's en het heroveren van Kobane wellicht het meest bekend is.

¹² Ismail, 2014:539

¹³ Kahf, 2014:556

¹⁴ Benotman & Naseraldin, 2014:1. Zie voor een benadering van de oppositiepartijen: Cafarella & Casagrande, 2015

¹⁵ Benotman & Naseraldin, 2014:1

De oppositionele facties in Syrië kunnen op grond van hun ideologie en strategie in twee groepen verdeeld worden: de *thawrī* (revolutionaire) groeperingen en de salafi-jihadi groeperingen. Beide categorieën hebben als doel om het huidige regime van Bashar al-Assad omver te werpen. De *thawrī* groepen willen daarbij hun doelstellingen binnen de huidige grenzen van Syrië te realiseren en zijn bereid hulp van buitenlandse staten te accepteren. Dit in tegenstelling tot de salafi-jihadi facties, die uiteindelijk streven naar een soennitisch-islamitische transnationale orde en niet of nauwelijks bereid zijn de hulp van bestaande staten te ontvangen, omdat die staten ook deel vormen van de transnationale orde die bestreden wordt.¹⁶ Hieronder wordt onder meer aandacht geschonken aan de gebieden waar deze coalities en milities actief zijn. Voor een beter begrip van de geografische posities en veranderingen zijn enkele kaarten opgenomen in bijlage C.

Thawrī groeperingen

De samenstelling van de het *thawrī* kamp is sterk gefragmenteerd en fluïde. Het gaat om betrekkelijk kleine groepen die broze coalities vormen. Een van de belangrijkste bewegingen is het Free Syrian Army (FSA, Al-Jaysh al-Suri al-Hurr) dat is opgericht in de zomer van 2011 door gedeserteerde officieren. In September van dat jaar fuseerde de groep met een vergelijkbare organisatie: De Free Officers Movement (Harakat al-Dubbat al-Ahrar). Het FSA steunde de Syrian National Council vanaf diens oprichting eind 2012. Onder het vaandel van het FSA strijden een groot aantal milities die een redelijke mate van autonomie hebben. Het overgrote deel van de strijders zijn soennieten (geschat op 90 procent), maar er zijn ook alawitische, sjiiitische en druzische strijdgroepen. Het FSA werd tot februari 2014 geleid door Salim Idris en daarna door Abdullah al-Bashir. In 2013 en 2014, toen JaN en ISIS aanzienlijke overwinningen boekten, deserteerden een aanzienlijk aantal FSA strijders naar deze organisaties. Binnen het FSA vechten weinig buitenlanders mee. Er zijn wat Arabische strijders en wat huursoldaten uit de Balkan (Kroatië, Bosnië, Kosovo). Het FSA is actief in het westen van Syrië, met name in het Zuiden en in het Noorden bij Aleppo. Hun voornaamste doel is het omverwerpen van het al-Assad regime. Gezien de ambities van ISIS moeten FSA milities het ook geregeld opnemen tegen ISIS strijders. In de strijd tegen het regime wordt vooral gebruik gemaakt van guerrillatactiek, die niet gericht is op het bezetten van grondgebied, maar vooral op het verzwakken van het regeringsleger door aanvoerlijnen aan te vallen en de moreel van het leger te ondermijnen.¹⁷

In het noorden werkten de *thawrī* facties samen in de National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces, waarin het Supreme Military Command (SMC) een belangrijke rol speelde. In Zuid Syrië werkten *thawrī* facties samen in Al-Jabha al-Janūbiyya (Zuidelijke Front).

¹⁶ De classificatie berust op International Crisis Group, 2014

¹⁷ Enders & Landay, 2012

Deze ‘paraplu-organisaties’ omvatten facties van diverse ideologieën. Sommige hebben niet meer dan de overtuiging dat het regime omver geworpen moet worden. Andere hebben duidelijk islamistische ideeën die ze binnen de grenzen van het huidige Syrië willen realiseren – al dan niet gesteund door andere staten. Organisaties van dit type zijn bijvoorbeeld Jaysh al-Islam (Het Leger van de Islam)¹⁸ en Ahrar al-Sham (volledig: Harakat Ahrar al-Sham al-Islamiyya, De islamitische beweging van de vrije mannen van de Levant).¹⁹

De macht van de paraplu-organisaties over de afzonderlijk milities met betrekking tot operationele planning, coördinatie en samenwerking is onder andere gelegen in hun contacten met andere staten – en daardoor hun mogelijkheden om militair materiaal Syrië binnen te brengen. In het zuiden wordt dat gecoördineerd met Jordanië. In het noorden komt militaire steun uit diverse landen via Turkije. In tegenstelling tot de Jordaans-Syrische grens is de Turks-Syrische grens poreus. Hier betwisten milities en coalities van milities voortdurend de controle ervan.

De macht van de National Coalition en de SMC verzwakte in de herfst van 2014, mede als gevolg van de door de VS en de VN gemaakte afspraken om Syrië vrij te maken van chemische wapens. De SMC werd door de VS onder druk gezet deel te nemen aan de onderhandelingen waarvan ook het regime van al-Assad deel nam. Dit ondermijnde de legitimiteit van de SMC en als gevolg daarvan die van de National Coalition. Bovendien werd toen duidelijk dat de VS niet bereid was om de oppositie met militaire interventies te steunen. Als reactie kregen binnen de *thawrī* facties de antiwesterse islamistische groeperingen meer aanhang en werden ze invloedrijker. Bovendien waren veel *thawrī* groepen meer bereid om samen te werken met een organisatie als JaN. Uiteindelijk, eind november 2014, richtten een aantal belangrijke islamistische facties een eigen paraplu-organisatie op: al-Jabha al-Islamiyya (het Islamitische Front). Deelnemers waren belangrijke en voorheen met het SMC gelieerde islamistische facties zoals Liwa al-Tawhid (Het Vaandel van het Monotheïsme), Jaysh al-Islam, Suqur al-Sham (De Valken van de Levant) en Ahrar al-Sham. Het Islamitische Front is anti-westers, streeft naar toepassing van de sharia, werkt met zowel *thawrī* als salafi-jihadi groepen samen en is gekant tegen door het westen geïnitieerde onderhandelingen.²⁰ Op veel vlakken is het verschil met de hieronder beschreven salafi-jihadi groeperingen in het eerste opzicht dan ook minder duidelijk geworden.

¹⁸ Een coalitie van islamistische milities die vooral actief zijn rond Damascus, tot voor kort onder leiding van de onlangs gedode Zahran `Allush. Er wordt aangenomen dat de organisatie financiële steun krijgt van Saoedi-Arabië (Oweis, 2013).

¹⁹ Een coalitie van islamistische milities waarvan de getalssterkte op 10.000 tot 20.000 man geschat wordt en een van de belangrijkste coalities is naast het FSA (The Economist, 2013).

²⁰ International Crisis Group, 2014

Salafi-jihadi groeperingen

Het salafi-jihadi kamp bestaat uit ISIS, Jabhat al-Nusra (volledig: Jabhat al-Nusra li-Ahl al-Sham [Front voor de hulp aan de bevolking van de Levant]) en een aantal kleinere aan Al Qaeda gelieerde milities. De bekendste groepering binnen dit kamp, ISIS, beheerst grote delen van Oost-Syrië en van Noordwest-Irak. Wat nu Islamitische Staat heet heeft door de jaren heen verschillende samenstellingen en namen gekend. De oorsprong van de organisatie ligt bij de in 1999 door Abu Musab al-Zarqawi opgerichte beweging Jama'at al-Tawhid wal-Jihad (Groep van het Monotheïsme en de Jihad). Daaropvolgend werd de organisatie door continue organisatorische veranderingen bekend onder de namen Al Qaeda in Irak (AQI), Islamitische Staat in Irak (ISI), Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS) en uiteindelijk Islamitische Staat (IS). In 2010 kwam de leiding van – het op dat moment zwakke – ISI in handen van Abu Bakr al-Baghdadi. Onder zijn bewind slaagde de organisatie erin om grote delen van Noordwest-Irak in handen te krijgen. Om invloed te krijgen in Syrië gaf hij eind 2012 Abu Muhammad al-Jawlani toestemming om in dat land een lokale afdeling van Al Qaeda te stichten. Deze nieuwe beweging zou bekend worden onder de naam JaN (ook wel al-Nusra Front [Steunfront]). Deze militaire organisatie had vanaf het begin succes, veroverde aanzienlijke delen van Syrië en wist steun van de bevolking te krijgen. Al snel kwam het tot wrijvingen tussen ISI en JaN. In 2013 kondigde al-Baghdadi de totstandkoming van ISIS aan; een nieuwe beweging die voortkwam uit de fusie van het Irakese ISI en het Syrische al-Nusra Front. Deze eenzijdige aankondiging werd door al-Jawlani verworpen. Al-Jawlani nam afstand van Baghdadi door hierop trouw te zweren aan Al Qaeda – die zich ook kritisch had opgesteld ten opzichte van ISIS. Hierdoor wordt JaN ook wel gezien als de Syrische tak van Al Qaeda. Deze breuk stuitte de opmars van ISI naar Syrië echter niet; al-Baghdadi stuurde versterking vanuit Irak en kreeg bijval van overlopende al-Nusra strijders – ISIS was een feit. De breuk tussen JaN en ISIS leidde tot gevechten waarbij JaN verdreven werd uit Oost-Syrië en ISIS de steden Raqqa en Deir al-Zor in handen kreeg. In diezelfde periode veroverde laatstgenoemde ook de Iraakse stad Mosul.

JaN, dat na de breuk als onafhankelijke organisatie actief is geworden, verlegde zijn activiteiten vervolgens naar het westen: de regio Aleppo, de provincie Idlib, de stad Damascus en de Golanhoogte. Het viel er Syrische overheidsfaciliteiten en nationalistische of seculiere rebellengroepen aan die werden gesteund door de Verenigde Staten. Hierbij werkte JaN samen met de belangrijke islamitische rebellengroep Ahrar al-Sham en onderdelen van de FSA. JaN beheerst in 2014 tientallen steden, richtte er shariarechtbanken op en verleent enkele sociale voorzieningen (zie paragraaf 5.7) Hoewel er op momenten in 2014 nog sprake was van samenwerking op het slagveld tussen JaN en ISIS, is hier in 2015 geen sprake meer van.²¹ De oplaaiende strijd tussen deze twee partijen was

²¹ Stanford University, z.d.

niet slechts een strijd om macht en territorium; het was tevens een strijd tussen twee strategieën. Beide organisaties willen uiteindelijk een islamitische staat vestigen. ISIS wilde dat doen door eerst een gebied te veroveren, daar een islamitisch bestuur te vestigen om vervolgens het regime van al-Assad omver te werpen. Voor JaN heeft dat laatste de eerste prioriteit – waardoor de beweging ook makkelijker met andere oppositiegroepen kan samenwerken. Hierdoor – zie ook de vorige paragraaf over de toenadering van *thawrī* groeperingen naar JaN – speelt JaN een belangrijke rol in het noorden. Daarbij komt dat de steun voor deze groeperingen het grootst is onder de soennitische bevolking – waarvan het grootste deel in deze regio woonachtig is. In het zuiden is de aanhang van JaN kleiner. Desondanks is ook hier de organisatie van belang. Zo blijkt dat het structureel uitvoeren van zelfmoordaanslagen ervoor zorgt dat JaN een grotere slagkracht heeft dan heeft dan andere (*thawrī*) groepen die hiervoor terugdeinzen. Een tweede punt is dat JaN kan beschikken over aanzienlijke eigen middelen. Niet beperkt door politieke eisen van andere landen kan de organisatie voor een belangrijk deel haar eigen plannen uitvoeren. Ten derde ontvangt JaN veel lokale steun doordat hun leiders (en manschappen) voor een flink deel Syriërs zijn. Dit in tegenstelling tot ISIS, waarvan een aanzienlijk deel van de leiding (en manschappen) ‘buitenlander’ is. Tenslotte – al geldt dit ook voor veel andere groepen – is gebleken dat het leiderschap van het al-Nusra Front flexibel is en bereid is om ad hoc coalities aan te gaan wanneer dat militair voordelig is.²²

Een andere belangrijke speler in het jihadistische veld is ISIS. ISIS is de afgelopen jaren actief geweest om grondgebied te veroveren om een islamitische staat op te vestigen. Als er in gebieden ook andere groeperingen macht hebben, dan probeert ISIS hen uit te schakelen. Dat het stichten van een islamitische staat belangrijker is voor ISIS dan het omverwerpen van het al-Assad regime blijkt onder meer uit een overzicht van de veldslagen die ISIS in 2014 heeft gevochten: in 13 procent van de gevallen ging het tegen het regeringsleger, in 64 procent tegen andere oppositionele milities (en in 23 procent van de gevallen was het anders of niet gespecificeerd).²³ Juni 2014 vormt een mijlpaal in de geschiedenis van ISIS: De Consultatieve Raad van de ISIS riep Abu Bakr al-Baghdadi uit tot kalief en het gebied van ISIS tot kalifaat. Het kalifaat kreeg de nieuwe naam ‘Islamitische Staat’ – om het globale karakter te onderstrepen. Dit heeft de aantrekkingskracht van ISIS voor buitenlandse vrijwilligers vergroot. Het uitroepen van het kalifaat ging gepaard met een oproep aan moslims naar deze staat te komen en deze te versterken (*hijra*).²⁴ Dit gaf buitenlandse vrijwilligers een religieuze rechtvaardiging om naar Syrië te komen. Met zijn uitbreiding kreeg Islamitische Staat ook gebieden in handen waar minderheden zoals christenen en yezidi’s²⁵ woonden.

²² International Crisis Group, 2014

²³ Omar & Vinograd, 2014

²⁴ *Hijra* betekent emigratie. Volgens de sharia is het aanbevelenswaardig dat moslims het gebied van de ongelovigen verlaten en emigreren naar het gebied waar de islam heerst. In geval dat ze hun religie niet kunnen uitoefenen is deze emigratie verplicht (Peters, 1982).

²⁵ Een Koerdisch sprekende religieuze groep in Noord-Irak van enige honderdduizenden personen. Hoewel hun godsdienst beïnvloed is door de islam, worden de yezidi’s niet als moslims beschouwd. Onder Ottomaans bestuur werden ze, net zoals de christenen, als *dhimmi*’s beschouwd.

De rechtsgeleerden van ISIS baseerden zich op de klassieke teksten van het islamitische recht om regels te vinden hoe deze groepen behandeld moesten worden. Wat de christenen betreft, ging het nieuwe regime te rade bij de sharia-regels van de *dhimmi*'s. De bewoners hadden de keuze zich te bekeren tot islam, of hun geloof te behouden, maar op voorwaarde dat ze het gezag van ISIS accepteerden, bereid waren een speciale belasting te betalen en zich hielden aan allerlei beperkende wetten. Als ze de keuze niet wilden maken, konden ze ter dood gebracht worden.²⁶ De situatie voor de yezidi's was erger: zij kregen de keuze tussen bekering tot de islam of de dood voor mannen. Vrouwen en kinderen werden als slaaf beschouwd en verdeeld onder de strijders die hun gebied veroverd hadden.²⁷

2.3 Het sektarisch conflict

Vanaf 2006 tot aan zijn dood in 2010 werd ISIS, onder de naam Islamitische Staat in Irak, geleid door Abu 'Umar al-Baghdadi. Deze publiceerde een pamflet met de titel 'Ons Credo' (*'Aqīdatunā*), dat grotendeels bestond uit een lijst van groepen die als afvalligen beschouwd moesten worden (en daarom gedood mochten worden). Dit waren niet alleen de politieagenten en militairen in dienst van de Iraakse staat en personen die hun geschillen voor de seculaire rechtbanken brachten en niet voor sharia-hoven, maar ook alle sjiieten (consistent aangeduid met de pejoratieve term *al-Rāfida*, de Verwerpers [van de ware leer]). Dit is een fundamenteel document voor Islamitische Staat gebleven (zie ook paragraaf 5.1).²⁸ Door de belangrijke rol van de soennitische salafi-jihadi bewegingen kreeg de burgeroorlog in Syrië dan ook een steeds sterker sektarisch karakter. Vanaf het eerste optreden van Islamitische Staat in Irak was het duidelijk dat de sjiieten als belangrijkste vijand werden gezien. Daar was ook een belangrijke politieke reden voor: onder het bewind van Saddam Hussein waren de soennieten aan de macht, ondanks dat de sjiieten een groter deel van de bevolking uitmaakten. Na de bezetting van de VS en de militaire coalitie kwamen de sjiieten aan de macht. Zij monopoliseerden de belangrijkste posities in het bestuur en leger. De regering, gedomineerd door sjiieten en geleid door de sjiiet Nuri al-Maliki (minister-president 2006-2014), zorgde voor grote rancune bij de soennieten en creëerde daardoor een voedingsbodem voor soennitische jihadistische bewegingen. Inmiddels wordt een aantal belangrijke militaire en bestuurlijke posities in Islamitische Staat bezet door Baathistische bestuurders en voormalige officieren in het Iraakse leger.²⁹ Ook in Syrië bestonden wrijvingen tussen soennieten en sjiieten, wat JaN en ISIS konden exploiteren. Het al-Assad regime is geworteld in de alawitische minderheidsgroep en het repressieve apparaat

²⁶ De niet-islamitische onderdanen van de islamitische staat die in ruil voor bescherming een speciale belasting, *jizya*, moesten betalen. ISIS legde regels op aan de christelijke minderheid van Raqqa die grotendeels gebaseerd waren op de overeenkomst die de tweede kalief van de islam (Omar ibn al-Khattab, r. 634-644) sloot met de bewoners van Jeruzalem (Peters, 2015:207-210).

²⁷ ISIS erkent de yezidi's niet als *dhimmi*'s (zie: Dabiq, 2014). Voor het ISIS document over de behandeling van slavinnen, zie Peters, 2015:211-216.

²⁸ Voor een Engelse vertaling, zie Peters, 2015:196-200. In 2015 is een nieuw Credo (*Hādihā 'aqīdatunā wa-manhajunā* [dit is ons credo en ons programma]) verschenen, dat de theologie wat uitgebreider behandelt, maar nog steeds de sjiieten en aanhangers van seculiere ideologieën als afvalligen noemt (zie Al-Tamimi, 2015e).

²⁹ Abu Haniyeh, 2014; Atwan, 2015:140; Fromson & Simon, 2015

van de staat was en is vrijwel geheel in handen van alawieten. Dit leidde tot spanning tussen soennieten en alawieten. Omdat het regime nu gesteund wordt door het sjiitische Iran en de sjiitische Hezbollah beweging uit Libanon, hebben de soennitische milities daarnaast de neiging om alle sjiieten in Syrië als vijanden te beschouwen.

Tabel 1: Een overzicht van een aantal van de betrokken partijen in Syrië in 2014

Organisatie	Vlag	Ideologie	Doel	Geschatte aantal leden	Grondgebied (km ²)	Datum van oprichting	Leider
ISIS		Salafi-Jihadisme	Een wereldwijd kalifaat	20.000 – 31.500 ³⁰	30.000 – 90.000 ³¹	04/2013	Abu-Bakr al Baghdadi
Syrische regime		Ba'atisme, Alawietisme	Controle over Syrië herwinnen	250.000 ³²	± 30.000 ³³	n.v.t.	Bashar al-Assad
Hoogste Militaire Raad/FSA		Revolutionair (Thawri)	Omverwerpen regime, landsgrenzen herstellen	45.000-60.000 ³⁴	Deel van ± 10.000 ³⁵	07/2011	Albay Ahmed Berri ³⁶
Jabhat al-Nusra		Salafi-Jihadisme	Oprichting van een Islamitische staat	5.000 – 6.000 ³⁷	Deel van ± 10.000 ³⁸	01/2012	Abu Muhammad al-Jawlani ³⁹
Islamitisch Front		Salafi-Jihadisme	Omverwerpen regime, toepassing sharia	45.000 ⁴⁰	Deel van ± 10.000 ⁴¹	11/2013	Ahmed Abu Issa ⁴²
Koerden (YPG, Peshmerga)		Yezidisme	Koerdistan, ondergang van ISIS	190.000 ⁴³	± 15.000 ⁴⁴	01/2013 ⁴⁵	Massoud Barzani ⁴⁶
Khorasan		Salafi-Jihadisme ⁴⁷	Plegen van aanslagen in het westen ⁴⁸	50 ⁴⁹	n.v.t.	c. 2014 ⁵⁰	Muhsin al-Fadhli † ⁵¹

³⁰ Noack, 2014

³¹ Gilsinan, 2014

³² Barnard e.a., 2015

³³ Dzimbabwe, 2015

³⁴ Harres, 2015

³⁵ Door gedeelde macht en coalities zijn de gebieden onder de controle van Jabhat al-Nusra, het Islamitische Front en het FSA als separate organisaties lastig in te schatten. Gezamenlijk wordt het door deze drie partijen gecontroleerde grondgebied geschat op ongeveer 10.000 km².

³⁶ Lund, 2015

³⁷ Jenkins, 2014

³⁸ Zie voetnoot 35

³⁹ Aljazeera, 2015a

⁴⁰ BBC News, 2013

⁴¹ Zie voetnoot 35

⁴² Lund, 2015

⁴³ The Telegraph, 2014

⁴⁴ Hawramy, 2015

⁴⁵ Eerste gemeenschappelijke activiteit.

⁴⁶ Vick, 2014

⁴⁷ Glint, 2014

⁴⁸ TRAC, z.d.

⁴⁹ Glint, 2014

⁵⁰ TRAC, z.d.

⁵¹ Glint, 2014

3. Het fenomeen ‘uitreizigers’

Een van de typerende kenmerken van het Syrische conflict is het grote aantal buitenlanders dat zich bij een van de strijdende partijen heeft aangesloten. Het *International Center for the Study of Radicalisation and Political Violence* (ICSR, gelieerd aan het King’s College in Londen) schatte begin 2015 het aantal buitenlandse strijders op ruim 20.000.⁵² Volgens Amerikaanse inlichtingen is dat in het derde kwartaal van 2015 inmiddels toegenomen tot bijna 30.000.⁵³ Dit maakt dat het conflict in Syrië en Irak voor de grootste mobilisatie van buitenlanders heeft gezorgd sinds 1945. Het merendeel van deze *muhajirin* (emigranten) komt uit het Midden-Oosten. Een significante minderheid van de emigranten is afkomstig uit het westen (waarvan ongeveer 220 Nederlanders⁵⁴).

Het overgrote deel van de Nederlandse uitreizigers sluit zich aan bij salafi-jihadistische strijdorganisaties⁵⁵ – ISIS en (aan) JaN (gelieerde groepen) in het bijzonder.⁵⁶ Een aantal Nederlanders en Belgen was aanvankelijk betrokken bij kleinere jihadistische strijdgroepen.⁵⁷ Na verloop van tijd werden velen alsnog in de gelederen van ISIS of JaN opgenomen. Bijvoorbeeld omdat zij besloten over te lopen, omdat groeperingen ophielden te bestaan of omdat groepen in hun geheel onderdeel werden van deze organisaties al dan niet in de vorm van hechte coalities.⁵⁸ Zo verruilde de Nederlandse ex-soldaat Salih Yahya Gazali Yilmaz zijn positie bij Jund al-Aqsa, toen der tijd een aan JaN gelieerde partij, voor een functie bij ISIS, omdat deze organisatie volgens hem veel duidelijker en oprechter was.⁵⁹ Sinds de uitroeping van het kalifaat van ISIS in juni 2014 zijn er overigens maar weinig verhalen bekend van Nederlandse of Belgische uitreizigers die niet naar de Islamitische Staat zijn getrokken.⁶⁰

Nationalistische of seculiere rebellenpartijen (zie ook hoofdstuk twee) zoals het FSA hebben moeite gehad om zich te manifesteren als daadkrachtig alternatief. Zo hebben bovengenoemde jihadistische organisaties onder andere meer geld en andere middelen tot hun beschikking. Ook heeft hun gedachtegoed een globaal karakter (het strijden voor een globale gemeenschap en, in geval van IS, globale expansie – weerspiegeld in de slogan *baqiyya wa tatamaddad*: [ISIS] blijft bestaan en breid zich uit), wat voor veel buitenlanders meer tot de verbeelding spreekt dan de meer lokaal ge-

⁵² Neumann, 2015

⁵³ Schmitt & Sengupta, 2015

⁵⁴ NCTV, 2015c

⁵⁵ Barrett, 2014; Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst, 2015:18; Database De Bont e.a., 2015.

⁵⁶ Gates & Podder, 2015; Database De Bont e.a., 2015; Database en correspondentie Van Ostaeyen; NCTV, 2014

⁵⁷ Zoals Majlis Shura al-Mujahideen, Suqur al-Sham en Jabhat Ansar al-Din (Database De Bont e.a., 2015; Database en correspondentie Van Ostaeyen)

⁵⁸ International Crisis Group, 2014; Benotman & Blake, z.d.

⁵⁹ Terrorisme Monitor, 2015

⁶⁰ Database De Bont e.a., 2015; Database en correspondentie Van Ostaeyen

oriënteerde groepen zoals het FSA.⁶¹ Dit biedt een mogelijke verklaring waarom, zover valt na te gaan, geen Nederlanders actief zijn geweest binnen het FSA.

In het vervolg van deze paragraaf zal er stil worden gestaan bij mogelijke verklaringen van het fenomeen ‘uitreizigers’. Het doel is hierbij niet om de verhitte maatschappelijke en wetenschappelijke debatten omtrent dit onderwerp definitief te kunnen besluiten met een alles omvattende verklaring. Hier wordt slechts getracht met behulp van een aantal bestaande inzichten de factoren omtrent een uitreis in kaart te brengen.

3.1 Beweegredenen om uit te reizen naar een conflictgebied

Er is veel onderzoek gedaan naar mogelijke factoren die verklaren waarom personen zich naar een ver weg gelegen strijdgebied begeven. Desondanks is er geen eenduidig antwoord op de vraag welke motivatie er schuilt achter het besluit om te vertrekken naar Syrië of Irak om te strijden of te wonen. Veel mogelijke verklaringen voor het strijden zijn afgeleid van literatuur over de oorzaken van terrorisme – waar tegelijkertijd nog altijd veel onenigheid over bestaat. Minder is bekend over de mogelijke motivatie van een vertrek met een ander oogmerk dan te gaan strijden of betrokken te raken bij een strijdende groepering. Bijvoorbeeld over het groeiende aantal vrouwen dat zich richting het conflictgebied begeeft.⁶²

Voorop staat dat er geen eenduidig profiel is van ‘dé Syriëganger’.⁶³ Een persoon kan vaak verschillende motieven hebben voor zijn reis naar Syrië. Desondanks kunnen er wel bepaalde gedeelde patronen worden herkend, waaruit ogenschijnlijke factoren van belang omtrent een uitreis zijn te herleiden. Bij het in kaart brengen van deze factoren kan een onderscheid gemaakt worden tussen zogeheten *push*- en *pull*factoren. Redenen voor uitreizen kunnen deels gevonden worden in gebeurtenissen en omstandigheden waardoor personen hun thuisland willen verlaten (zogeheten pushfactoren). Anderzijds kunnen internationale conflicten en incidenten een belangrijke aantrekkende werking hebben (zogeheten pullfactoren). Deze internationale dimensie betekent dat een belangrijk deel van de oorzaken voor een uitreis buiten de Nederlandse context bestaat. De uiteindelijke keuze om te vertrekken naar Syrië of Irak lijkt bovenal het gevolg te zijn van een combinatie van maatschappelijke, ideologische, sociale en praktische factoren – die bovendien niet voor iedereen gelijk hoeven te zijn en die zowel een afstotende als aantrekkende werking kunnen hebben.

Inzoomend op deze factoren blijken ervaren tegenslagen en moeilijkheden in het dagelijkse leven en een gepercipieerd gebrek aan toekomstperspectief terugkerende thema’s. Door verschillende onderzoekers en andere professionals zijn bij uitreizigers naar Syrië en Irak omstandigheden waargenomen zoals het opgroeien in achterstandswijken, een lage of laag-gemiddelde sociaaleco-

⁶¹ Barrett, 2014; Gates & Podder, 2015

⁶² Zie bijvoorbeeld Bakker e.a. 2015

⁶³ Zie o.a. Weggemans e.a., 2015; De Bont, 2015; Bakker e.a., 2013

nomische achtergrond, een gemiddeld of lager opleidingsniveau, strubbelingen op school of werk, een moeizaam integratieproces, aanvaringen met autoriteiten, een verleden met jeugdzorg en (de perceptie van) allerlei onrecht dat hen is aangedaan.⁶⁴ Dit soort ervaringen van politiek-maatschappelijk onrecht kunnen ertoe leiden dat personen ervaren dat zij er als leden van een bepaalde sociale groep niet bij *mogen* horen (discriminatie) en niet bij *kunnen* horen (werkloosheid, armoede en onderdrukking), en besluiten vervolgens dat ze dat ook niet meer *willen*.⁶⁵ Een vertrek naar Syrië of Irak zou een mogelijke uitweg bieden. Desalniettemin blijkt dat alleen het sociaaleconomische profiel van iemand onvoldoende is om te kunnen verklaren waarom iemand naar Syrië of Irak vertrekt⁶⁶ – niet ten minste omdat er zeker niet altijd sprake is van een gebrek aan integratie of toekomstperspectief en er bovendien veel individuen zijn met eenzelfde profiel die niet besluiten om uit te reizen.⁶⁷

Andere factoren lijken in deze context relevanter. Deze kunnen samenhangen met een zoektocht naar zingeving (zoals het op zoek zijn naar een identiteit of doel) en selectieve prikkels (zoals ergens bij willen horen of de drang naar spanning, geweld en avontuur).⁶⁸ Jihadistische groeperingen kunnen voorzien in dergelijke sterke interne drijfveren. Naast deze aantrekkingskracht van strijdende groepen in Syrië of Irak kan ook de sociale dynamiek van groepen in de directe omgeving een belangrijke rol spelen. Mensen worden sterk beïnvloed door hun sociale omgeving. Opvattingen, gevoelens en gedragingen worden voor een belangrijk deel bepaald door de interactie met deze omgeving.⁶⁹ Zo kan de keuze om deel te nemen aan de jihad het gevolg zijn van groepsdruk of ‘group think’. Dit zien we bijvoorbeeld terug in het verhaal van een groep vrienden uit Wolfsburg waarvan in 2013 naar schatting twintig besloten om naar Syrië te vertrekken.⁷⁰

Ten slotte zijn in veel gevallen religieuze of ideologische motieven van belang. Zo spreken veel uitreizigers over de morele plicht om de ‘*umma*’ (de globale Islamitische gemeenschap) te beschermen, de plicht om de kalief te gehoorzamen en zich te vestigen in het kalifaat (*hijra*) en het nastreven van martelaarschap.

De bovenstaande analyse – hoewel deze zich niet leent als basis voor voorspellingen of profileringsdoeleinden – lijkt tot op zekere hoogte zowel op te gaan voor een uitreis naar Syrië of Irak met als doel een deelname aan de gewapende jihad als voor een eventueel vertrek zonder geweldsmotieven. Enerzijds kunnen veel van deze factoren fungeren als voedingsbodem voor gewelddadige

⁶⁴ Zie o.a. Weggemans e.a., 2015; Malfait e.a., 2014; De Graaf, 2014

⁶⁵ Schuyt, 1997:21

⁶⁶ Coolsaet, 2015

⁶⁷ Van San, 2015

⁶⁸ Stern & Berger, 2015

⁶⁹ Veldhuis & Staun, 2009:42

⁷⁰ Die Welt, 2015; Neumann (persoonlijke correspondentie naar aanleiding van presentatie [‘Jihadistische dreiging tegen het Westen. Is er een weg naar een oplossing?’] op 16-12-2015 te Rotterdam)

radicalisering.⁷¹ Personen worden dan vatbaar voor (indoctrinatie van) jihadistisch gedachtegoed en staan daarbij steeds meer open voor wat een rol als strijder bij een jihadistische. De gewapende strijd (*jihad*) wordt dan gezien als een uiting van verzet en weerstand tegen onrechtvaardigheid, als een uitweg, maar ook als een middel om bepaalde persoonlijke wensen te realiseren. Anderzijds kunnen de hierboven geschreven factoren in theorie ook zorgen voor een groeiende ideologische orthodoxie en maatschappelijke vervreemding, maar in mindere mate tot de behoefte om geweld toe te passen bij het nastreven van zijn of haar doelen.⁷² Vanuit dit perspectief zouden deze zelfde ideologische en maatschappelijke opvattingen, sociale processen en sociale en persoonlijke behoeften dus ook kunnen resulteren in het (willen) uitreizen met een ander doel voor ogen dan om zelf direct deel te nemen aan de gewapende jihad – zoals het deel willen uitmaken van een islamitische gemeenschap waar de sharia wordt nageleefd. Ongeacht welke motieven iemand heeft bij een uitreis; centraal staat het steeds verder verwijderd raken van de gangbare maatschappelijke verbanden en opvattingen.

3.2 Waarom naar Syrië of Irak?

Een verklaring waarom juist de Syrische burgeroorlog zo veel buitenlanders heeft gemobiliseerd kan gevonden worden in een combinatie van typerende kenmerken van dit conflict.⁷³ Ten eerste speelt het hardhandige optreden van de Syrische overheid tegen de bevolking een rol (en daarmee samenhangend het nalaten van de internationale gemeenschap om hier tegen op te treden, de berichtgeving in de media en de eerder benoemde morele plicht om de *umma* te beschermen). Ten tweede is het relatief eenvoudig om Syrië te bereiken.⁷⁴ Turkije vormt daarbij een gunstig tussenstation. De oversteek van Turkije naar Syrië wordt vergemakkelijkt doordat de Syrische zijde van de grens lange tijd deels in handen van rebellen is. Ten derde, juist doordat rebellen de controle hebben over aanzienlijke delen van Syrië en Irak is het denkbaar dat er niet overal binnen deze gebieden gevochten wordt. Dit biedt de potentie om geweld (deels) te kunnen vermijden, en maakt daardoor de bestemming aantrekkelijk voor een groter publiek (denk hierbij aan vrouwen, kinderen of anderen voor wie niet direct een rol in de strijd is weggelegd). Ten vierde heeft Syrië vanuit historisch en theologisch perspectief een belangrijke betekenis. Binnen de islam geldt Syrië (de plaats Dabiq) als de plaats waar het einde van de wereld zal plaatsvinden (*Malahim*). Daarbij komt de hedendaagse realiteit van het uitgeroepen kalifaat en de plicht om trouw te zweren aan de kalief. Ten slotte biedt het conflict in Syrië en Irak (na eerdere internationale conflicten zoals in Afghanistan, Bosnië

⁷¹ Weggemans & De Graaf, 2015

⁷² Weggemans, 2013

⁷³ Hegghammer, 2013

⁷⁴ Boeke & Weggemans, 2013; Gates & Podder, 2015

en Tsjetsjenië) een nieuw moment voor jihadisten wereldwijd om hun idealen daadwerkelijk in de praktijk te kunnen brengen.⁷⁵

Deze typerende kenmerken van het conflict fungeren als krachtige pullfactoren. Het totaal aan push- en pullfactoren benoemd in bovenstaande paragrafen komt veelvuldig naar voren in de propaganda. Dit is tevens een volgende verklaring voor het grote aandeel buitenlanders betrokken bij het Syrische conflict: meer dan ooit tevoren wordt (sociale-) media ingezet door de jihadistische partijen voor de verspreiding van propagandamateriaal.⁷⁶

3.3 De rol van media en propaganda

Het gebruik van (social) media door de strijdende partijen is veelbesproken. Zo hebben grotere organisaties als ISIS, JaN en in mindere mate (leden van) het Islamitisch Front⁷⁷ een uitgebreide mediastrategie. ISIS' officiële mediakanaal *al Hayat* en JaN's officiële mediakanaal *al Manarah al Bayda* produceren vooral propaganda in de vorm van professioneel bewerkte HD-video's. ISIS maakt bijvoorbeeld gemiddeld 2,5 video per dag.⁷⁸ Ook publiceert ISIS regelmatig een Engelstalig tijdschrift (*Dabiq*) en produceert de organisatie muzieknummers (*nasheeds*) en -video's, nieuwsbulletins, fotoreportages en audioboodschappen.⁷⁹ Daarnaast heeft ISIS een eigen radiozender en tv-station.⁸⁰

Naast officiële kanalen wordt informatie over ISIS, JaN en hieraan gelieerde partijen ook online veel verspreid door individuen, zoals (buitenlandse) strijders of personen woonachtig in gebieden onder controle van deze organisaties. Zij delen informatie over hun levens op Twitter, Facebook, YouTube, Google+, Tumblr en Telegram.⁸¹ Dit kan gaan over het dagelijks leven, zoals eten en recreatie, maar ook over de strijd waar zij deel van uitmaken.⁸² Zo plaatste in September 2014 een Nederlands lid van JaN in Syrië een video op zijn Facebook pagina waarin hij de Amerikaanse luchtoorlog in Syrië bekritiseert en aanspoort een "sterke, stevige daad tegen de Nederlandse overheid" te plegen.⁸³ Dergelijke video's hebben mogelijk aanzienlijke invloed op Nederlandse sympathisanten.⁸⁴

De inhoud van de officiële mediacampagnes (veelal video's en fotoreportages) van ISIS en JaN lijken over het algemeen op elkaar.⁸⁵ Allereerst behandelt een substantieel deel van de berich-

⁷⁵ De Roy van Zuijdewijn & Bakker, 2014

⁷⁶ Benotmann & Naseraldin, 2014

⁷⁷ Islamitisch Front staat primair bekend als coalitie van strijdgroepen, waardoor ook het materiaal van de coalitie meer is gericht op de strijd dan op andere aspecten van het dagelijkse leven.

⁷⁸ Respondent 3

⁷⁹ Gates & Podder, 2015. ISIS publiceert vertalingen van het Engelstalige tijdschrift *Dabiq* ook in het Turks, Russisch en Frans. Zie ook: Gambhir, 2014

⁸⁰ Withnal, 2015; The Telegraph, 2015

⁸¹ Khayat, 2015

⁸² Grol e.a., 2014

⁸³ Reedijk, 2014

⁸⁴ Berger & Morgan, 2015

⁸⁵ Respondent 3

ten van ISIS en JaN thema's als geweld en oorlog.⁸⁶ Beelden van de frontlinie, verslagen van veldslagen, onthoofdingen, executies, verbrandingen en verdrinkingen zijn geregeld onderwerp van de video's.⁸⁷ De Quilliam Foundation heeft een maand lang de media output van ISIS geanalyseerd, en constateerde dat ongeveer 40 procent van het materiaal militair of zeer gewelddadig van aard was.⁸⁸ Ook JaN brengt regelmatig video's uit met beelden van de frontlinie.⁸⁹ In de video's is vaak een belangrijke rol weggelegd voor buitenlandse strijders. Zo worden ze opgeroepen om een bijdrage te leveren aan de strijd.⁹⁰ Al-Baghdadi heeft bijvoorbeeld in een audiobericht moslims wereldwijd opgeroepen naar het kalifaat te emigreren om de wapens op te pakken.⁹¹ Moslims die niet in staat zijn naar het kalifaat te verhuizen worden aangespoord om aanslagen in hun landen van herkomst te plegen.⁹² Daarnaast biedt een groot deel van de video's en fotoreportages (positieve) inzichten in het dagelijks leven ter plaatse. Dergelijke scènes kunnen worden onderverdeeld in (1) economische zaken (beelden over voedselproductie, graanvelden, markten), (2) sociale zaken (sociale voorzieningen zoals ziekenhuizen en schoon drinkwater), (3) vrije tijd en vermaak (vriendschap onder strijders, warme familiebanden, parken, speeltuinen met kinderen, zwemmende en voetballende mensen) en (4) religieuze activiteiten (beelden van moskeeën, sharia scholen, zingende strijders, koran studies).⁹³ Een voorbeeld hiervan is de 8-delige ISIS documentaire, waar de gevangen Britse reporter John Cantlie toont dat er weinig criminaliteit is, er goede ziekenhuizen zijn en het dagelijkse leven druk en vrolijk is.⁹⁴ Hoewel ISIS reeds sinds medio 2014 geregeld aandacht aan deze onderwerpen besteedt, is JaN hier pas in 2015 structureel mee begonnen.⁹⁵

ISIS en JaN proberen door middel van bovengenoemde vormen van propaganda hun legitimiteit als machthebber in Syrië en Irak te versterken. Aan de ene kant produceren ze beelden met een gewelddadig karakter en aan de andere kant laten hun video's zien hoe de organisaties het land structuur en gerechtigheid brengen.⁹⁶ Video's en fotoreportages met inzichten in het dagelijkse leven hebben vooral in 2015 aan kracht gewonnen. Zo zijn populaire videos als Al Hayat's serie 'Stories of the land of the Living', Al Hayat's documentaire reeks met John Cantlie en Al Hayat's populaire video 'Eid Greetings from the Land of Khilafah' allemaal uitgekomen in 2015. Vaak bevat propaganda over het dagelijks leven alsnog gewelddadige delen. Video's bevatten vaak zowel beelden over het dagelijks leven als beelden van executies of de frontlinie.

⁸⁶ Belangrijke video's voor de propaganda van ISIS zijn bijvoorbeeld 'Salil al-Sawarim' ('De kletterende zwaarden', vier delen gemaakt tussen midden 2012 en midden 2014), 'Een Boodschap voor Amerika' (juni 2014) en 'Een Boodschap voor de Bondgenoten van Amerika' (oktober 2014). Deze en talrijke andere video's zijn naar YouTube en andere sociale media geüpload.

⁸⁷ Ali, 2015; Abu Haniyeh, 2014; Stern & Berger, 2015:101-126

⁸⁸ Winter, 2015b

⁸⁹ Zelin, 2015

⁹⁰ NCTV, 2015a

⁹¹ MEMRI, 2015

⁹² NCTV, 2015b

⁹³ Respondent 3

⁹⁴ The Guardian, 2015

⁹⁵ Respondent 3

⁹⁶ Gates & Podder 2015

4. Methodologische verantwoording

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de methoden en werkwijze van deze studie. Hierin zal het proces van dataverzameling worden uiteengezet (hoe en welke data zijn verzameld) als ook worden ingegaan op de validiteit van het onderzoek.

4.1 Achtergrond en focus onderzoek

Het conflict in Syrië (en Irak) heeft sinds 2012 veel aandacht gekregen van journalisten, non-gouvernementele organisaties en wetenschappers. De oprichting van het kalifaat van ISIS in 2014 zorgde ervoor dat deze aandacht verder toenam. Kranten, televisie-uitzendingen, onderzoeksrapporten, wetenschappelijke tijdschriften en sociale media hebben veelvuldig bericht over de rol van geweld in het dagelijkse leven in Syrië in het algemeen en het kalifaat in het bijzonder. Daarnaast was er veel belangstelling voor de rol die buitenlanders speelden in dit conflict. Wat bewoog hen er toe om zich naar dit conflictgebied te verplaatsen en welke dreiging gaat er van hen uit voor de bevolking daar en de landen waar zij vandaan komen?

Vergeleken met bovengenoemde onderwerpen is er veel minder gepubliceerd over andere aspecten van de dagelijkse gang van zaken in Syrië, de organisatiestructuur van ISIS en JaN en andere aspecten van het leven in gebieden die niet meer onder het gezag van het regime van Assad staan. Dit gebrek aan publicaties over het dagelijkse leven heeft verschillende redenen. De belangrijkste is wellicht dat bronnen ter plaatse (met name journalisten) sinds 2012 een steeds groter gevaar lopen in de regio en zich inmiddels voor een belangrijk deel uit de conflictgebieden hebben teruggetrokken. Een tweede mogelijke verklaring is te vinden in de aard en omvang van het vertoonde geweld. De bijzonder gewelddadige beelden en verhalen uit Syrië en Irak krijgen bijzonder veel aandacht en dragen ertoe bij dat de aandacht voor andere aspecten beperkt is.

Dit onderzoek is daarmee exploratief en beschrijvend van karakter. Aan de hand van een beperkt aantal beschikbare publicaties en op basis van een beperkt aantal interviews met experts wordt geprobeerd een beeld te schetsen van het dagelijkse leven in Syrië. De focus ligt daarbij op het kalenderjaar 2014. Hoewel het conflict in Syrië sterk samenhangt met de situatie en ontwikkelingen in Irak is dit onderzoek er primair op gericht om de situatie in delen van Syrië te beschrijven. Het exploratieve karakter van deze studie betekent dat het geen uitputtend onderzoek is, maar dat het een eerste schets van de situatie geeft. Ondanks dat er in de betrekkelijk korte onderzoeksperiode (tussen oktober 2015 en medio december 2015) een aanzienlijk aantal bronnen is geraadpleegd, blijft het gaan om een beperkt aantal. Bij het trekken van conclusies uit dit rapport zal hier dan ook rekening mee moeten worden gehouden.

4.2 De onderzoeksmethode

Het onderzoek is kwalitatief van aard. Aan de hand van open bronnen, een aantal juridische dossiers en diepte-interviews hopen wij een beeld te schetsen van het dagelijkse leven in Syrië op basis waarvan een aantal waarschijnlijkheidsuitspraken kunnen worden gedaan. De informatie uit open bronnen is onder andere te herleiden tot kranten, overheidsrapporten, wetenschappelijke literatuur, weblogs en sociale media (Twitter, Facebook en Telegram). Hieronder zijn ook bronnen in de Arabische taal. De bestudeerde juridische dossiers (vijf) horen bij eerdere rechtszaken waarin sprake was van vermeende pogingen tot uitreizen naar Syrië of Irak of vermeende betrokkenheid bij terrorisme. Hierin is slechts in (zeer) beperkte mate bruikbare informatie voor dit onderzoek gevonden.

Daarnaast is er een serie ‘semi-gestructureerde’ interviews afgenomen. Semi-gestructureerde interviews verlopen aan de hand van vooraf bedachte vragen, maar laten tegelijkertijd voldoende ruimte voor aanvullende vragen en onderwerpen. Daarnaast is ook de volgorde van de te stellen vragen niet definitief bepaald (zie voor een vragen en topiclijst bijlage B). Semi-gestructureerde interviews maken het mogelijk om complexe en gevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken. De onderzoeker heeft hierbij de gelegenheid om door te vragen (*probing*) wanneer relevante informatie over een bepaald thema ter tafel komt. Deze wijze van interviewen biedt de mogelijkheid te variëren wat betreft de formulering van bepaalde vraagstellingen. Doordat voor dit onderzoek personen met een verschillende sociale, culturele en professionele achtergrond zijn geïnterviewd – in zowel het Engels als het Nederlands – is het goed mogelijk dat bepaalde woorden en concepten verschillende betekenissen hebben voor de respondenten. De mogelijkheid om af te wijken van een bepaalde vraagstelling maakt het mogelijk rekening te houden met deze verschillende achtergronden.⁹⁷ De analyse van de interviews heeft zich uiteindelijk geconcentreerd op hun latente inhoud (de onderliggende betekenis) in plaats van op hun manifeste betekenis (het specifieke gebruik van woorden en termen).

4.3 Werving en selectie respondenten

De respondenten voor de interviews zijn geselecteerd op basis van hun ervaringen en expertise. Er is gezocht naar respondenten die zelf in 2014 in Syrië verbleven alsmede naar individuen of organisaties die in deze periode in direct contact stonden met personen ter plaatse. In sommige gevallen bevonden deze personen zich in onze eigen netwerken. In andere gevallen konden we op basis van informatie uit de media met hen in contact treden of zijn wij via anderen in contact gekomen met relevante gesprekspartners (convenience sampling). Ook is een aantal contacten gelegd via sociale media zoals Twitter, Facebook en weblogs.

⁹⁷ Harell & Bradley, 2009; Weggemans & De Graaf, 2015:19

Bij de organisatie van de interviews bleken de korte tijdspanne van het onderzoek en de bereidheid om mee te werken belangrijke beperkende factoren. Sommige personen die we wilden interviewen waren bang om in de publiciteit te raken en anderen vreesden dat zij door aan het onderzoek mee te werken misschien (alsnog) onderwerp konden worden van juridisch onderzoek. Sommige relevante organisaties vreesden voor hun imago als onpartijdige actor. Bovendien is het aantal teruggekeerde Syriëgangers (circa 40) nog steeds beperkt. Het leggen van contact met personen die zich op dit moment in de regio bevinden zorgde tevens voor problemen. Ten slotte was, gezien de gevaarlijke situatie in Syrië, het verrichten van veldwerk ter plaatse geen optie.

Desondanks is er voor dit onderzoek een aanzienlijk aantal interviews afgenomen met ervaringsdeskundigen uit binnen- en buitenland. Het totaal bedraagt 26 (zie voor een overzicht van de respondenten bijlage A). De achtergrond van de respondenten loopt uiteen van wetenschappers met een uitgebreid netwerk in Syrië of onder Syriërs en personen die op dit moment in het conflictgebied verblijven tot mensen die die veel contacten ter plaatse hebben (al dan niet gelieerd aan een van de strijdende partijen) en individuen die hun gehele leven woonachtig zijn geweest in Syrië en al dan niet het land zijn ontvlucht.

4.4 Validiteit van het onderzoek

De gebruikte bronnen voor dit onderzoek schetsen vanuit verschillende perspectieven een beeld van de leefsituatie in Syrië in 2014. Veel beelden kwamen overeen. Er was gedurende de datacollectie onder de onderzoekers geregeld sprake van herkenning: fragmenten die inzicht gaven in het dagelijkse leven waren reeds in andere gesprekken of bronnen ter tafel gekomen. Een beeld dat door verschillende bronnen wordt bevestigd kan een bewijs zijn voor een grotere validiteit van de bevindingen van dit onderzoek. Daarnaast kan er ook op basis van de deskundigheid van de respondenten vertrouwen worden geput wat betreft de geldigheid van de bevindingen.

Tegelijkertijd kent dergelijk onderzoek diverse beperkingen. Ten eerste betreft het een onderzoek naar een situatie in het verleden. Hoewel een groot deel van de data ook in andere bronnen is vastgelegd bestaat bij de interviews het risico dat reconstructie van de situatie in 2014 foutieve elementen bevat. Mensen kunnen bijvoorbeeld zaken zijn vergeten of verkeerd hebben opgeslagen. Een tweede mogelijke beperking is dat interviews niet alles zeggen over iemands exacte ideeën en ervaringen. Er kunnen verschillende motieven zijn waarom iemand bewust een andere versie van het verhaal vertelt of via sociale media deelt dan zich werkelijk heeft voorgedaan. Dit onderzoek erkent de relatieve waarde van de afgenomen interviews. Middels triangulatie (het combineren van verschillende methoden en bronnen) is getracht om deze problemen voor de validiteit van het onderzoek te voorkomen.

Ten slotte is gedurende het onderzoek gebleken dat niet over alle organisaties even veel informatie en kennis bestaat. Er bestaat inmiddels een aanzienlijke hoeveelheid bronnen over het leven in gebieden die onder controle staan van ISIS. Dit is voor dit onderzoek geen nadeel aangezien de meeste Nederlanders in de regio (zeker in de periode na juni 2014) onderdeel zijn van deze organisatie. Over het leven in gebieden die worden beheerst door Jabhat al-Nusra is echter minder bekend. Doordat JaN met veel andere partijen samenwerkt en vooralsnog primair gericht is op de voortdurende strijd (en dus in mindere mate bezig is met het opbouwen van een staat) kan het dagelijkse leven in verschillende gebieden sterk van elkaar verschillen. Desondanks zal – voor zover de verzamelde data dat toelaat – een algemeen beeld worden geschetst over de leefsituatie in gebieden die onder controle van deze organisatie staan. Tevens zullen in de conclusie uitspraken worden gedaan over de verschillende rollen die personen binnen deze organisaties kunnen innemen.

Ook over de leefsituatie in gebieden die vallen onder kleinere salafi-jihadi strijdgroepen of het Vrije Syrische Leger is minder bekend. Dit is gezien de beperkte rol die Nederlanders binnen deze rebellenbewegingen spelen geen onoverkomelijk probleem. Deze bewegingen vallen daarom voor een belangrijk deel buiten de scope van dit onderzoek.

Samenvatting deel I

Het conflict in Syrië wordt onder andere gekenmerkt door zijn complexiteit. Er is een groot aantal strijdende partijen met verschillende doelen en tactieken betrokken. De positie van nationalistische of seculiere rebellenbewegingen is inmiddels, met de opkomst van goed georganiseerde salafi-jihadi groeperingen, sterk verzwakt. Organisaties als Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS) en Jabhat al-Nusra (JaN) en hieraan gelieerde strijdgroepen strijden niet alleen tegen het regime van al-Assad maar ook voor de oprichting van een islamitische staat. Voor ISIS vormt dit laatste de prioriteit. JaN en de coalitie van rebellengroeperingen waar zij mee samenwerkt zijn vooralsnog primair gericht op het omverwerpen van het al-Assad-regime. Door deze verschillende belangen en strategieën kwam het in de loop der jaren ook geregeld tot bloedige confrontaties tussen deze bewegingen.

Sinds 2012 spelen ook buitenlanders een steeds belangrijkere rol in het conflict. Onder hen zijn naar schatting ook 220 Nederlanders. Het overgrote deel van de Nederlandse uitreizigers heeft zich aangesloten bij salafi-jihadi groeperingen. Naast ISIS betreft het hier vooral Jabhat al-Nusra en soms hieraan gelieerde (kleinere) strijdgroepen (zoals partijen verbonden aan het Islamitisch Front). Veel van de personen die bij kleinere rebellengroeperingen zaten hebben zich in een latere fase als nog aangesloten bij JaN of ISIS. Voor zover bekend hebben zich geen Nederlanders aangesloten bij het Vrije Syrische Leger of zich gevestigd in gebieden die onder controle stonden van deze oppositiebeweging.

Uit de literatuur vallen verschillende motieven te onderscheiden om naar het conflictgebied af te reizen. Hieronder zijn ideologische, sociale en praktische motieven. Zo zien veel uitreizigers het als hun plicht om een bijdrage te leveren bij het beschermen van de islamitische gemeenschap (*umma*) en de gewapende strijd (*jihad*). Daarnaast biedt een uitreis naar Syrië een perspectief op een leven van avontuur en kameraadschap. Ook spelen sociale processen en behoeften geregeld een belangrijke rol. Toen in juni 2014 de Consultatieve Raad van ISIS Abu Bakr al-Baghdadi tot kalief uitriep, kwam hier een belangrijk motief bij. Sommige moslims geven aan dat het hun morele plicht is om deze kalief te gehoorzamen, zich in dit kalifaat te vestigen (*hijra*) en een bijdrage te leveren aan de opbouw en uitbreiding hiervan. Sinds de oprichting van dit kalifaat van ISIS heeft volgens verschillende bronnen een overgrote meerderheid van de Nederlandse Syriëgangers zich aangesloten bij ISIS (of: 'Islamitische Staat', zoals de organisatie zichzelf vanaf dat moment noemde). Hierbij speelt ook sociale media mogelijk een belangrijke rol.

Ten slotte is in dit eerste deel van deze studie de gehanteerde onderzoeksmethodologie uiteengezet.

Deel II

Het gewapende conflict is echter overal in Syrië voelbaar. Aanslagen, publieke executies en gevechten hebben ervoor gezorgd dat het dagelijkse leven op veel plaatsen een gewelddadig karakter heeft gekregen. Tegelijkertijd kan de situatie per locatie en tijdstip sterk variëren.⁹⁸ Zo kreeg ISIS vanaf augustus 2014 te maken met luchtaanvallen die door de internationale coalitie werden uitgevoerd.⁹⁹ Dit heeft de leefsituatie in de door ISIS gecontroleerde gebieden aanzienlijk veranderd. Tot dat moment waren het vooral mannen die stierven tijdens gevechten aan de frontlinie. Vrouwen en kinderen die thuis achterbleven – of mannen die achter de frontlinie werden ingezet – waren in die uitgangssituatie relatief veilig.¹⁰⁰ Het gevaar voor ISIS centreerde zich zodoende in de periode voor de bombardementen van de coalitie vooral rondom de frontlinies. Door de inzet van gevechtsvliegtuigen van de coalitie rondom dergelijke (al dan niet toenmalige) frontlinies, zoals Kobane, Hasaka en Deir el-Zor, werd dit gevaar alleen maar groter. De bombardementen beperkten zich echter niet tot de frontlinies. Ook plaatsen buiten deze regio's werden doelwit van luchtaanvallen, zoals Al-Bukamal en Raqqa. Dit maakt het dagelijkse leven en alledaagse activiteiten, zoals het kopen van producten in de winkel, in dergelijke regio's die in eerste instantie nog relatief veilig waren een stuk gevaarlijker.¹⁰¹ Meer dan voorheen werden nu ook vrouwen en kinderen slachtoffer van oorlogsgeweld.¹⁰² Door deze bombardementen is het onderscheid in wat wel en niet tot de frontlinie behoort vervaagd. De onveiligheid direct ten gevolge van de oorlog is hierdoor vanaf augustus 2014 voelbaar in het gehele kalifaat.¹⁰³

Het tweede deel van dit rapport staat stil bij de leefsituatie in gebieden die niet worden gecontroleerd door het al-Assad regime – zowel voor als achter de frontlinies. Hoewel hierboven is gesteld dat het onderscheid tussen het leven aan en achter de frontlinie in veel gebieden is vervaagd vallen er tegelijkertijd wel een aantal verschillen aan te duiden. Zo kunnen de taken achter de frontlinie verschillen van de taken aan het front waar het accent direct op de gewapende strijd ligt. Ook krijgen regio's in de frontlinie vaker te maken met waterschaarste en elektriciteitsuitval en zijn de economische gevolgen van het conflict hier zwaarder. Hierop zal in de komende hoofdstukken verder worden ingegaan.

In het eerste deel is naar voren gekomen dat de meeste Nederlanders terechtkomen in gebieden die onder controle staan van ISIS. De komende hoofdstukken zullen daarom beginnen met het

⁹⁸ Respondent 2; Respondent 6; Respondent 7; Respondent 18; Respondent 19; Respondent 20; Respondent 23; Respondent 25

⁹⁹ Ook het leger van het regime van Bashar al-Assad bombardeerde al rebellenbewegingen in de voorgaande periode maar door de betrokkenheid van deze internationale coalitie (bestaande uit onder meer de Verenigde Staten, Jordanië, Saudi-Arabië en verschillende Europese landen) zijn de bombardementen op ISIS in Syrië en Irak sterk geïntensiveerd.

¹⁰⁰ Respondent 2

¹⁰¹ Respondent 25

¹⁰² Respondent 2

¹⁰³ Ibid.

bespreken van verschillende aspecten van de leefsituatie in gebieden van ISIS. Vervolgens zullen op twee momenten (aan het einde van hoofdstuk 5 en het gehele hoofdstuk 10) vergelijkingen worden gemaakt met het dagelijkse leven in de regio's die worden gecontroleerd door JaN en hieraan gelieerde organisaties. Aan deze keuze ligt ook een praktische reden ten grondslag – zoals ook is besproken in hoofdstuk 4 – : op basis van de hoeveel beschikbare informatie kan er nou eenmaal meer worden uitgeweid over het leven onder ISIS dan onder andere groeperingen.

5. Bestuur en beleid in rebellengebied

Om de dagelijkse gang van zaken in een gebied te kunnen begrijpen is het van belang een beeld te hebben van het bestuur, de wetten en de regels die er gelden. In dit hoofdstuk zal nader worden ingegaan op de wijze waarop ISIS en JaN de door hen gedomineerde gebieden bestuurd. Daarbij zal aandacht worden geschonken aan aspecten die relevant zijn voor het dagelijkse leven van de bevolking in het algemeen en de buitenlandse strijders in het bijzonder. Denk daarbij aan zaken als de organisatie van het centrale bestuur, wetgeving, rechtspraak, ordehandhaving en de militaire verdediging van het gebied. In het voorgaande is reeds aangegeven dat (gebieden onder controle van) het Vrije Syrische Leger (FSA) een beperkte aantrekkingskracht heeft op Nederlandse uitreizigers. Om deze reden zal hieronder niet verder in worden gegaan op de gebieden in handen van deze organisatie en andere (voor dit onderzoek niet relevante) organisaties. Ook is gedurende dit onderzoek vastgesteld (zoals reeds opgemerkt in hoofdstuk 4) dat er substantieel meer kennis en informatie over (gebieden in handen van) ISIS bestaat dan over JaN en aanverwante organisaties. Dit hoofdstuk zal daarom starten met een beschrijving van het bestuur en beleid binnen gebieden onder controle van ISIS. Aansluitend wordt er – waar mogelijk – per onderwerp een vergelijking gemaakt met de gang van zaken in gebieden die worden gecontroleerd door JaN en gelieerde organisaties.

5.1 Achtergrond en ontwikkeling van de Islamitische Staat in Irak en Syrië

ISIS onderscheidt zich van andere rebellenbewegingen in de Syrische burgeroorlog wat betreft het feit dat het vestigen van een islamitische staat voor hen een prioriteit is. Salafi-jihadi organisaties als JaN of het Islamitisch Front richten zich in de eerste plaats op de te voeren strijd tegen het bewind van Bashar al-Assad en andere vijanden (zoals ISIS) om vervolgens ook een islamitische staat op te richten. ISIS daarentegen veroverde gebieden niet om als basis te dienen voor militaire operaties tegen het regime, maar als doel an sich. Deze ambitie is een van de verklaringen voor de compromisloze en agressieve houding van ISIS tegenover andere groeperingen die zich in dezelfde gebieden gevestigd hadden.¹⁰⁴

ISIS streeft naar een staat gevestigd op een zeer orthodoxe soennitische religieuze leer. De sektarische religieuze onderbouwing werd gepubliceerd in een document met de titel ‘Ons Credo’ (*`Aqīdatunā*). Dit document is geschreven door de in 2010 gedode leider van de terroristische organisatie Islamitische Staat in Irak (ISI); Abu `Umar al-Baghdadi, de voorganger van ISIS leider Abu Bakr al-Baghdadi. Acht van de negentien artikelen uit dit stuk verklaren dat bepaalde groepen moslims als afvalligen beschouwd moeten worden en de dood verdienen. Het gaat onder meer om sjiïeten, mensen die hun geschillen aan seculiere staatsrechtbanken voorleggen, personen die seculiere,

¹⁰⁴ Fromson & Simon, 2015; Al-Tamimi, 2015a

nationalistische en Baathistische ideologieën aanhangen en om individuen die collaboreren met de (Amerikaanse) bezetter. Ook de manschappen van het Iraakse leger en de politie worden gezien als afvalligen, evenals alle heersers van de staten in de islamitische wereld. Wat betreft de niet-islamitische minderheden, hierover stelt het document dat zij hun oorspronkelijk beschermingsverdrag (*dhimma*) geschonden hebben en geen recht hebben op leven, vrijheid en eigendom totdat zij verklaard hebben dat ze het gezag van ISI erkennen. Op basis van dit document werd het religieus gelegitimeerd om vrijwel alle Iraakse burgers te bestrijden en te doden.

Toen in 2011 de Syrische burgeroorlog uitbrak begon ISI zich al snel ook op Syrië te richten. Hiertoe werd in 2012 Jahbat al-Nusra opgericht. Na verloop van tijd ontstonden echter conflicten tussen ISI enerzijds en JaN en Al Qaeda anderzijds. Dit leidde er uiteindelijk toe dat ISI zelf zich actief ging mengen in het conflict in Syrië en haar naam veranderde in Islamitische Staat in Irak en Syrië. De eerder geformuleerde principes en regels door Abu `Umar al-Baghdadi bleven echter leidend.¹⁰⁵ In de loop der tijd hebben verschillende groepen en individuele deserteurs van islamitische milities zich aangesloten bij ISIS.¹⁰⁶ Zelf weigerde de organisatie verder samen te werken met andere bewegingen zoals JaN en het Islamitisch Front. Ook de banden met Al Qaeda zijn in de loop der tijd onder druk komen te staan en werden in januari 2014 zelfs definitief verbroken.

5.2 Strategieën van ISIS en staatsorganen

Begin 2013 had ISIS de alleenheerschappij in een aantal delen van Irak en Syrië in handen. Hier zette het een eigen staatsorganisatie op, vervulde sommige overheidstaken en verleende overheidsdiensten. Daarnaast legde het de bevolking sharianormen op. In andere delen van Syrië moest ISIS de macht echter delen met andere groeperingen. Daar werd getracht deze andere organisaties buiten spel te zetten. Dit gebeurde onder meer door *da`wa* (missie, zending) bijeenkomsten te organiseren om de ISIS islam te verbreiden en contact te maken met de lokale notabelen. Verder werden pamfletten verspreid, evenementen voor kleine kinderen georganiseerd en scholen met een islamitisch curriculum voor de oudere kinderen opgericht. Ook meisjes konden (en kunnen) in deze gebieden onderwijs volgen (er werd dus geen verbod ingevoerd zoals bij de Taliban), maar wel met een strikte scheiding tussen meisjes en jongens. Om meer steun onder de bevolking te verkrijgen richtten ISIS shariarechtbanken op, die niet alleen zware straffen, inclusief de doodstraf, kunnen uitspreken, maar ook civiele geschillen kunnen beslechten. Omdat onveiligheid en criminaliteit wijdverbreid was, verwelkomde een flink deel van de bevolking deze shariarechtbanken waarvan zij verwachtten

¹⁰⁵ Vertaalde tekst en uitleg, zie Peters, 2015:196-200

¹⁰⁶ Zo liep in 2013 de militie *Usud al-Sunna* (De Leeuwen van de Soenna) over naar ISIS en deserteerden honderden strijders van islamitische groepen (waaronder ca. 1.000 van Suqur al-Sham) naar ISIS in de zomer van 2014 (Weiss & Hassan, 2015:158-162; Atwan, 2015:127).

dat ze orde en veiligheid zouden brengen. Tenslotte trachtte ISIS de ‘hearts and minds’ van de lokale bevolking te veroveren door waar nodig brood gratis of tegen lage prijzen te distribueren.¹⁰⁷

Op deze manier bouwde ISIS geleidelijk een staatsstructuur op; centraal geleid maar met een redelijke mate van autonomie voor de lokale autoriteiten. Vanaf 2010 werd de organisatie geleid door Abu Bakr al-Baghdadi als emir (*ʿAmīr*; leider of bevelhebber) en de Consultatieve Raad (Majlis al-Shura). De Consultatieve Raad, met tussen de negen en elf door al-Baghdadi benoemde leden, houdt zich bezig met voorstellen over benoemingen van commandanten en gouverneurs van provincies, over beleid, cruciale onderwerpen (zoals die met betrekking tot oorlog en vrede) en andere lopende zaken. De Raad kan overigens alleen voorstellen doen; de emir neemt de uiteindelijke besluiten.¹⁰⁸

Om de islamitische legitimatie van de staat te vergroten, besloot de Consultatieve Raad om de leider Abu Bakr al-Baghdadi in 2014 tot kalief te benoemen en de gebieden die werden gecontroleerd tot kalifaat uit te roepen. Dit impliceerde dat ISIS de enige wettige islamitische staat is en Abu Bakr al-Baghdadi de enige leider van de moslims.¹⁰⁹ In de toespraak¹¹⁰ waarin het kalifaat bekend werd gemaakt werden moslims opgedragen om al-Baghdadi als enige wettige heerser te erkennen en een eed van gehoorzaamheid (*bayʿa*) af te leggen.¹¹¹ Daarnaast werden moslims verplicht om naar het kalifaat uit te reizen om een bijdrage te leveren aan de strijd of de opbouw van het kalifaat (zie ook de paragrafen 2.2, 3.1 en 6.2).¹¹² Hierbij werd een beroep gedaan op het islamitisch begrip *hijra* (emigratie): een verplichting – overigens op verschillende manieren geïnterpreteerd – voor moslims die niet in een islamitische maatschappij wonen om te emigreren naar een islamitische staat. De combinatie van de uitroeping van het kalifaat, met de oproep tot emigratie, deelname aan jihad en de opbouw van een echte islamitische staat zijn factoren waardoor ISIS voor buitenlanders aantrekkelijk werd voor emigratie.

In de loop van 2013 en de eerste helft van 2014 werd de staatsstructuur steeds duidelijker en voerde ISIS steeds meer staatstaken uit via ‘ministeries’ (*diwans*). In de loop van de jaren groeide het aantal ministeries.¹¹³ In de zomer van 2014 waren er in totaal veertien.¹¹⁴ Een overzicht (zie voetnoot 114 en onderstaande paragrafen) van de taken van deze ministeries geeft een indruk van

¹⁰⁷ Al-Tamimi, 2014c; Caris, 2014

¹⁰⁸ Abu Haniyeh, 2014

¹⁰⁹ Voor het idee van kalifaat, zie Bunzel, 2015a

¹¹⁰ Voor een Engelse vertaling, zie SITE Intelligence Group, 2014

¹¹¹ Voor het begrip *bayʿa*, zie Wagemakers, 2015

¹¹² Caris, 2014; Fromson & Simon, 2015

¹¹³ Al-Tamimi, 2015a; Caris, 2014; Haniyeh, 2014

¹¹⁴ Gezien het belang van de islam en de sharia voor de legitimatie van het kalifaat zijn er niet minder dan vijf ministeries die over religieuze zaken gaan: het Ministerie van Verbreiding van de Islam, Moskeeën en Religieuze Stichtingen (*al-daʿwa wa-l-masajid wa-l-awqaf*), dat van de Rechtspraak en Klachten (*al-qadaʿ wa-l-mazalim*), dat van de Religieuze Politie (*al-Hisbah*), dat van Fatwa’s en Islamonderzoek (*al-iftaʿ wa-l-buhuth*) en dat van Onderwijs (*al-taʿlim*); drie vooral over financieel-economische zaken: Ministerie van Financiën (*Bayt al-Mal*), dat van Bodemschatten (*al-Rikaz*) en dat van Landbouw (*al-ziraʿa*). Twee voor Oorlogsvoering (*al-Jund*) en dat van Veiligheid (*al-Amn al-ʿAmm*); en tenslotte vier voor specifieke overheidsstaken: Ministerie van Voorlichting (*al-ʿalaqat al-ʿamma*), dat van de Bedoeïenenstammen (*al-ʿAshaʿir*), dat van Volksgezondheid (*al-Sihha*) en dat van Publieke Diensten (*al-Khidamat*).

de achterliggende ideeën en de manier waarop ISIS de staat wilde opbouwen. Het gebied van ISIS is verdeeld in provincies (*wilayat*), waar lokale afdelingen van de ministeries functioneren. De bureaucratie is voor een groot deel in handen van niet-Syriërs. Het betreft dan niet alleen Irakezen die vanaf het begin bij ISIS betrokken waren, maar ook veel andere niet-Syriërs Saudi's en Tunesiërs hebben leidende posities.¹¹⁵ Egyptenaren, Europeanen en Tsjetsjeen nemen veelal posities in die van secundair belang zijn.¹¹⁶

5.3 Bestuur, wetgeving, rechtspraak, handhaving onder ISIS

De belangrijkste kenmerken van een islamitische staat, naast de staatsvorm kalifaat, is de toepassing van de sharia. De organisatie van ISIS toont dat dit wordt beschouwd als *raison d'être* van de staat. Er zijn vijf ministeries die zich met de sharia bezighouden. Op een theoretisch niveau is het ministerie van Fatwa's en Onderzoek bezig. Hier worden pamfletten gepubliceerd over zaken die met de islam en de sharia verband houden. Ook vaardigen zij fatwa's over praktische zaken uit. Hierin worden de shariaregels voor concrete gevallen vastgesteld, zowel op het gebied van het recht als op het gebied van de religie en moraal. Je vindt fatwa's over belastingheffing, oorlogsrecht (behandeling van krijgsgevangenen), reizen, spelletjes, gedrag van vrouwen, smokkel, voorgeschreven kleding, ritueel en orgaantransplantatie.¹¹⁷

Op het niveau van de religie is ook het ministerie van Onderwijs van belang. Dit ministerie 'zuivert' de curricula van de scholen van niet-islamitische zaken en ontwikkelt onderwijsprogramma's die voor een groot deel uit overdracht van religieuze en sharia kennis bestaan. Het ministerie voor de Verbreiding van de Islam, de Moskeeën en de Religieuze Stichting zorgt er onder meer voor dat er geen predikers optreden die opvattingen hebben die strijdig zijn met de islam van ISIS. Voor de directe toepassing van de sharia bestaan er twee ministeries: dat van de religieuze politie (*hisbah*) en dat van rechtspraak en klachten.

De religieuze politie valt onder de shariarechtbanken en gaat over openbaar zedelijk en religieus gedrag. Politieagenten controleren bijvoorbeeld dat de winkels gesloten worden tijdens het gebed, dat mensen zedige kleding dragen of dat willekeurige mannen en vrouwen niet in het openbaar met elkaar omgaan.¹¹⁸ Er is daarnaast een speciale vrouwelijke politie die de *Al-Khansaa* brigade wordt genoemd. Deze brigade let in het bijzonder op dat vrouwen de voorgeschreven kleding dragen en zich fatsoenlijk gedragen in het openbaar. Vrouwen die zich niet aan de regels houden kunnen gearresteerd of ter plaatse geeseld worden.¹¹⁹

¹¹⁵ Caris, 2014

¹¹⁶ Al-Tamimi, 2014b; Caris 2014:23

¹¹⁷ Bunzel, 2015b

¹¹⁸ Atwan, 2015:129, 139

¹¹⁹ Winter, 2015a

Op het grondgebied van ISIS zijn alle niet-religieuze rechtbanken afgeschaft en daarvoor zijn shariarechtbanken in de plaats gekomen. Deze rechtbanken zijn bevoegd voor het beslechten van civiele en familiegeschillen en behandelen strafzaken. Shariarechtbanken zijn inmiddels be-
rucht door hun vonnissen waarbij lijfstraffen als amputatie, steniging en kruisiging worden opge-
legd.¹²⁰ Naast middelen om criminaliteit te bestrijden zijn deze rechtbanken ook een instrument om
de macht van ISIS te waarborgen.

Bescherming van de openbare orde en veiligheid en het verzamelen van inlichtingen is de
taak van de veiligheidsdiensten, die vallen onder het ministerie van Publieke Veiligheid. Nog meer
dan andere ministeries wordt dit ministerie gedomineerd door functionarissen uit de voormalige
veiligheidsdiensten van Saddam Hussein veiligheidsdiensten. Deze organisatie is verantwoordelijk
voor de veiligheid van de kalief, controleert de uitvoering van zijn beslissingen en de uitvoering van
de strafvonnissen van de shariarechtbanken. In elke provincie zijn afdelingen voor communicatie
met de centrale regering. Tenslotte zijn er eenheden voor politieke moorden, kidnappings en afper-
singen.¹²¹ De politie en de veiligheidsorganisatie lijken dezelfde foltermethodes te gebruiken die
ook onder Saddam Hussein werden toegepast.¹²²

Hoewel de sharia het door de staat toegepaste recht van de islam is, mogen staatsorganen
wel op bepaalde punten eigen wetten en decreten uitvaardigen. Dat gaat dan om details die niet in
de sharia geregeld worden, zoals regelingen over volksgezondheid, de distributie van medicijnen,
het onderwijs, verkeer en economische zaken. ISIS heeft op al deze punten wetgeving uitgevaar-
digd.¹²³ Er zijn staatsdocumenten bekend op gebieden als voor regelingen omtrent het recht op vis-
sen, betaling van elektriciteit, vergunningen voor opgravingen, betaling voor vuilophalen, gecoör-
dineerde vrijdagspreken, vaccinatie en vaststellen van huurprijzen voor woningen.¹²⁴

5.4 Het leger van ISIS

Over de omvang van de krijgsmacht van ISIS bestaan zeer uiteen lopende schattingen. Deze vari-
eren van 20.000 tot 31.500 in midden 2014 (CIA schatting¹²⁵) tot 200.000 (volgens Koerdische
bronnen¹²⁶). Na het begin van de bombardementen op ISIS-doelen in Syrië in september 2014 heeft
het leger van ISIS ernstige verliezen geleden. Volgens sommige bronnen gaat het om duizenden
ISIS-strijders, onder wie, volgens een Iraaks analist, 17 van de 43 hoge commandanten. Maar deze
getallen worden wel bestreden en aan de hoge kant geacht.¹²⁷

¹²⁰ Van Ostaeyen, 2013, 2014a, 2014b

¹²¹ Abu Haniyeh, 2014

¹²² Amnesty International, 2013

¹²³ Al-Tamimi, 2015a

¹²⁴ Al-Tamimi, 2015c, 2015j, 2015k

¹²⁵ Sciutto e.a., 2014

¹²⁶ Cockburn, 2014

¹²⁷ Fromson & Simon, 2015

De krijgsmacht van ISIS wordt aangestuurd door de minister van het Leger en een militaire raad (*Al-Majlis al-`Askari*) welke de minister voorziet. Daarnaast is er een hoofd van de generale staf. De raad bestaat uit de commandanten van de verschillende regio's – waar elk zo'n drie bataljons van ongeveer 300 tot 350 man gestationeerd is – en uit de bevelhebbers van logistieke en specialistische afdelingen. De raad gaat over alle militaire zaken, zoals strategische planning, voorbereiden van aanvallen en veldslagen, toezicht op uitvoering van operaties door commandanten, management van de uitrusting en de verdeling van de oorlogsbuit. Een groot deel van de commandanten van het tweede en derde echelon, zijn officieren die voortkomen uit het leger en de veiligheidsdiensten van Saddam Hussein. Deze beroepsmilitairen hebben een groot stempel gedrukt op wat beschouwd wordt als een geperfectioneerde opleiding voor rekruten (zie ook paragraaf 6.1).¹²⁸

Het materieel van ISIS is voor het grootste deel verkregen op het slagveld. Tussen 2012 en zomer 2014 heeft ISIS een hoeveelheid wapens en ander materiaal buit gemaakt. Een aanzienlijk deel van de uitrusting bestaat uit zware wapens, zoals tanks, licht en zwaar geschut, Humvees en draagbare antitank- en antivliegtuigraketten. Sommige waarnemers hebben gerapporteerd dat ISIS ook over enkele MIG straalvliegtuigen beschikte. De Syrische luchtmacht stelt dat zij in oktober 2014 twee van die vliegtuigen heeft neergeschoten. De Verenigde Staten verklaarden overigens dat ze geen aanwijzingen hadden dat ISIS ook daadwerkelijk vluchten uit heeft gevoerd.¹²⁹

De belangrijkste tactiek van de krijgsmacht van ISIS bestaat uit aanvallen uitgevoerd door mobiele infanterie-eenheden. Zij beschikken over lichte voertuigen zoals pick-up trucks (veelal Toyota's) met geschut, motorfietsen en busjes voor een snelle opmars. Daarnaast gebruiken ze autobommen, improvised explosive devices (IED's) en zelfmoordaanslagen.¹³⁰ Een onderdeel van de tactiek van ISIS is ook de meedogenloze behandeling van de vijand. Overeenkomstig de religieuze opvattingen van ISIS (zie hierboven) worden de sjiïeten en de leden van de strijdmacht en politie van de regimes van Irak en Syrië beschouwd als afvalligen, die ter dood veroordeeld moeten worden. Dit rechtvaardigt de massale executies, die ook op de video worden vastgelegd en verbreid worden (zie paragraaf 5.4). Ook zelfmoordaanvallen behoren tot het tactische arsenaal van ISIS. Ook dit heeft religieuze aspecten: zij die een zelfmoordaanval uitvoeren geloven dat zij een martelaar (*shahid*) zullen zijn en in de hoogste rangen van het paradijs terecht zullen komen. Daarnaast hadden de zelfmoordaanvallen en het meedogenloze karakter van strijdwijze van ISIS een belangrijk schrik-effect op de vijand die met name in 2014 soms massaal op de vlucht sloeg uit vrees voor een zekere dood wanneer men in handen van ISIS zou vallen.

¹²⁸ Abu Haniyeh, 2014; Atwan 2015:140; Fromson & Simon, 2015

¹²⁹ Westall, 2014

¹³⁰ Zie bijvoorbeeld Fulmer & Rice, 2015; Gutman & Zakaria, 2015; Asher-Schapiro, 2015

Het leger van ISIS bestaat uit strijders van verschillende achtergronden. Het gros van de militairen zijn Irakezen en Syriërs. Maar naast deze lokale strijders zijn er ook vrijwilligers die van buiten dit gebied zijn gekomen. Men neemt aan dat deze buitenlandse strijders ongeveer een derde van de hele strijdmacht uitmaken. Het grootste contingent zijn Arabieren (Saoedi's, Tunesiërs, Marokkanen en Jordaniërs). Daarnaast bestaat er een groeiende groep Russische staatsburgers (Tsjetsjenen, Daghestanen) en Centraal-Aziaten. Tenslotte zijn er ook enige duizenden West-Europeanen (zie ook hoofdstuk 3). De militaire bijdrage van deze vreemdelingen is zeer divers. Voor een deel gaat het om geharde strijders met een lange ervaring in de oorlogsvoering, bijvoorbeeld in Bosnië, Afghanistan en Tsjetsjenië, maar anderen missen gevechtservaring.

Daarnaast zijn er ook grote culturele verschillen. Deze diversiteit heeft positieve en negatieve gevolgen voor de effectiviteit van de krijgsmacht. De positieve gevolgen komen voort uit het feit dat deze vreemdelingen uitstekend gemotiveerd zijn en ideologisch steviger in hun schoenen staan dan de lokale strijders.¹³¹ Ze hebben hun land verlaten met als enige doel ISIS te ondersteunen. Daarnaast is het gunstig voor ISIS dat deze buitenlandse strijders geen lokale loyaliteiten en bindingen hebben, maar alleen het belang van ISIS willen dienen. Maar dit heeft ook een keerzijde: er is een duidelijk verschil in motivatie tussen de buitenlandse en lokale strijders. Dit kan leiden tot een organisatorische-culturele kloof in het leger (zie ook paragraaf 7.4). Dit is een uitdaging voor de leiding van ISIS. Er zijn berichten dat er schermutselingen hebben plaats gevonden tussen lokale en buitenlandse strijders.¹³²

5.5 Media

ISIS maakt, zoals al eerder in dit rapport aan bod kwam, geraffineerd gebruik van de massa media om zijn doelen te realiseren: de 'elektronische jihad.' Er is een speciaal ministerie voor Voorlichting (*Diwan al-'Alaqa al-'Ammā*), geleid door een Raad voor de Media. Dit ministerie stuurt meer dan tien media centra en instituten aan die onder meer video's produceren en zorgen voor het gebruik van de sociale media. Veel video's zijn bedoeld voor moslims uit het westen en zijn in het Engels. De boodschap in veel video's heeft twee kanten: het intimideren van de vijand door te tonen dat ze verpletterd zullen worden en dat het lot van de krijgsgevangenen afschrikwekkend is. Aan de andere kant wordt een beeld gecreëerd van een ideale samenleving onder het bewind van de kalief en dat de staat het welzijn van zijn onderdanen hoog in het vaandel heeft. Deze kant is vooral bedoeld voor potentiële rekruten.¹³³ Behalve de productie van video's is ISIS ook actief op twitter. Tweets bereiken duizenden volgers en zijn dus ook een goed middel om eigen propagandistische berichten te verbreiden. Hackers van ISIS hebben ook virussen ontwikkeld waardoor tweets ook

¹³¹ Gates, 2015; Fromson & Simon, 2015

¹³² Ibid.

¹³³ Farwell, 2014

onbewust van ontvangers doorgestuurd worden.¹³⁴ Ook strijders sturen tweets. Vrijwel allemaal hebben ze smartphones. Toch lijkt de organisatie hier in sommige gevallen controle op uit te oefenen¹³⁵ (zie ook paragraaf 3.3).

5.6 Financiën ISIS

Sinds 2014 functioneert ISIS grotendeels als staat, en meer precies, een oorlogvoerende staat. De uitgaven zijn daardoor aanzienlijk, zowel voor de oorlogvoering, als ook voor het ambtenarenapparaat. Ook zijn er de kosten voor de infrastructuur en sociale uitkeringen. Hier staan belangrijke inkomsten tegenover. Het ministerie van Financiën (*Diwan Bayt al-Mal*) regelt de staatsfinanciën, die na de verovering van Mosul en andere gebieden in Irak en Syrië aanzienlijk ruimer zijn geworden. In januari 2015 is voor het eerst een staatsbegroting gepubliceerd met € 2 miljard aan begrote inkomsten.¹³⁶ De belangrijkste inkomsten van de staat zijn winning en verkoop van olie, verkoop van en belasting op antiquiteiten, losgeld voor gevangen personen, belasting en afpersing, verhuur van onroerend goed en schenkingen.

Olie

Begin 2015 had ISIS een aantal belangrijke olievelden onder controle. De exploitatie hiervan valt onder het ministerie Diwan al-Rikaz (het ministerie voor Bodemschatten, dat ook over de verkoop en belasting op antiquiteiten gaat). De inkomsten van ISIS voor olie wordt in het algemeen overschat. De olievelden zouden ongeveer 80.000 barrels p.d. kunnen opleveren. Maar onder het bewind van ISIS is dit aanzienlijk minder. Belangrijke factoren die het niveau van de productie verlagen zijn de luchtaanvallen en problemen omtrent het onderhoud van de installaties. ISIS heeft getracht met hoge lonen en privileges technici met ervaring binnen zijn grondgebied te houden of te krijgen. Dit is maar ten dele gelukt. Daarnaast is het moeilijk om reserveonderdelen te verkrijgen.

Het grootste deel van de gewonnen olie wordt intern gebruikt: als goedkope brandstof voor de staat, het leger en de burgers. De olie die niet binnenlands geconsumeerd wordt, wordt geëxporteerd. Maar omdat ISIS geen toegang heeft tot de formele oliemarkt, gaat dit via smokkel onder de marktprijzen. Gezien de riskante aspecten van de oliewinning, is ISIS steeds meer geneigd om de exploitatie af te stoten en de oliebronnen te leasen en de verkoop van de olie te belasten.¹³⁷

¹³⁴ Stern & Berger, 2015:147-176

¹³⁵ Farwell, 2014

¹³⁶ Abu Haniyeh, 2014; Atwan, 2015: 141

¹³⁷ Hansen-Lewis & Shapiro, 2015; Fromson & Simon, 2015; Belli e.a., 2014; Al-Tamimi, 2015i; FATF, 2015

Antiquiteiten

Hoewel ISIS talrijke antieke gebouwen om publiciteitsredenen heeft verwoest, zijn om economische redenen ook allerlei antieke voorwerpen gespaard. Deze voorwerpen worden op de illegale markt verhandeld. Het is onduidelijk in hoeverre ISIS zelf antiquiteiten verkoopt. De overheid graaft zelf niet naar oudheden, maar geeft burgers een vergunning om ze op te graven. Deze vergunninghouders mogen die oudheden alleen binnen het grondgebied verhandelen en moeten daar belasting over betalen¹³⁸

Losgeld

Inmiddels zijn er verschillende voorbeelden waarbij ISIS verantwoordelijk is voor de ontvoering van personen (vooral werknemers van internationale organisaties en Westerse journalisten) en alvorens deze in sommige gevallen tegen betaling van losgeld worden vrijgelaten. Volgens schattingen is de kas van ISIS in 2014 op deze manier met 20 à 30 miljoen dollars verrijkt. De omvang van het losgeld wordt vaak voor verzekeringsmaatschappijen door gespecialiseerde ondernemingen onderhandeld. Soms speelt de staat Qatar een rol, die volgens plausibele geruchten, losgeld betaalt voor onderdanen van bepaalde staten in ruil voor politieke voordelen. Dat verband is door de staat niet erkend. Desondanks was het bijvoorbeeld opvallend dat Qatar een ambassade kon openen in Bern, vlak nadat Qatar \$ 30 miljoen had betaald om een door de ISIS gegijzelde Zwitservrij te krijgen.¹³⁹ Daarnaast vraagt ISIS vaak losgeld van gevangen leden van minderheden, zoals christenen en yezidi's.¹⁴⁰

Belastingheffing en afpersing

De grens tussen belastingheffing en afpersing door ISIS is in veel gevallen niet duidelijk te trekken. ISIS legt de islamitische *zakat* op aan moslims (een vermogensbelasting van ruwweg 5 procent) en de *jizya*¹⁴¹ aan christenen. Daarnaast heft ISIS belasting op brandstof, auto's, oudheden, en op vervoerde goederen, ook die in transit zijn. Een aanzienlijke bron van inkomsten voor de staat is de belasting op het opnemen van contanten van bankrekeningen. Veel Iraakse en Syrische ambtenaren zouden nog steeds door Bagdad en Damascus betaald, via banken buiten het gebied van ISIS – al zijn er ook bronnen die stellen dat de Iraakse overheid hier per juli 2014 mee is gestopt.¹⁴²

Wanneer de die ambtenaren in het gebied van ISIS terugkomen met het opgenomen geld, moeten zij een aanzienlijk percentage aan belasting betalen. Net als andere staten vraagt ISIS ook vergoe-

¹³⁸ Tamimi, 2015i; Belli e.a., 2014; Hansen-Lewis & Shapiro, 2015; Haniyeh 2014; FATF, 2015

¹³⁹ Belli e.a., 2014

¹⁴⁰ Belli e.a., 2014; Abu Haniyeh, 2014; Hansen-Lewis en Shapiro, 2015; FATE, 2015

¹⁴¹ *Jizya* is de belasting die niet-moslimse onderdanen van islamistische staten moeten betalen. Het is een bedrag dat per jaar door elk gezin betaald moet worden in ruil voor bescherming en een beperkte vrijheid om hun godsdienst uit te kunnen oefenen.

¹⁴² Coles, 2015

dingen voor bepaalde diensten, zoals onderwijs en het ophalen van huisvuil. Van veel industriële en financiële bedrijven (bijvoorbeeld privé banken), zakenlieden en winkeliers worden door ISIS aanzienlijke bedragen geheven. Dit lijkt erg op afpersing omdat de omvang van die betalingen geregeld willekeurig is.¹⁴³

Oorlogsbuit: Onroerend goed

Na de verovering van Iraaks of Syrisch grondgebied, komen alle staatseigendommen in handen van ISIS. Het gaat hier bijvoorbeeld om onroerend goed (landbouwgronden en gebouwen) en staatsondernemingen zoals staatsbanken. De bankrekeningen van christenen, yezidi's en sjiieten worden in beslag genomen, althans dat gebeurde na de verovering van Mosul. De pacht, huur en bedrijfswinsten gaan eveneens naar de kas van ISIS.¹⁴⁴

Oorlogsbuit: Roerend goed

ISIS verdeelt de roerende krijgsbuit verkregen na veldslagen en de verovering van gebieden volgens de regels van de sharia. Alles wat wordt meegenomen wordt door de soldaten wordt ingeleverd bij de bevelhebber. Deze (of een vertegenwoordiger van de staat) verdeelt dit in gelijke porties onder de soldaten (doorgaans in geld, na de verkoop van de goederen op de 'krijgsbuitmarkt'), na aftrek van een vijfde deel bestemd voor de staat. Omdat ISIS slavernij erkent, kunnen de krijgsgevangenen en gevangen vrouwen en kinderen als slaven deel uitmaken van de krijgsbuit en verkocht of verdeeld worden onder de strijders.¹⁴⁵

Financiële steun uit het buitenland

Er zijn tegenstrijdige berichten over financiële steun uit het buitenland. Volgens sommige auteurs sturen (of stuurden) rijke individuen uit de Golfstaten aanzienlijke bedragen naar ISIS.¹⁴⁶

5.7 Bestuur en beleid onder Jabhat al-Nusra

Naast ISIS is Jabhat al-Nusra actief in Syrië als salafi-jihadi militie. Vergeleken met ISIS is echter de kennis van de organisatiestructuur van JaN en het dagelijks leven in de gebieden waar JaN de macht heeft, veel geringer. Dit is mede een gevolg van het feit dat JaN in eerste instantie een strijdorganisatie is. De bevelhebber Abu Muhammad al-Jawlani leidt de organisatie in overleg met de Majlis al-Shura (Consultatieve Raad).¹⁴⁷ Over hoe de commandostructuur verder in elkaar steekt

¹⁴³ Belli e.a., 2014; Hansen-Lewis & Shapiro, 2015; Abu Haniyeh, 2014; FATF, 2015; Shishani, 2014

¹⁴⁴ Belli e.a., 2014; Hansen-Lewis & Shapiro, 2015; Haniyeh, 2014; FATF, 2015

¹⁴⁵ FATF, 2015; Neurink, 2015

¹⁴⁶ Abu Haniyeh, 2014; Shishani, 2014. Volgens anderen gaat het niet om hele grote steun, zie Fromson & Simon, 2015; Hansen-Lewis & Shapiro, 2015.

¹⁴⁷ Stanford University, z.d.

bestaat geregeld onduidelijkheid. Dit is een belangrijk verschil met ISIS, die direct de vestiging van een islamitische staat nastreeft met een bestuursstructuur die voor de burgers duidelijk moet zijn. Dat is een van de redenen waarom het media apparaat van ISIS zo omvangrijk is. Dat van JaN is beperkter: het is minder dan ISIS actief op het internet. Bovendien publiceert hun 'Bureau voor de Verbreiding van de Islam en Voorlichting' (*Maktab al-Da`wa wa-l-Irshad*) met als mediacentra *al-Manara al-Bayda' li-l-Intaj al-i`lami* (De Witte Minaret voor mediaproductie) en *al-Basira li-l-Intaj al-i`lami* (Het Juiste Inzicht voor de mediaproducties) in de eerste plaats gedrukte brochures en pamfletten.¹⁴⁸

De organisatie van JaN is niet in eerste instantie gericht op het besturen van de bewoners van de gebieden die het in zijn macht heeft. Daarnaast vormen deze gebieden doorgaans niet één geheel, maar bestaan deze uit verschillende enclaves waarin meerdere milities de macht delen. In deze sectie zullen we uiteenzetten wat er bekend is over de organisatie, strategie en activiteiten van JaN als noodzakelijke achtergrond voor het dagelijks leven van buitenlandse uitreizigers.

JaN is een militie van een geschatte 5.000 à 6.000 strijders (zie ook tabel 1). De meesten zijn Syriërs die vaak gevechtservaring hebben opgedaan in bijvoorbeeld Afghanistan, Irak en Tsjetsjenië. Er zijn ook strijders uit andere Arabische landen, Turkije, Centraal-Azië en een klein aantal uit West-Europa. Ongeveer 30 procent van de strijders zou buitenlands zijn.¹⁴⁹ JaN wordt beschouwd als een van de best uitgeruste oppositionele milities. Het aantal buitenlanders is vanaf de zomer 2014 geslonken omdat veel van hen, nadat ISIS hun kalifaat uitriep, naar ISIS over zijn gelopen.¹⁵⁰ JaN heeft een belangrijke rol gespeeld bij het veroveren van Raqqa en Deir al-Zor in Oost-Syrië. In 2013 en 2014 werd JaN door ISIS verdreven uit deze steden. Inmiddels is JaN vooral actief in het westen van Syrië (rond de steden Aleppo en Damascus). Belangrijke inkomsten van JaN komen voort uit de verkoop van olie van de oliebronnen onder hun controle en handel in uitrusting en ammunitie die op de slagvelden buitgemaakt zijn. Mogelijk is losgeld ook een bron van inkomsten.¹⁵¹

Zowel JaN als ISIS willen een islamitische staat vestigen, maar er is een groot verschil tussen hun strategieën. Voor JaN is het omverwerpen van het al'Assad regime de hoogste prioriteit, terwijl voor ISIS het opbouwen van een islamitische staat op de eerste plaats komt. Waar ISIS in de gebieden die zij controleren, met alle vreedzame en gewelddadige middelen een alleenheerschappij probeert te vestigen, als uitgangspunt voor het uitbouwen van hun staat, is JaN bereid om samen te werken met andere oppositiegroeperingen om een eind te maken aan het al'Assadregime en een

¹⁴⁸ Al-Tamimi, 2015f

¹⁴⁹ Masi, 2015b

¹⁵⁰ Stanford University, z.d.

¹⁵¹ Ibid.

islamitische staat op te bouwen (zie paragraaf 2.2).¹⁵² Daarbij is JaN overigens wel selectief: het heeft samen met andere islamitische milities vanaf herfst 2014 door de VS gesteunde oppositie-groeperingen aangevallen.¹⁵³

In de meeste gebieden deelt JaN het gezag met andere groeperingen. In het algemeen is JaN minder meedogenloos tegen burgers dan ISIS. Het front heeft bijvoorbeeld verklaard de niet-strijdende leden van onorthodoxe moslims (alawieten, druzen) niet opzettelijk te zullen doden.¹⁵⁴ Hoewel JaN niet onmiddellijk een staat wil vestigen, tracht het wel die overheidsvoorzieningen te bieden die noodzakelijk zijn door het wegvallen van de centrale staat. Recht en orde wordt gehandhaafd door de toepassing van de sharia. In verschillende gebieden heeft JaN shariarechtbanken (*Dar al-Qada'*) ingesteld die rechtspreken, ook in strafzaken. Deze rechtbanken worden doorgaans ook erkend door de andere milities waarmee JaN de macht over het gebied in veel gevallen deelt. Hoewel het strafrecht bij JaN minder meedogenloos wordt toegepast dan bij ISIS, worden ook onder JaN wrede straffen (bijvoorbeeld steniging) uitgesproken en voltrokken.¹⁵⁵ Deze rechtbanken kunnen ook lokale decreten uitvaardigen: bijvoorbeeld over de scheiding van jongens en meisjes op scholen, over de op de scholen te behandelen onderwerpen, over de sluiting van winkels waar biljarts, tafelvoetbalspelen en computergames verkocht worden.¹⁵⁶ Deze komen geregeld overeen met de geldende regels in gebieden van ISIS waardoor het leven in gebieden van JaN tot op zekere hoogte gelijkenissen kent met het leven onder ISIS.

In de verschillende gebieden waar JaN de macht heeft, heeft het afdelingen van het Bestuur voor Publieke Diensten (*al-Idara al-'Amma li-l-Khidamat*) opgericht, dat voornamelijk zorgt voor de levering en distributie van drinkwater en elektriciteit.¹⁵⁷ Bovendien distribueert JaN voedsel en brood waar nodig: om dit laatste te kunnen garanderen heeft het in Aleppo een aantal bakkerijen geopend waarvoor het ook de benodigde meel levert.¹⁵⁸ In de gebieden die worden gecontroleerd door JaN, is er – anders dan bij ISIS – steun van een aanzienlijk deel van de lokale bevolking. Een belangrijke reden is dat de JaN strijders voor het merendeel Syriërs zijn en dat de organisatie flexibel is in het samenwerken met andere milities. Daarnaast heeft de toepassing van de sharia in sommige gevallen geleid tot een zekere mate van veiligheid, zonder dat de rechtbanken daarvoor talrijke doodvonnissen hebben uitgesproken (zoals dat wel in ISIS gebied is gedaan). Tenslotte is ook de distributie van voedsel positief gewaardeerd.¹⁵⁹

¹⁵² Al-Tamimi, 2015a

¹⁵³ Stanford University, z.d.

¹⁵⁴ Ibid. (Er zijn wel incidenten geweest, zoals de moord op een groep druzen, zie International Crisis Group, 2014)

¹⁵⁵ Al-Tamimi, 2015g

¹⁵⁶ Al-Tamimi, 2015f

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Stanford University, z.d.

¹⁵⁹ Stanford University, z.d.; Al-Tamimi, 2015a

6. Van grensoversteek tot inzet

Het komende hoofdstuk zal stilstaan bij de eerste periode nadat uitreizigers in Syrië zijn aangekomen. Specifieker gaat het in dit hoofdstuk om de verschillende trajecten die buitenlanders doorlopen wanneer zij zich vestigen in gebieden die worden gecontroleerd door ISIS. Welke mogelijke perspectieven zijn er voor hen binnen deze organisatie?

6.1 Aankomst in Syrië: aanmeld- en trainingscentra

Via verschillende routes reizen Europeanen naar Syrië. Deze trajecten eindigen bijna allemaal met de oversteek naar Syrië vanuit Turkije. In veel gevallen kan dit worden gespecificeerd naar een oversteek via de Turkse stad Antakya of elders via de Turkse provincie Hatay¹⁶⁰ – bergachtig gebied waar van oudsher reeds smokkelroutes lopen. Het precieze opvang- en rekruteringsproces dat zij vervolgens doorlopen kan verschillen. Na het zetten van voet op Syrische bodem worden de Europeanen opgevangen – vaak door een contactpersoon waarvan zij over de naam of het telefoonnummer beschikken.¹⁶¹ Deze brengt hen naar een aanmeldcentrum, of ‘safehouse’, van ISIS.¹⁶² Deze centra zijn speciaal bestemd voor de opvang van buitenlanders. Naar welke exacte locatie iemand wordt gebracht hangt af van zijn of haar nationaliteit, afkomst en talenkennis. Zo worden Nederlanders (al dan niet gezamenlijk met Vlaamse uitreizigers) geclusterd en elders ondergebracht dan bijvoorbeeld degene die afkomstig zijn uit Tunesië, Marokko of Frankrijk.¹⁶³ Daar aangekomen worden mannen en vrouwen gescheiden¹⁶⁴ en moeten zij hun bezittingen zoals paspoort, telefoon, laptop en kleding inleveren. Deze worden gecontroleerd op chips en gps-apparatuur.¹⁶⁵ Onderdak, eten en drinken wordt voor hen verzorgd.¹⁶⁶ Voor een periode van maximaal drie à vier weken worden mannen daar ondervraagd over hun achtergrond en hun motieven om naar Syrië uit te reizen.¹⁶⁷ Gedurende deze periode in het safehouse worden zij bewaakt.¹⁶⁸ Deze beginperiode staat volledig in het teken van voorzorgsmaatregelen en selectie:

¹⁶⁰ AlDe'emeh & Stockmans, 2015; Ministère de la Justice (République Française), 2015

¹⁶¹ Respondent 4; Respondent 18; Respondent 25

¹⁶² Respondent 18; Respondent 25

¹⁶³ Respondent 18

¹⁶⁴ Groen, 2015

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Respondent 18

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Respondent 17; Groen, 2015

“Zijn ze te vertrouwen? Hebben ze geen [foutieve] doelen waarom ze zijn aangesloten? Willen ze niet op een gegeven moment loskomen van de groep? Dus gingen ze op pad, dan was er altijd wel een derde persoon die ter controle met hun meeging.”¹⁶⁹

Ondanks dergelijke selectiemaatregelen kan deze aanmeldprocedure – zeker in de beginperiode – getypeerd worden als een opendeurenbeleid: het is relatief eenvoudig om toe te treden tot de gelederen van ISIS.¹⁷⁰ De eisen voor toelating zijn in de loop der tijd echter aangescherpt.¹⁷¹ Sommige uitreizigers hebben de noodzaak van een aanbeveling (*tazkiyya*) aangekaart. In andere gevallen lijken uitreizigers zijn toetreden tot de gelederen van ISIS zonder een dergelijke aanbeveling.¹⁷² De verhoren duren over het algemeen langer bij iemand die voorafgaand aan deze periode reeds betrokken is geweest bij een andere lokale groepering dan bij een ‘nieuwe rekrut’. Zij die voorheen bij een andere organisatie waren aangesloten moeten een proces van vergiffenis of berouw doorlopen.¹⁷³

Na de periode in het safehouse worden de mannen gebracht naar trainingskampen.¹⁷⁴ Zij zullen daar gedurende opeenvolgende midweken verblijven, mogelijk met uitzondering van de weekenden waar zij – indien van toepassing – hun vrouw en kinderen kunnen bezoeken die gedurende deze beginfase elders worden ondergebracht.¹⁷⁵ Ook in het trainingskamp kunnen zij uit voorzorg nog bewaakt worden.¹⁷⁶ Anders dan in de safehouses vindt in de trainingskampen geen clustering meer plaats naar afkomst. Nederlanders, Belgen, Marokkanen, Tunesiërs, etc. trainen gezamenlijk. Hierdoor worden buitenlanders gestimuleerd om, voor zover zij de taal nog niet machtig zijn, Arabisch te leren; de voertaal tijdens onder andere de voorbereiding en uitvoering van militaire operaties. Naast een taalcursus bestaan deze trainingen uit theologische en militaire curricula. Deze vormen samen “een afgebakend, goed opgezet en gestructureerd leerprogramma.”¹⁷⁷ Een trainingstraject begint met theologische vraagstukken die de basis van de religie uiteenzetten. Vervolgens krijgt de materie een meer politieke aard. Er wordt zeer veel waarde gehecht aan dit religieus onderricht.¹⁷⁸ Een sharia examen is naar verluid onderdeel van dit curriculum, en dient succesvol afgerond te worden alvorens iemand ingezet kan worden.¹⁷⁹ Het militaire curriculum is gericht op fysieke ontwikkeling, omgaan met honger en kou, omgaan met verschillende wapens en de uitvoe-

¹⁶⁹ Respondent 17

¹⁷⁰ Respondent 1; Respondent 24. Door deze eenvoud omschrijf een van de respondenten ISIS en (in mindere mate) Jabhat al-Nusra als “’s werelds meeste geïnfiltreerde organisaties” (Respondent 24).

¹⁷¹ Respondent 24

¹⁷² Ministère de la Justice (République Française), 2015

¹⁷³ Speckhard & Yayla, 2015

¹⁷⁴ Respondent 18

¹⁷⁵ Respondent 1; Respondent 24

¹⁷⁶ Groen, 2015

¹⁷⁷ Respondent 18

¹⁷⁸ Respondent 18; Respondent 24

¹⁷⁹ Respondent 24

ring van gevechtstechnieken en -strategieën.¹⁸⁰ Wapentrainingen lijken in het bijzonder gericht op het leren omgaan met een Kalasjnikov, RPG en met handgranaten.¹⁸¹ Daarnaast wordt er ook geoefend met onder andere zwaarden¹⁸² en scherpshuttersgeweren.¹⁸³ Een standaard dag in het trainingskamp lijkt te beginnen rond 05:30 uur met het ochtendgebed¹⁸⁴, gevolgd door een conditietraining in de ochtend en een religieus onderdeel gedurende de middag, om te eindigen met een wapen- en gevechtstraining.¹⁸⁵ De lunch wordt buiten opgegeten om te kunnen wennen aan de kou.¹⁸⁶ Gedurende deze periode worden rekruten in beginsel niet naar de frontlinie gestuurd. Wel kunnen zij als bewaker worden ingezet in grensgebieden of bij checkpoints (*riba*).¹⁸⁷ Dit lijkt een verplicht laatste onderdeel van de training; een eerste vorm van praktijkervaring met de gewapende strijd.¹⁸⁸

Bovenstaande vormt de basis van een trainingstraject. Niet elk traject is echter identiek. Aan de hand van een beoordeling vooraf van de kwaliteiten en kennis van de persoon in kwestie volgt deze (deels) een individueel trainingstraject.¹⁸⁹ Velen zullen uiteindelijk ingezet worden voor taken die passen bij hun specifieke capaciteiten.¹⁹⁰ De periode die iemand doorbrengt op een trainingskamp kan daardoor sterk variëren, en kan uiteenlopen van enkele weken tot een jaar.¹⁹¹ Een gemiddeld trainingstraject lijkt ongeveer anderhalf tot twee maanden te duren.¹⁹² Deze beoordeling kan enerzijds betekenen dat iemand meer of minder lessen rondom een bepaald thema dient te volgen dan iemand anders.¹⁹³ Anderzijds betekent dit dat personen zich na de periode in het aanmeldcentrum (al dan niet aanvullend) kunnen specialiseren op basis van hun competenties.¹⁹⁴ Ook de wensen van een persoon kunnen hierbij een rol spelen.¹⁹⁵ Deze wensen kunnen betrekking hebben op specifieke banen, maar ook op de keuze om een zelfmoordaanslag te plegen. In sommige gevallen kijkt dit te zijn gestimuleerd. Dit maakt dat trainingskampen niet alleen theologisch onderrichte strijders voortbrengen, maar ook personen die zijn klaargestoomd voor andere taken. In beginsel volgen zij echter wel allemaal een militaire training en leggen zij een eed af.

Deze scheiding (tussen tijd doorgebracht in een aanmeldcentrum en tijd doorgebracht in een trainingskamp) is niet altijd even nadrukkelijk aanwezig. In bepaalde gevallen lijken beide fases nagenoeg simultaan plaats te vinden, waarbij de ‘rekrut’ direct naar een trainingskamp wordt ge-

¹⁸⁰ Respondent 18; Respondent 4; Respondent 19; Ministère de la Justice (République Française), 2015; Hassan, 2015; Al-Tamimi, 2015h

¹⁸¹ Ministère de la Justice, République Française (2015)

¹⁸² Respondent 18

¹⁸³ Respondent 19

¹⁸⁴ Ministère de la Justice, République Française (2015). Het ochtendgebed (*salat al-fair*) vindt plaats bij het aanbreken van het eerste ochtendgloren. Dit varieert met de jaargetijden: in de zomer zal het vroeger plaatsvinden dan 05:30 uur.

¹⁸⁵ Respondent 24

¹⁸⁶ Ministère de la Justice (République Française), 2015

¹⁸⁷ Respondent 18; The Hassan, 2015

¹⁸⁸ Respondent 18; Juridisch dossier

¹⁸⁹ Respondent 18; Hassan, 2015; Al-Tamimi, 2015h

¹⁹⁰ Gates & Podder, 2015

¹⁹¹ Hassan, 2015

¹⁹² Respondent 4

¹⁹³ Hassan, 2015

¹⁹⁴ Respondent 18; Groen, 2015

¹⁹⁵ Respondent 4

bracht en daar zowel wordt verhoord als wordt getraind.¹⁹⁶ Gemiddeld lijkt deze gehele beginperiode tussen aankomst en inzet, daargelaten of deze wel of niet in twee fasen onder te verdelen is, ongeveer 2 tot 3 maanden te duren. Gedurende die periode bestaat het leven van een mannelijke uitreiziger uit verhoren en trainingen op een afgesloten terrein waar zij sterk gecontroleerd worden door de organisatie. Dat deze periode fysiek zwaar kan zijn blijkt uit verhalen van familieleden dat uitreizigers gedurende deze fase zijn vermagerd. Ergens in deze beginperiode legt een uitreiziger ook een eed van trouw (*bay'a*) af.¹⁹⁷ In een dergelijke eed verklaart een uitreiziger dat hij alle taken uit zal voeren die hem worden opgedragen, onafhankelijk of hij deze wel of niet als acceptabel ervaart. Volgens een van de respondenten gebeurt dit vóór de periode van trainingen.¹⁹⁸

6.2 Inzet van uitreizigers

Na afronding van de trainingen worden de mannen ondergebracht in een bataljon (*katiba*) onder leiding van een emir, wederom op basis van culturele overeenkomsten en linguïstiek.¹⁹⁹ Niet alleen de strijders, maar ook degene die op basis van hun capaciteiten en wensen voornamelijk worden ingezet voor andere taken dan strijden komen in deze militaire structuur terecht. De vraag ‘wat doen ze daar vervolgens?’ kent uiteenlopende antwoorden. Zo stelde een Nederlandse jongen zijn ouders gerust door te vertellen dat hij slechts kok was, en niet was betrokken bij gevechten.²⁰⁰ Dergelijke uitspraken zijn echter lastig te verifiëren, en lijken geregeld geen realistische weergave te zijn. Aan de andere zijde van het spectrum zijn er Nederlandse jongeren die een zelfmoordaanslag hebben uitgevoerd. Daar tussenin lijkt een breed scala aan na te volgen opties te liggen. Op de vraag welke banen men kan uitoefenen in het kalifaat van ISIS antwoordde een Nederlandse uitreiziger met “alles wat je wilt.”²⁰¹ Verreweg de meeste worden strijder²⁰², maar de mogelijkheden voor een andere functie dan strijder lijken inderdaad divers. Hiertoe behoren onder andere een baan in de media (‘mediajihad’) of communicatie, een functie als ingenieur, technicus, hacker, arts of verpleegkundige, een baan bij de religieuze politie of een shariarechtbank, of, indien ongeschikt geacht om te strijden, een baan als kok, grafgraver of chauffeur.²⁰³ De noodzaak voor dergelijke beroepen kan verklaard worden aan de hand van de vele inwoners die het geweld in Syrië ontvlucht zijn. Dit heeft geresulteerd in een ‘brain drain’ en een verlies aan vakgerichte kennis in het kalifaat.²⁰⁴ Hierdoor is er een tekort aan professionals en vakmensen ontstaan. Dit tekort komt ook uitdrukkelijk naar voren

¹⁹⁶ Hassan, 2015; Juridisch dossier

¹⁹⁷ Respondent 13; Ministère de la Justice (République Française), 2015; Speckhard & Yayla, 2015

¹⁹⁸ Respondent 13

¹⁹⁹ Respondent 2; Respondent 8; Ministère de la Justice (République Française), 2015; Business Insider, 2014

²⁰⁰ Bakker & Weggemans, 2016

²⁰¹ Respondent 4 (over correspondentie met personen ter plaatse)

²⁰² Respondent 4; Respondent 5; Respondent 8; Respondent 11; Respondent 12; Respondent 17; Respondent 18

²⁰³ Respondent 4; Respondent 7; Respondent 18; Respondent 19; Respondent 22; Ministère de la Justice (République Française), 2015

²⁰⁴ Respondent 6; Respondent 23

in de eerste toespraak van Baghdadi, waarin hij moslims opriep om naar het zojuist uitgeroepen kalifaat te emigreren:

“We doen een speciaal beroep op de geleerden , fuqahā’ [experts in de islamitische jurisprudentie], de rechters, alsook de mensen met militaire ervaring, bestuurskundige ervaring, mensen met ervaring in de dienstverlening, en medici en ingenieurs uit alle verschillende specialisaties en werkvelden. We roepen hen en herinneren hen eraan om Allah te vrezen, want hun emigratie is een individuele verplichting, zo dat zij tegemoet kunnen komen aan de hoognodige behoeften van de moslims.”²⁰⁵

Het is echter lastig om dergelijke functies los te zien van het gewapende conflict.²⁰⁶ Wanneer iemand een dergelijke functie bekleedt betekent dit namelijk niet dat hij niet kan of zal worden ingezet voor gevechtshandelingen. Vaak lijkt er sprake te zijn van een combinatie, zoals én actief zijn in de media én actief zijn als strijder.²⁰⁷ Daarnaast lijkt er bij ISIS een dienstplicht te gelden.²⁰⁸ Zij die geen strijder zijn, zijn wel reservist. Zij kunnen door de emir geacht worden om te strijden of andere gevechtshandelingen te verrichten wanneer dit noodzakelijk wordt geacht²⁰⁹, bijvoorbeeld zodra een stad in de frontlinie komt of wanneer er een tekort aan strijders is. De mate waarin dit gebeurt, en in bijzonder de mate waarin iemand wordt ingezet om gruwelijkheden te verrichten, is lastig te bepalen. Dit lijkt sterk afhankelijk te zijn van onder andere de situaties waarmee iemand wordt geconfronteerd en de bevelen van zijn emir. Wel lijkt het dat het door ISIS gedurende 2014 steeds minder werd geaccepteerd wanneer men zich niet actief inzette voor de gewapende jihad.²¹⁰ Zo zijn er signalen dat zwakke of ongewenste rekruten door de ISIS zelf werden gedood.²¹¹ Men moet laten zien deel uit te maken van ISIS en daadkrachtig te zijn. Een terughoudende mentaliteit zal snel geassocieerd worden met mogelijke spionage.²¹² Hogerop komen (o.a. een functie als emir of toetreden tot de religieuze politie) lijkt in het bijzonder geassocieerd te kunnen worden met wreedheden. Wanneer iemand ideologisch geschikt wordt geacht, over de juiste connecties beschikt en zijn familie is ‘goedgekeurd’ kan hij, aldus een ISIS strijder, training krijgen in het uitvoeren van executies. Onthoofdingen en het doodschieten van dichtbij worden daarbij op meerdere personen geoefend. Het zijn dergelijke rituele executies die lijken ‘mee te tellen’ wanneer iemand hogerop wilt komen.²¹³

²⁰⁵ Al-Baghdadi, z.d.

²⁰⁶ Respondent 2; Respondent 24

²⁰⁷ Respondent 18

²⁰⁸ Respondent 24

²⁰⁹ Respondent 18; Respondent 26

²¹⁰ Respondent 1

²¹¹ Ibid.

²¹² Respondent 5

²¹³ Op basis van een van de interviews (respondent 13) dient iemand die emir wilt worden minimaal tien personen onthoofd te hebben. Dit gegeven kon echter niet elders geverifieerd worden.

Aangezien dat onder de Nederlandse uitreizigers een deel zich “op relatief interessante posities” binnen ISIS bevindt²¹⁴, impliceert dit dat zij zich schuldig hebben gemaakt aan dergelijke wreedheden. Ook van sommige Franse uitreizigers is bekend dat zij aan het hoofd stonden van een strijdgroep of onderdeel uitmaakten van de religieuze politie.²¹⁵ Daarnaast zijn ook foto’s in omloop van uitreizigers met een ondersteunende taak, zoals een Nederlandse werknemer bij een shariarechtbank, waar zij poseren met geamputeerde hoofden.²¹⁶

Hoewel het merendeel van de buitenlanders wordt ingezet als strijder, lijkt het er sterk op dat er door hen niet continu gevochten wordt.²¹⁷ Enerzijds omdat een aanzienlijk deel van de tijd als strijder op gaat aan andere gewapende militaire taken, zoals bewakingstaken en het lopen van patrouilles. Daar kunnen gevechtshandelingen bij komen kijken en kan ook het uitvoeren van lijfstraffen toe behoren.²¹⁸ Voor een groot deel bestaat de *riba* uit wacht zitten, wat de rol van strijder deels “erg saai” kan maken.²¹⁹ Anderzijds wordt er niet continu gevochten omdat periodes van strijden worden afgewisseld met periodes waarin niet gestreden wordt, en waar ruimte is voor vrije tijdsbesteding of het uitoefenen van een andere functie (zoals bijvoorbeeld wachtlopen of *da`wa*).²²⁰ De nadruk op het strijden is vooral te herkennen aan de frontlinies, waar gevochten wordt tegen het regime of tegen andere rebellengroepen. De gebieden die verder van deze frontlinies afliggen en onder de controle zijn van ISIS kennen meer nadruk op diverse andere taken. De gewelddadige dimensie van het conflict blijft echter ook hier gelden. Zo worden mannen, ongeacht hun functie, geacht gewapend te zijn.²²¹ Bepaalde functies hebben daarnaast een heldere link met het uitoefenen van geweld. Zo voeren agenten van de religieuze politie (*Diwan al-Hisbah*, zie paragraaf 5.3) straffen uit bij (al dan niet vermoede) overtredingen. Sinds begin 2015 staat er naar verluid een Belg aan het hoofd van deze religieuze politie in Raqqa.²²² Westerlingen in algemeenheid bij ISIS lijken ten slotte ook een speciale rol in te nemen bij de omgang met non-Arabische gevangenen en het ontvangen van losgelden.²²³

Hoewel buitenlandse vrouwen, net als lokale vrouwen, over het algemeen het huishouden op zich nemen en niet vechten²²⁴, is het uitoefenen van geweldshandelingen niet slechts een aangelegenheid voor mannen. Zo vertelde een jonge Nederlandse vrouw halverwege 2015 over haar nieuwe taak: het uitdelen van zweepslagen. “Een nieuwe leuke ervaring”, laat ze weten (zie figuur 1).²²⁵

²¹⁴ Respondent 18

²¹⁵ Ministère de la Justice (République Française), 2015

²¹⁶ Respondent 22

²¹⁷ Respondent 1; Respondent 2; Respondent 5

²¹⁸ Respondent 4

²¹⁹ Respondent 1

²²⁰ Ibid.

²²¹ Respondent 2; Respondent 24

²²² RIBSS, 2015; Het Laatste Nieuws, 2015

²²³ Gates & Podder, 2015

²²⁴ Stoter, 2014

²²⁵ Stoter, 2015; Bericht gepost op Twitter, archief 17 december 2015

Hoewel de validiteit van deze uitspraak lastig is in te schatten, lijkt het er wel op dat voornamelijk westerse vrouwen een functie vervullen bij de *Al-Khansaa* brigade (zie paragraaf 5.3), en dat hier ook vrouwen van Nederlandse afkomst toe behoren.²²⁶ Andere taken die uitgereisde Nederlandse vrouwen vervullen zijn “het koken voor de broeders”²²⁷ en het verspreiden van online propaganda. In met name dat laatste is een belangrijke en toenemende rol voor vrouwen weggelegd.²²⁸ Zo vervullen zij onder andere een belangrijke rol bij het overtuigen van andere vrouwen om naar Syrië af te reizen. Vrouwen zijn echter voornamelijk verantwoordelijk voor de zorg voor het gezin (zie paragraaf 7.1 en 7.2).

Figuur 1: Twitterbericht van een Nederlandse vrouw²²⁹

De perceptie van uitreizigers met betrekking tot hun inzet in Syrië lijkt anno 2014 sterk aan te sluiten bij bovenstaande uiteenzetting. Mannen vertrekken volgens veel respondenten – ongeacht hun gezinssituatie – naar ISIS wetende dat het kalifaat met geweld verdedigd dient te worden.²³⁰ “Niemand heeft de illusie daar een leven te leiden zonder binnen aanzienlijke tijd ingezet te kunnen worden voor de strijd, of anderszins namens IS geweld te moeten gebruiken.”²³¹ Zij zullen daar trainingen voor volgen en dit is vooraf bij hen bekend.²³² “Ze weten gewoon heel goed waar zij voor kiezen, en dat is deelname aan de gewelddadige jihad.”²³³ Het argument om naar ISIS gebied af te reizen met het oogmerk om humanitaire hulp te verlenen lijkt anno 2014 dan ook erg onwaarschijnlijk.²³⁴ Daarnaast is een uitreiziger ook niet in staat om op eigen initiatief humanitaire hulp te verlenen in het kalifaat van ISIS; de organisatie zal een beroep op hen doen om hen in te zetten voor ISIS.²³⁵ Non-coöperatie zal geassocieerd worden met spionage. Aansluiten bij ISIS lijkt een voorwaarde voor uitreizigers om zich binnen de door ISIS gecontroleerde gebieden te begeven (en activiteiten te ontplooiën, zie bijvoorbeeld zie paragraaf 8.1 over werkgelegenheid).

²²⁶ Respondent 18

²²⁷ Respondent 22

²²⁸ Respondent 1

²²⁹ Bericht gepost op Twitter, archief 17 december 2015

²³⁰ Respondent 4; Respondent 5; Respondent 17; Respondent 18; Respondent 24

²³¹ Respondent 4

²³² Ibid.

²³³ Respondent 17

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Respondent 6

7. Het dagelijkse leven vanuit sociaal perspectief

Dit hoofdstuk zal de sociale elementen uit het dagelijkse leven belichten, beginnende bij de rol en positie van de man en de vrouw. Hierop verder bordurend zal het gezinsleven van uitreizigers besproken worden, waarna het contrast met het dagelijkse leven van de lokale bevolking wordt behandeld. Ten slotte zal er worden stilgestaan bij het integratievraagstuk.

7.1 De rol van de man en de vrouw

De rol en vrijheden van de vrouw zijn de afgelopen jaren drastisch veranderd. De *abaya* behoorde in 2013 al tot het straatbeeld, maar daarnaast droegen veel vrouwen make-up en kleedden zij zich ‘modern’ – met ontblote knieën en armen.²³⁶ Dit veranderde vanaf begin 2014. De grip van ISIS op de samenleving werd vanaf dat moment groter, en dergelijke scenario’s verdwenen steeds meer.

De rol van de vrouw begint wanneer ze oud genoeg is om te trouwen – wat al zo jong als 9 jaar kan zijn. Vanaf dat moment wordt ze geacht om de samenleving van achter de schermen te dienen.²³⁷ Het leven van de vrouw ging is zodoende primair gericht op het baren van kinderen en het zorg dragen voor haar gezin.²³⁸ Vrouwen zijn daardoor geboden om thuis te blijven; een sedentair bestaan te leiden. De mogelijkheden om alleen buitenshuis te treden zijn beperkt.²³⁹ In deze uitzonderlijke gevallen zijn zij verplicht een *abaya* en *niqab* te dragen.²⁴⁰ Zij mogen enkel onder de begeleiding van een direct mannelijk familielid buiten komen²⁴¹, met uitzondering van wanneer dit echt noodzakelijk is. De man-vrouw relatie binnen het gezin typeert zich door de superioriteit van de man en de plicht van de vrouw om hem te gehoorzamen (in termen van de *Al-Khansaa* brigade: ‘de eer van de uitvoering’).²⁴² Een vrouw mag met één man trouwen maar een man mag meerdere vrouwen hebben. Ook mag een man een yezidi slavin in huis nemen als concubine, ook wanneer hij getrouwd is. Echtgenotes lijken hier in de praktijk nauwelijks bezwaar tegen te maken, waarschijnlijk uit onmacht of angst voor huiselijk geweld.²⁴³ De situatie voor deze yezidi vrouwen is geheel anders dan de hierboven beschreven rol van de vrouw. Zij worden gezien als ongelovigen met wie niet een beschermingscontract (*dhimma*) gesloten kan worden en daardoor als slavin behandeld kunnen worden. Volgens de sharia mag de eigenaar seks hebben met zijn slavinnen, ongeacht of hij getrouwd is of niet.

²³⁶ Moaveni, 2015

²³⁷ Winter, 2015a

²³⁸ Respondent 5; Respondent 24

²³⁹ Respondent 24; Winter, 2015a

²⁴⁰ Moaveni, 2015

²⁴¹ Respondent 11; Respondent 12

²⁴² Winter, 2015a

²⁴³ Neurink, 2015:83

Hoewel wellicht ironisch op het eerste gezicht, biedt voor sommige vrouwen het werken bij de *Al-Khansaa* brigade een uitkomst om enige bewegingsvrijheid terug te winnen.²⁴⁴ Het mogen werken bij deze vrouwenbrigade is een uitzondering op het gebod voor vrouwen om in principe thuis te blijven. Een andere uitzondering is het mogen werken als onderwijzeres of arts, omdat zowel de gezondheidszorg als het onderwijs (zie paragraaf 9.4) zijn gescheiden naar geslacht.²⁴⁵ Ook wanneer een vrouw theologie wilt studeren mag dat buitenshuis. Als laatste uitzondering geldt dat een vrouw op haarzelf haar woning mag verlaten indien zij middels een *fatwa* wordt geacht deel te nemen aan de gewapende jihad.²⁴⁶ Door deze uitzonderingen kunnen ook de meer actievere vrouwen gereguleerd worden.

De rol van de man en vrouw beginnen reeds in een vroeg stadium. Kind zijn lijkt dan ook slechts een korte periode te duren. Meisjes worden vanaf jonge leeftijd gesluierd en kunnen, zoals hierboven benoemd, al trouwen op een leeftijd van 9 jaar. Jongens kunnen na de periode op de basisschool en na het volgen van trainingen al ingezet worden voor de jihad. Volgens sommige bronnen is dit verplicht vanaf een leeftijd van 14 jaar, al zijn er ook signalen dat jongens van 12 jaar al worden ingezet voor gevechtshandelingen.²⁴⁷ De trainingen hiervoor worden verzorgd in speciale trainingskampen voor kinderen, waar onder andere lessen in de sharia en wapentrainingen worden gegeven.²⁴⁸

7.2 Het gezinsleven van uitreizigers

Kijkend naar de burgerlijke staat van uitreizigers zijn alle mogelijke patronen te herkennen. Van alleenstaanden die aankomen in Syrië wordt verwacht dat zij snel een partner vinden.²⁴⁹ Zeker alleenstaande vrouwen moeten, om te voorkomen dat hun eer in het geding komt, zo snel mogelijk trouwen na aankomst in Syrië.²⁵⁰ Ongetrouwde vrouwen worden ondergebracht in een zusterhuis totdat er een man is gevonden waar zij mee kunnen trouwen.²⁵¹ Zij mogen in deze fase niet naar buiten.²⁵² Vaak heeft de alleenstaande vrouw al contact gehad met haar toekomstige man via social media.²⁵³ Eenmaal getrouwd gaan stellen samenwonen, en worden zij over het algemeen geacht om snel kinderen te krijgen.²⁵⁴ Het gezinsleven van Europese uitreizigers ligt vervolgens in lijn met bovenstaande benadering van de rollen van de man en de vrouw. Nederlandse vrouwen konden in 2013 – toen nog in de omgeving van Aleppo – nog zonnen op een dakterras en samen met andere

²⁴⁴ Moaveni, 2015

²⁴⁵ Neurink, 2015:66

²⁴⁶ Winter, 2015a

²⁴⁷ HRW, 2015

²⁴⁸ Al-Tamimi, 2015h

²⁴⁹ Respondent 25

²⁵⁰ Neurink, 2015:114

²⁵¹ Respondent 26

²⁵² Ibid.

²⁵³ Stoter, 2014

²⁵⁴ Respondent 25

vrouwen naar de markt gaan.²⁵⁵ Dit lijkt verleden tijd, niet in het minst omdat van veel Nederlandse vrouwen bekend is dat zij zich in de loop der tijd in Raqqa hebben gevestigd, waar de invloed van ISIS het grootst is.²⁵⁶ In berichten van enkele Nederlandse en Belgische meisjes/vrouwen aan hun familie thuis blijkt dat het aanpassen aan de rol van de vrouw hen geregeld zwaar valt. Desondanks vertonen zij de wil om te blijven²⁵⁷ – hoewel er gedurende 2015 steeds meer signalen zijn dat vrouwen terug willen keren.²⁵⁸ In andere gevallen zijn zij uiterst positief in hun contact met het thuisfront. In hoeverre dit waarheid is, is lastig te bepalen.²⁵⁹

Als de man 's ochtends vertrekt om te werken blijft de vrouw thuis achter.²⁶⁰ Afhankelijk van hoe de man op dat moment wordt ingezet kan hij dezelfde avond terug zijn, of kan het voorkomen dat hij enkele dagen weg blijft.²⁶¹ In de afwezigheid van de man zoeken vrouwen regelmatig elkaars gezelschap op.²⁶² De Nederlandse en Belgische vrouwen in Raqqa vormen daardoor een hechte groep.²⁶³ Zij komen verder echter zelden buiten.²⁶⁴ Zo wordt eten en drinken vaak door de man gebracht, in plaats van dat de vrouw dit overdag zelf koopt.²⁶⁵ Desondanks lijken buitenlandse ISIS vrouwen iets meer vrijheden en voordelen te hebben dan vrouwen behorende tot de lokale bevolking – die worden onderdrukt door ISIS.²⁶⁶ Hierbij valt te denken aan meer toegang tot het internet en, wanneer zij zich toch buiten begeven, voorrang krijgen in de rij voor het brood en kosteloos geholpen worden bij het ziekenhuis.²⁶⁷ Binnen het gezin is de vrouw echter ondergeschikt aan de man. Of en hoe vaak vrouwen naar hun ouders in het westen mogen bellen lijkt afhankelijk van zijn bereidheid. De communicatiemiddelen zijn in het bezit van de mannen en gesprekken van de vrouw worden door hen gecontroleerd. Controle op de vrouw vindt ook plaats wanneer de echtgenoot van huis is. In dat geval wordt een andere man – voor zover mogelijk – belast met het in de gaten houden van de vrouw.²⁶⁸

Geheel anders dan de lokale bevolking (zie volgende paragraaf over de vermijdingsmentaliteit) recreëren gezinnen van ISIS buitenshuis. Hierbij valt te denken aan het ontspannen bij rivieren²⁶⁹ of in bossen.²⁷⁰ Met name de regio Raqqa lijkt gebruikt te worden als een soort rustoord.²⁷¹ Mogelijkheden voor recreatie worden sterk gepropageerd door IS, al blijft het onduidelijk in welke

²⁵⁵ Respondent 22

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Respondent 26

²⁵⁹ Respondent 21

²⁶⁰ Respondent 2

²⁶¹ Respondent 2; Respondent 24; Respondent 26

²⁶² Respondent 22

²⁶³ Stoter, 2014

²⁶⁴ Respondent 4; Respondent 22; Respondent 24

²⁶⁵ Respondent 22

²⁶⁶ Respondent 26

²⁶⁷ Moaveni, 2015

²⁶⁸ Respondent 22

²⁶⁹ Kouwenhoven, 2015

²⁷⁰ Respondent 25

²⁷¹ Kouwenhoven, 2015

mate dit realiteit is. Het gezin is voor een groot deel afhankelijk van de man om buiten te kunnen komen. Bij het overlijden van de man worden de mogelijkheden voor zowel de vrouw als kinderen dan ook zeer beperkt. Wanneer de man overlijdt zullen vrouwen over het algemeen snel hertrouwen, en al dan niet iemands 2^e of 3^e vrouw worden – enerzijds om bewegingsvrijheid voor henzelf en hun kinderen te creëren, anderzijds willen zij vaak niet terecht komen in het zusterhuis.²⁷² Door de geringe informatie voorhanden beperkt het beeld van Nederlandse en Belgische kinderen zich tot het volgen van lessen op basisscholen en het buiten recreëren onder begeleiding van de vader en eventueel de moeder. Ten slotte is het opvallend is dat veel uitreizigers een kat als huisdier hebben.²⁷³

Er zijn individuele situaties waarbij de indruk wordt gewekt dat mannen in dergelijke gezinssituaties een veiligere functie hebben gekregen dan mannen die alleen zijn vertrokken.²⁷⁴ Kijkend naar het totaalbeeld lijkt de gezinssituatie echter weinig gevolgen te hebben voor de inzet van Nederlandse mannen; “het is niet zo dat mensen met gezinsverplichtingen ontheven worden van strijdactiviteiten.”²⁷⁵ Dit lijkt tevens een algemeen gegeven.²⁷⁶ Het gegeven dat iedereen wordt geacht snel een gezin te stichten en kinderen te krijgen ondersteunt dit beeld. Anno 2014 weten mannen wat er van hen verwacht kan worden (zie slotalinea paragraaf 6.2). De rol van strijder en echtgenoot lijken bovendien goed samen te gaan, blijkt uit de vele foto’s van strijders met hun gezin, waarbij wapens al dan niet een prominente rol innemen.

7.3 Sociaal isolement van de lokale bevolking

Anders dan bij gezinnen van ISIS is er van buiten recreëren door de lokale bevolking zo goed als geen sprake meer. Ook andere activiteiten buitenshuis zijn tot een minimum beperkt ten gevolge van de opgelegde regels en de strenge handhaving daarvan. Gedragingen in strijd met ISIS’ interpretatie van de sharia worden in het kalifaat zwaar bestraft. Het is vaak aan de beschuldigde om zijn of haar onschuld te bewijzen.²⁷⁷ Executies en andere strafopleggingen vinden bijna dagelijks publiekelijk plaats. Soms in doorgaande straten en parken, vaak op centrale pleinen.²⁷⁸ Inwoners worden daarbij met regelmaat verplicht om toe te kijken.²⁷⁹ Zo verklaard een vluchteling: “Het zien van de onthoofdingen was het ergst, en het was verplicht om te komen kijken. Ik heb ze zo vaak moeten kijken, soms zelfs elke dag weer.”²⁸⁰ Om collectieve preventie te bewerkstelligen wordt het resultaat tentoongesteld: hoofden worden op punten gespiest en lichamen blijven enkele dagen in het

²⁷² Respondent 21; Respondent 22; Respondent 26

²⁷³ Respondent 26

²⁷⁴ Respondent 17

²⁷⁵ Respondent 18

²⁷⁶ Respondent 5

²⁷⁷ Respondent 19; United Nations, 2014

²⁷⁸ Respondent 19

²⁷⁹ Respondent 2

²⁸⁰ HRW, 2015

zicht met daarbij een vermelding van het vergrijp. Deze zware straffen, het arbitraire karakter en de eenvoud waarmee ze opgelegd kunnen worden hebben in de gebieden van ISIS geresulteerd in een angstcultuur onder de lokale bevolking, waarbij zij kritiek niet durven te uiten en alle mogelijke confrontaties zo veel mogelijk proberen te vermijden.²⁸¹ Een gevoel van machteloosheid – het niet kunnen ingrijpen bij het aanzien van onrecht – en de angst om ingelijfd te worden spelen hierbij ook een rol. Het dagelijkse leven van de lokale bevolking in ISIS gebied heeft zich in de loop van 2014 voor een groot deel naar binnenshuis verplaatst.²⁸² Een vluchteling verklaard: “De laatste anderhalve maand ben ik bijna niet buiten geweest. Alleen voor het verplichte vrijdag gebed en de executies waar ze ons naderhand naartoe brengen.”²⁸³ Dit maakt dat de straten vaak ‘leeg’ overkomen²⁸⁴ – iets waar ook het grote aantal vertrokken vluchtelingen aan heeft bijgedragen.²⁸⁵ De mensen op straat zijn dan ook voornamelijk gewapende mannen die een functie uitoefenen bij ISIS. Hierbij valt te denken aan verkeersregelaars, bewakers bij checkpoints en medewerkers van de zedelijkheidspolitie. Veel inwoners treden slechts voor noodzakelijke verrichtingen, zoals een bezoek aan een dokter of het kopen van kleding of voedsel, buitenshuis. De rest, ook wanneer dit in het zicht logischerwijs geen problemen zou opleveren, gebeurt uit voorzorg binnen.²⁸⁶ Ramen en deuren worden daarbij gesloten en het zicht van buitenaf wordt zo veel mogelijk belemmerd om controle door de zedelijkheidsdiensten zo veel mogelijk te verhinderen.²⁸⁷ Parallel aan de toenemende invloed van ISIS op het dagelijkse leven gedurende 2014 werd zodoende het leven van de lokale bevolking in het kalifaat steeds meer gekarakteriseerd door sociaal isolement, en de staten door leegte – waar tot op heden nog sprake van is.²⁸⁸

7.4 Integratie van uitreizigers

Arabisch is de voertaal binnen ISIS, en dit behoort dan ook tot de vaste leerstof die wordt aangeboden in het trainingskamp (zie paragraaf 6.1). Na de periode in het trainingskamp lijkt de noodzaak om de Arabische taal machtig te zijn om te kunnen functioneren echter af te nemen. Door nadien bataljons te vormen met een gemeenschappelijke taal kan men onderling in de eigen taal blijven communiceren. Zo trekken Nederlanders vaak samen op met andere Nederlanders en al dan niet met Vlamingen.²⁸⁹ Daarnaast komen groepen die gezamenlijk vertrekken naar Syrië vaak in hetzelfde bataljon terecht. Dit maakt integreren binnen de eenheid in beginsel relatief eenvoudig. Bin-

²⁸¹ Respondent 7; Respondent 8; Respondent 20

²⁸² Respondent 7; Respondent 8; Respondent 11; Respondent 12; Respondent 20

²⁸³ HRW, 2015

²⁸⁴ Respondent 7; Respondent 8

²⁸⁵ Respondent 15

²⁸⁶ Respondent 20

²⁸⁷ Respondent 8

²⁸⁸ Respondent 7; Respondent 8

²⁸⁹ Respondent 2; Respondent 18

nen deze eenheden zit altijd een aantal personen die Arabisch kan verstaan en spreken, en die zo-
doende kan zorgen voor communicatie met leiders of andere eenheden.²⁹⁰

Integratie buiten de *katiba* lijkt problematischer, zeker met betrekking tot lokale eenheden van ISIS. Buitenlandse *mujahedin* genieten vaak een aparte identiteit en status. Dit gaat gepaard met praktische voordelen. Dit heeft geresulteerd in signalen van kleinschalige interne gewapende conflicten tussen lokale en buitenlandse strijders om zaken zoals verschillen in salaris, leefomstandigheden en de perceptie dat lokale strijders disproportioneel vaak worden gedwongen om mee te vechten in de meest hevige veldslagen.²⁹¹ Om deze onenigheid weg te nemen zijn er plannen om een uniforme lijn te trekken in de behandeling ongeacht afkomst. Tot op heden is dit nog niet gerealiseerd. Wel lijkt inmiddels het principe van geheel buitenlandse bataljons minder geadverteerd door ISIS.²⁹² Anderzijds zorgen ook taalproblemen en culturele verschillen voor obstakels bij de integratie.²⁹³ Dit lijkt in het bijzonder een obstakel te vormen om te integreren in de hogere hiërarchie van ISIS, aangezien dat deze kringen voornamelijk uit Arabieren bestaan.²⁹⁴ Zo worden in Raqqa, volgens Agence France-Presse, de top posities bekleed door Iraakse, Saoedische en in mindere mate Tunesische personen. Egyptische, Europese, Tsjetsjeense en Syrische strijders nemen doorgaans de lagere posities in.²⁹⁵ Dat dit geen echter onoverbrugbaar obstakel is, blijkt uit het feit dat sommige Nederlandse uitreizigers relatief hoge functies bekleden.²⁹⁶

De clustering naar taal zoals bij bataljons is ook terug te vinden in de bezetting van wijken in steden. Zo lijken deze in steden zoals Raqqa deels bevolkt door een specifieke Europese bevolkingsgroep die dezelfde taal spreekt.²⁹⁷ Dit geldt ook voor Nederlanders en Belgen, die vaak bij elkaar in de buurt wonen in wat een van de respondenten benoemde als “een soort Kamp Holland.”²⁹⁸ Dit maakt dat de meeste buitenlanders over het algemeen zijn gesegregeerd van de rest van de Syrische bevolking.²⁹⁹ Hierdoor is er met betrekking tot integratie in de lokale gemeenschap op wijkniveau een soortgelijke situatie van toepassing als bij het integreren in een bataljon. Wanneer dit echter breder wordt bekeken en ook de mentaliteit van de lokale bevolking in acht wordt genomen, ontstaat er een ander beeld. Buitenlandse strijders worden door delen van de lokale bevolking gezien als bezetters.³⁰⁰ Daarnaast vertoont de lokale bevolking wantrouwen ten opzichte van buitenlanders uit angst voor spionage.³⁰¹ Dit maakt integreren in de gemeenschap lastig. Aangezien dat,

²⁹⁰ Respondent 2; Respondent 18

²⁹¹ Fromson & Simon, 2015

²⁹² Respondent 6

²⁹³ Dechesne & Van den Berge, 2015

²⁹⁴ Respondent 2

²⁹⁵ Caris & Reynolds, 2014

²⁹⁶ Respondent 18

²⁹⁷ Respondent 1

²⁹⁸ Respondent 21

²⁹⁹ Caris & Reynolds, 2014

³⁰⁰ Respondent 1; Respondent 7; Respondent 8

³⁰¹ Respondent 19; Respondent 20

zoals in de vorige paragraaf beschreven, inwoners uit angst geen kritiek durven te uiten en het dagelijkse leven van de lokale bevolking gedurende 2014 steeds meer is verplaatst naar binnenshuis, lijken de praktische gevolgen van deze mentaliteit echter beperkt.³⁰² Op de langere termijn zou de toenemende normalisering van buitenlandse families in steden kunnen resulteren in een toenemende integratie van buitenlanders in de lokale bevolking.³⁰³ Tegelijkertijd zijn er tegengestelde tendensen zichtbaar. Zo zijn er bijvoorbeeld in Raqqa voor Tsjetsjenen Russische winkels en Russische scholen.³⁰⁴

³⁰² Respondent 19

³⁰³ Al-Tamimi, 2014b

³⁰⁴ Caris & Reynolds, 2014

8. Rondkomen in het kalifaat

Dit hoofdstuk staat in het teken van het rondkomen in gebieden die onder controle staan van ISIS. Het begint met een benadering van de mogelijkheden en onmogelijkheden met betrekking tot werkgelegenheid in deze regio's. Vervolgens zal er aandacht zijn voor de inkomsten van de lokale bevolking en de sterk veranderde prijzen sinds het begin van het conflict. Ontwikkelingen op deze gebieden zorgen dat inwoners in toenemende mate genoodzaakt zijn zich bij ISIS aan te sluiten. Ten slotte zal de financiële situatie worden besproken van personen die hebben besloten tot ISIS toe te treden.

8.1 Werkgelegenheid

De opkomst van ISIS betekent op veel fronten niet zozeer een volledige revisie van het bestuur en personeel, maar eerder het inzetten van reeds werkzaam personeel uit de publieke sector – hetzij onder dreigende inbeslagname van hun woning in geval van weigering. Dit betekent dat veel personen die voorheen voor de Syrische of Iraakse overheid werkten, na de komst van ISIS werkzaam werden voor de *Diwan al-Khidamat*³⁰⁵ (zie voetnoot 114). Daarnaast zijn winkels geopend en is het inwoners van ISIS gebied toegestaan om tijdelijk het kalifaat te verlaten om elders handel te drijven, net zoals men uit andere gebieden toegang heeft tot het kalifaat voor een zakelijk bezoek.³⁰⁶ Aan het verlaten van het kalifaat zitten voorwaarden verbonden om vluchten te ontmoedigen. Bij het overtreden van deze voorwaarden kunnen er sancties volgen. Zo loopt iemand die de toegestane periode om kalifaat tijdelijk te verlaten (om handel te drijven, maar ook om bijvoorbeeld geld op te nemen van een bank, zie hoofdstuk 5 over overheidsfinanciën) overschrijdt het risico alle achtergelaten bezittingen kwijt te raken of eventuele familie in gevaar te brengen.³⁰⁷ Daarnaast kan een ieder investeren (zoals het opzetten van een eigen bedrijf); hiervoor hoeft men in beginsel niet aangesloten te zijn bij ISIS. Hierop zijn wel enkele uitzonderingen. Zo is het investeren in olie- en gasvelden alleen toegestaan wanneer iemand trouw heeft gezworen aan de kalief. Wel kan een ieder werkzaam zijn in raffinaderijen, en dit vormt dan ook voor veel inwoners een bron van inkomsten. Een belangrijke kanttekening die hierbij gemaakt dient te worden is dat voor buitenlanders dergelijke vooruitzichten op banen slechts tot de mogelijkheden lijken te behoren wanneer zij zich aansluiten bij ISIS. In andere gevallen zal dit niet getolereerd worden en brengt de persoon in kwestie zichzelf in gevaar – deels vanwege de argwaan en angst voor spionage en sabotage die bij ISIS zal ontstaan.³⁰⁸

³⁰⁵ Al-Tamimi, 2015a

³⁰⁶ Respondent 6

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Respondent 2; Respondent 6

Dit geldt feitelijk voor alle activiteiten die buitenlanders mogelijk willen ontplooiën in ISIS gebied.³⁰⁹

Private bedrijven lijken een hoger bedrag aan belasting moeten afstaan aan ISIS dan dat zij voorheen aan de Syrische of Iraakse overheid moesten afdragen.³¹⁰ ISIS heft belastingen volgens de sharia en int van bedrijven en rijke inwoners 2,5 procent van hun kapitaal. Boeren moeten 5 tot 10 procent van de oogst afstaan. ISIS taxeert bedrijven en boeren daarnaast echter ook via andere belastingen (zie ook paragraaf 5.6). Zo moeten boeren niet alleen een percentage van de oogst als belasting af staan, maar wordt ook een deel van de oogst door ISIS gekocht om te verkopen wanneer de prijzen stijgen en wordt ook het transport van de goederen getaxeerd. Volgens boeren en handelaren profiteert ISIS dan ook meerdere malen van dezelfde oogst.³¹¹ Door dergelijke inningen en misgelopen winsten worden bedrijven belemmerd in hun groei en gaan er banen verloren.³¹² Daarnaast hebben luchtaanvallen door de coalitie op olieraffinaderijen bij veel inwoners voor baanverlies en daarmee voor inkomstenderving gezorgd.³¹³

8.2 Armoede onder de lokale bevolking en de aantrekkingskracht van ISIS

Naast diegene die hun inkomen zijn verloren vanwege baanverlies, zijn er veel inwoners in ISIS gebied die hun inkomen zijn verloren ondanks behoud van hun functie. Zo hebben de Syrische en Iraakse overheden in steeds mindere mate pensioenen en salarissen uitbetaald aan overheidspersoneel dat woonachtig is in ISIS gebied.

Tegelijkertijd zijn de prijzen in Syrië continu gestegen. De geleidelijke hoger wordende prijzen tot aan de eerste helft van 2013 zette zich vanaf dat moment om in een explosieve prijsstijging.³¹⁴ Prijzen binnen rebellengebieden zijn het hardst gestegen en liggen al snel vijf tot zes keer hoger dan binnen de gebieden onder de controle van het Syrische regime.³¹⁵ In ISIS gebied liggen de prijzen over het algemeen het hoogst.³¹⁶ Dit komt deels door de risico's die verbonden zijn aan het drijven van handel binnen ISIS gebied. Steeds minder handelaren van buitenaf zijn bereid de oversteek naar het kalifaat van ISIS te maken. Zij die dat wel doen verrekenen de risico's in de prijs van de aangeboden producten.³¹⁷ Daarnaast zorgt een immer stijgende prijs van benzine en olie tevens voor een prijsstijging van andere producten, omdat productie en transport daarvan dan ook duurder wordt.³¹⁸ In sommige regio's is de prijs van benzine opgelopen tot 18 dollar per gallon.

³⁰⁹ Respondent 6

³¹⁰ Respondent 7

³¹¹ World Economic Forum, 2015

³¹² Respondent 7

³¹³ Sly, 2014

³¹⁴ Respondent 7

³¹⁵ Respondent 20

³¹⁶ Respondent 23

³¹⁷ Respondent 23

³¹⁸ Respondent 23

Prijzen van gas, bloem, brood en andere basisproducten zijn tegelijkertijd hard gestegen.³¹⁹ Daarnaast zijn er signalen dat ISIS zich heeft ingezet om prijzen van dergelijke producten te verlagen. Volgens de organisatie zelf heeft ISIS in Aleppo, voordat deze zich daaruit terug trok in januari 2014, lagere prijzen voor etenswaren aangeboden voor families die in bepaalde winkels boodschappen deden. In maart 2014 claimde de organisatie dat rundvlees tegen een gereduceerd tarief werd aangeboden aan de armen in Maskanah. Daarnaast zijn er signalen van inwoners dat ISIS de prijzen van brood heeft verlaagd en in grotere hoeveelheden beschikbaar heeft gesteld in Raqqa.³²⁰ Meer recentere berichten lijken echter het tegenovergestelde beeld te laten zien; dat ISIS prijzen verhoogt voor de lokale bevolking om inwoners onder druk te zetten zich aan te sluiten bij de organisatie. Wel lijkt het bewind er op toe te zien dat prijzen door winkeleigenaren niet kunstmatig in de hoogte worden gestuwd: alle producten die bestemd zijn voor de verkoop moeten worden aangeboden. Schaarste creëren en achtergehouden goederen aanbieden wanneer de prijzen stijgen is verboden.³²¹ Hoewel de economische druk overal in het kalifaat – en overal in Syrië – merkbaar is, lijken met name bepaalde frontlinies waar gestreden wordt met het Syrische regime economisch hard getroffen te worden.³²²

Door dergelijke ontwikkelingen zoals benoemd in paragraaf 8.1 en 8.2 is gedurende 2014 het aantal banen afgenomen en is de armoede toegenomen.³²³ In 2014 had gemiddeld ongeveer 20 procent van de inwoners in Syrië geen eigen inkomen of ander vermogen meer. Specifiek in de door ISIS gecontroleerde gebieden lijkt dit percentage iets hoger te liggen.³²⁴ Zij die wel werk hebben verdienen gemiddeld tussen de 100 en 200 dollar per maand.³²⁵ Van dit bedrag moet een gezin – gemiddeld bestaande uit 5 personen – en vaak ook andere familieleden onderhouden worden.³²⁶ Deze toenemende armoede is terug te zien in het toenemende aantal inwoners dat zich wendt tot de gaarkeukens.³²⁷ De lange rijen voor de gaarkeukens is een fenomeen dat sinds twee jaar typerend is voor het straatbeeld in grote steden zoals Raqqa.³²⁸ Deze toenemende armoede wordt door ISIS geëxploiteerd. Middels het bieden van perspectief en voordelen aan zij die ISIS actief steunen – en anderen te benadelen – probeert de organisatie inwoners over te halen om zich aan te sluiten bij IS. Uit noodzaak sturen gezinnen iemand om zich aan te sluiten bij de groepering; de man of vrouw om te werken, een zoon om getraind of opgeleid te worden, of een dochter om met een strijder te trou-

³¹⁹ Respondent 23; The Week, 2015

³²⁰ ISW, 2014

³²¹ Respondent 20

³²² Volgens een van de respondenten creëert het Syrische regime in de frontlinies waar deze een sterke mate van controle heeft prijsverhogingen door afzettingen. Het regime zou checkpoints in handen nemen en de handel naar het belegerde gebied stoppen. Gecontroleerd laat het Syrische regime producten toe tot het strijdgebied, die – door de gecreëerde schaarste – tegen maximale prijzen verkocht worden. Zo worden financiële middelen uit het belegerde gebied onttrokken. Dergelijke praktijken konden echter niet elders geverifieerd worden.

³²³ Respondent 4; Respondent 7

³²⁴ Respondent 7

³²⁵ Respondent 7; Respondent 10

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Respondent 7; Groen, 2015

³²⁸ Respondent 7

wen. Dit biedt gezinnen uitkomst om in meerdere mate over inkomsten, voedsel en andere middelen zoals elektriciteit te kunnen beschikken.³²⁹

8.3 Het voorzien in levensbehoeften bij ISIS: Ontvangsten en kostenposten

Zij die zich aansluiten bij Islamitische Staat – hetzij de lokale bevolking, hetzij uitreizigers – kunnen rekenen op bepaalde tegemoetkomingen. Desondanks lijkt het uitgangspunt dat men zorg draagt voor eigen levensonderhoud.³³⁰ Zij ontvangen hiervoor een maandelijks salaris. Ook nemen uitreizigers vaak zelf geld mee tijdens hun vertrek. Hoewel de perspectieven met betrekking tot ontvangsten en tegemoetkomingen voor hen – zeker als uitreiziger – gunstiger zijn dan voor de lokale bevolking die ISIS niet effectief steunt, leven zij zeker niet in weelde.³³¹

Salaris

ISIS schijnt hogere lonen uit te keren dan andere rebellengroepen (zie paragraaf 10.3). Binnen de gelederen van ISIS schijnen buitenlanders een hogere financiële tegemoetkoming te ontvangen dan lokale strijders. Als uitgangspositie lijken zij het tweevoud aan salaris te mogen ontvangen³³² – iets dat momenteel ter discussie staat (zie ook paragraaf 7.4 over integratie). Daarnaast zijn niet alle bataljons van ISIS even nauw verbonden met de organisatie, waardoor het salaris per bataljon kan verschillen.³³³ Ten slotte is de hoogte van het salaris ogenschijnlijk afhankelijk van onder andere de uit te voeren functie³³⁴ en de locatie waar iemand wordt ingezet.³³⁵ Zo ontvangen zij die met name belast zijn met ondersteunende taken, zoals koken en administratieve werkzaamheden, minder salaris dan strijders.³³⁶

Door deze afhankelijkheden kunnen salarissen sterk variëren. Zo zou een lokale strijder gemiddeld tussen de 200 en 300 dollar per maand verdienen. Dit bedrag bestaat uit een basissalaris en enkele bonussen, afgestemd op bijvoorbeeld de gezinssituatie (50 dollar wanneer een man getrouwd is, 50 dollar voor elke vrouwelijke slaaf en 35 dollar per kind).³³⁷ De bevindingen met betrekking tot het salaris voor buitenlanders bij ISIS lopen uiteen van 75 tot 1.500 dollar per maand.³³⁸ Naar verluid zou dit bedrag kunnen oplopen tot 5.000 dollar per maand bij een baan bij bijvoorbeeld de veiligheidsdienst of als emir van een bataljon.³³⁹ Dergelijke hoge bedragen lijken echter onwaarschijnlijk. Gemiddeld lijkt een salaris te variëren tussen de 300 en 800 dollar per maand. Op basis

³²⁹ Respondent 7; Elsevier, 2015

³³⁰ Respondent 25; FATF, 2015:22

³³¹ Respondent 1; Respondent 17

³³² Respondent 6

³³³ Respondent 25

³³⁴ Respondent 8

³³⁵ Groen, 2015

³³⁶ Respondent 8

³³⁷ NOS, 2015

³³⁸ Respondent 1, Respondent 4; Respondent 6; Respondent 18; Respondent 25; Groen, 2015; The Hassan, 2015; Belli e.a., 2014; NOS, 2015; Khatib, 2015

³³⁹ Groen, 2015

van informatie over Franse uitreizigers lijkt ook bij uitreizigers het salaris afgestemd te kunnen worden op de grootte van het gezin. Zo ontvingen zij 100 dollar per maand per gezinslid.³⁴⁰ Vrouwen die werken voor de *Al-Khansaa* brigade ontvangen maandelijks een salaris van ongeveer 200 dollar.³⁴¹ Het wordt zeer waarschijnlijk geacht dat vrouwen over het algemeen niet meer zullen verdienen dan mannen.

Het salaris van (Nederlandse) uitreizigers lijkt in veel gevallen voldoende om van te kunnen rondkomen in het kalifaat.³⁴² Toch wordt er regelmatig een beroep gedaan op het thuisfront om financieel bij te dragen. In bepaalde gevallen lijkt er dan wel degelijk sprake te zijn van onvoldoende financiële middelen om rond te kunnen komen.³⁴³ In veel andere gevallen lijkt dit echter niet het geval te zijn, en lijkt het vragen om geld onder valse voorwendselen te gebeuren om meer dan nodig ter beschikking te krijgen.³⁴⁴

Eten, drinken, kleding en overige producten

Gedurende de beginperiode (zie paragraaf 6.1) wordt eten en drinken naar verluid voor buitenlanders verzorgd. Dit wordt mogelijk ook deels voorzien wanneer zij in het veld actief zijn.³⁴⁵ In andere situaties worden zij geacht zelfvoorzienend te zijn. Een deel van de middelen wordt door uitreizigers meegenomen, hierbij valt te denken aan een eigen uitrustig en – op aanvraag vanuit uitreizigers reeds in Syrië – warme dekens. Andere zaken worden na aankomst in Syrië gekocht. Voorheen kon men nog relatief eenvoudig producten halen in Turkije. Doordat grensposten zijn verloren en bovendien toestemming nodig is om ISIS gebieden te verlaten is dit in de loop der tijd steeds moeilijker geworden.³⁴⁶ In ISIS gebied zijn markten en winkels waar producten gekocht kunnen worden³⁴⁷ en restaurants waar men kan uiteten³⁴⁸ – al is dit in de loop van 2014 gevaarlijker geworden (zie inleiding deel 2 over bombardementen). Zeker de restaurants lijken met name bezocht te worden door strijders van ISIS.³⁴⁹ Een bijzonder type markt is de ‘buit markt’. Buitgemaakte goederen worden deels toegeëigend door de staat, deels toebedeeld aan de strijders die betrokken waren bij de verovering (zie beneden onder ‘overige tegemoetkomingen’) en deels door ISIS verkocht op dergelijke markten. “Je kan er alles kopen: deuren voor een huis, koelkasten, wasmachines, auto’s, koeien, meubilair, ...”, aldus een winkelier werkzaam in de nabijheid van een dergelijke markt.³⁵⁰ Deze

³⁴⁰ Ministère de la Justice (République Française), 2015

³⁴¹ TRAC, z.d.

³⁴² Respondent 4; Respondent 18

³⁴³ Respondent 17

³⁴⁴ Respondent 22

³⁴⁵ Respondent 25

³⁴⁶ Respondent 21

³⁴⁷ Respondent 4; Respondent 19

³⁴⁸ Respondent 4

³⁴⁹ Respondent 5

³⁵⁰ World Economic Forum, 2015

buit wordt goedkoper aangeboden voor ISIS strijders dan voor de lokale bevolking, zoals te zien is in onderstaande tabel met enkele producten en de bijbehorende prijzen.

Tabel 2: Benadering van prijzen op ‘buit markten’³⁵¹

Product	Prijs voor lokale bevolking	Prijs voor ISIS strijders
Auto	\$ 4.700,-	\$ 2.350,-
Motor	\$ 186,-	\$ 93,-
Tafel en stoelen	\$ 34,-	\$ 17,-
LCD TV	\$ 143,-	\$ 72,-
Kleine stroomgenerator	\$ 257,-	\$ 129,-
Grote stroomgenerator	\$ 714,-	\$ 357,-

Niet alle voorzieningen zijn echter in even grote mate voorhanden als de propaganda doet geloven. Zo lijken de winkels met Nederlandse producten drastisch overbelicht in dergelijk materiaal in vergelijking met de realiteit.³⁵² Toch lijken luxeproducten als chocolade of chips verkrijgbaar. Het aanbod aan producten en de eisen waar deze aan moeten voldoen zijn na de komst van ISIS sterk gereguleerd. Cosmetische producten zijn uit de schappen geweerd en aanverwante winkels gesloten.³⁵³ Ook sigaretten, drugs en alcohol zijn verboden – al zijn er signalen dat het rookverbod niet overal even streng wordt gehandhaafd en dat het embargo op de verkoop van sigaretten in bepaalde plaatsen is teruggedraaid om tevredenheid en populariteit te vergroten.³⁵⁴

Huisvesting

Woningen waarvan de oorspronkelijke eigenaren zijn gevlucht of gedood worden door ISIS toegeëigend.³⁵⁵ Syriërs die een tweede huis bezitten moeten er een afstaan.³⁵⁶ Deze woningen worden ter beschikking gesteld aan buitenlanders die zich bij ISIS aansluiten.³⁵⁷ Zij wonen dan ook verspreid binnen steden³⁵⁸, hoewel daarbinnen regelmatig een patroon zichtbaar is waarbij personen met dezelfde nationaliteit in dezelfde wijk gehuisvest worden (zie paragraaf 7.4 over integratie). Mannen en vrouwen worden gescheiden ondergebracht, tenzij er sprake is van een gezinssituatie; mannen die met hun gezin naar Syrië vertrekken – of daar trouwen – kunnen op een eigen woning rekenen.

³⁵¹ Solomon & Jones, 2015

³⁵² Respondent 17

³⁵³ Respondent 19

³⁵⁴ Respondent 20; International Mezzofiore, 2014

³⁵⁵ Respondent 1; Respondent 18

³⁵⁶ Kouwenhoven, 2015

³⁵⁷ Respondent 1; Respondent 2; Respondent 17; Respondent 18; Respondent 19; Respondent 21; Respondent 25

³⁵⁸ Respondent 16; Withnal, 2014

Informatie over de mate waarin uitreizigers huur verschuldigd is tweedelig. Zo zijn er enerzijds signalen dat inwoning geheel gratis wordt aangeboden³⁵⁹, en zijn er anderzijds scenario's boven tafel gekomen waarin Nederlanders werden gedreigd uit huis gezet te worden indien de huur niet tijdig betaald zou worden.³⁶⁰ Naarmate het conflict vorderde lijkt met name het beeld dat uitreizigers huur verschuldigd zijn meer naar de voorgrond te zijn treden.³⁶¹

Wapens

Wapens worden door ISIS ter beschikking gesteld.³⁶² In de meeste gevallen zullen mannelijke uitreizigers een oude Kalasjnikov of een soortgelijk wapen ontvangen. Het staat hen vrij om zichzelf verder te bewapenen. Dit gebeurt dan wel op eigen kosten.³⁶³ Huren lijkt ook tot de mogelijkheden te behoren. Zo geeft een Nederlandse jongeman in een privégesprek aan voor 700 euro borg op de markt een wapen in bruikleen te hebben gekregen.³⁶⁴ Vrouwen worden niet standaard bewapend, al lijken de vrouwen van ISIS wel mogelijkheid te hebben om zichzelf te bewapenen.³⁶⁵ Naar verluid dragen zij vaak een wapen bij in hun tas.³⁶⁶ Vrouwen werkzaam bij de *Al-Khansaa* brigade lijken in beginsel wel gewapend te zijn.

Vervoer

In uitzonderlijke gevallen kunnen uitreizigers een eigen auto toebedeeld krijgen.³⁶⁷ Doorgaans dienen zij eigen vervoer echter zelf te bekostigen.³⁶⁸ Wel zijn er signalen dat men op het gebied van openbaar vervoer een tegemoetkoming kan ontvangen. Zo kon een Nederlandse uitreiziger in dienst van een shariarechtbank hier middels een pasje gratis gebruik van maken.³⁶⁹ In hoeverre dit ook voor andere (Nederlandse) uitreizigers, of voor anderen in de gelederen van ISIS, van toepassing is, is onduidelijk.

Overige tegemoetkomingen

Naar verluid ontvingen de deelnemers in een trainingskamp voor tieners, waar ook buitenlandse uitreizigers zaten, een smartphone en een geldbedrag.³⁷⁰ In hoeverre dit een standaardprocedure is, is onbekend. Daarnaast kunnen strijders in de periode van daadwerkelijke inzet, als aanvulling op het salaris dat zij ontvangen, ook rekenen op een deel van de buitgemaakte goederen na gevechten

³⁵⁹ Respondent 17; Respondent 18; Respondent 25

³⁶⁰ Respondent 24; Respondent 25

³⁶¹ Respondent 25

³⁶² Respondent 2; Respondent 17; Respondent 18

³⁶³ Respondent 2

³⁶⁴ Respondent 19

³⁶⁵ Respondent 2; Respondent 24

³⁶⁶ Respondent 21

³⁶⁷ Respondent 19

³⁶⁸ Respondent 23

³⁶⁹ Respondent 22

³⁷⁰ Respondent 2

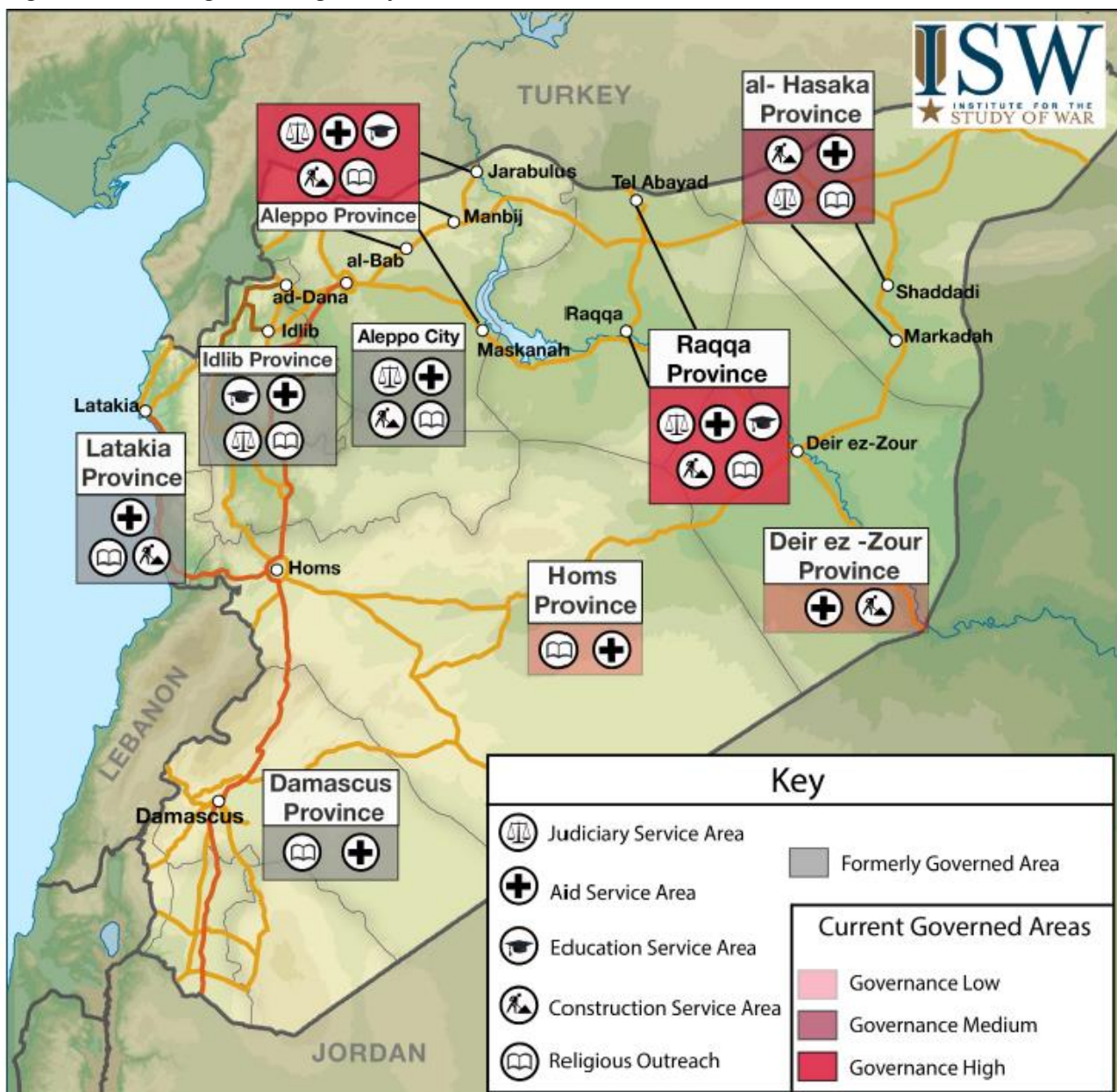
of na de inname van een stad of dorp.³⁷¹ De individuele soldaten dienen de goederen in te leveren bij hun commandant, die na het aflopen van de vijandelijkheden deze goederen zal verdelen onder de strijders, na aftrek van een vijfde deel voor de staat. Niet-militaire goederen zullen op de eerder benoemde ‘buit markten’ verkocht worden. Niet-moslim vrouwen die zich niet bekeren tot de islam en het gezag van de islamitische staat niet erkennen door het accepteren van het beschermingsverdrag, *dhimma*, (als het om joden en christenen gaat), kunnen tot slaaf gemaakt worden en behoren tot de te verdelen krijgsbuit. Naast religieuze gevoelens kan het uitzicht op krijgsbuit de motivatie voor de strijd versterken.

³⁷¹ Belli e.a., 2014

9. Infrastructuur en voorzieningen

Hoofdstuk 9 vormt het slothoofdstuk over het dagelijkse leven in het kalifaat van ISIS. ISIS verzorgt een scala aan diensten (zie figuur 2), waarvan de elementen op het vlak van bestuur, wetgeving, rechtspraak en handhaving reeds zijn besproken in hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk zal stilstaan bij de beschikbaarheid van elektriciteit en water (paragraaf 9.1), de beschikbaarheid van internet en telefonie (paragraaf 9.2), vervoer en transport binnen ISIS gebied (paragraaf 9.3) en het functioneren van de gezondheidszorg en het onderwijs (paragraaf 9.4).

Figuur 2: Voorzieningen in ISIS gebied, juli 2014³⁷²

³⁷² Caris & Reynolds, 2014

9.1 Elektriciteit en water

Al lange tijd in het Syrië van al-Assad zijn dagdelen waarin elektriciteit en water wel en niet beschikbaar zijn afgewisseld. Dit is bij de gebieden die in de loop van het conflict in handen van ISIS zijn gekomen niet anders – hetzij vaak in een ongunstigere verhouding.³⁷³ De beschikbaarheid van elektriciteit is onder andere van invloed op straatverlichting, verlichting thuis, de werking van koelkasten, televisies, radio's en apparatuur in ziekenhuizen. De beschikbaarheid van beide verschilt sterk binnen de regio's. Met name in gebieden waar gevochten wordt is de beschikbaarheid van elektriciteit en water geregeld nihil.³⁷⁴ Het lijkt er op dat ISIS de reeds bestaande voorzieningen en structuren benut om diensten te leveren. Toch is er vaak een significant verschil tussen de periodes voor en na de komst van IS.

Data van het energieverbruik in Iraaks gebied onder de controle van ISIS laat zien dat dit verbruik na de komst van ISIS sterk is gedaald – met name in de drie provincies waar de invloed van ISIS het grootst is (zie figuur 3).³⁷⁵ Zo zat Mosul eind 2014 al wekenlang zonder elektriciteit, omdat de stad door de Iraakse overheid van het elektriciteitsnetwerk was gehaald.³⁷⁶ Ook in Syrië is de elektriciteitsvoorziening beperkt. Zo wisselen in Raqqa periodes van ongeveer van twee uur waarin elektriciteit beschikbaar is zich af met periodes van ongeveer zes uur zonder elektriciteit.³⁷⁷ Tegelijkertijd zijn er signalen dat dagelijks twintig uur geen elektriciteit beschikbaar is.³⁷⁸ Een deel van de oorzaak van het onvermogen om grootschalig in meer elektriciteit te voorzien ligt bij een gebrek aan brandstof.³⁷⁹ Geresulteerd tekorten aan elektriciteit hebben, bijvoorbeeld in de Iraakse provincie Nineveh, vervolgens geresulteerd in hogere prijzen van olieproducten en gas.³⁸⁰ Onder andere om dergelijke prijsverhogingen te voorkomen en te kunnen voorzien in verlichting heeft ISIS een dienst opgericht die het gebruik van elektriciteit monitort, stroomkabels installeert en workshops organiseert hoe deze, indien defect, gerepareerd kunnen worden.³⁸¹ Het tekort aan brandstof wordt deels opgevangen door generatoren te laten draaien op ongeraffineerde ruwe olie direct van de bron.³⁸² Desondanks blijft elektriciteit in het kalifaat beperkt beschikbaar. Hierdoor hullen grote steden zoals Raqqa en Mosul zich niet alleen overdag in het zwart (vlaggen, kleding, etc.), maar ook 's nachts.

³⁷³ Respondent 7

³⁷⁴ Respondent 19; Zwijnenburg & te Pas, 2015

³⁷⁵ Shaver & Ensign, 2015

³⁷⁶ Belli e.a., 2014

³⁷⁷ Respondent 7

³⁷⁸ Belli e.a., 2014

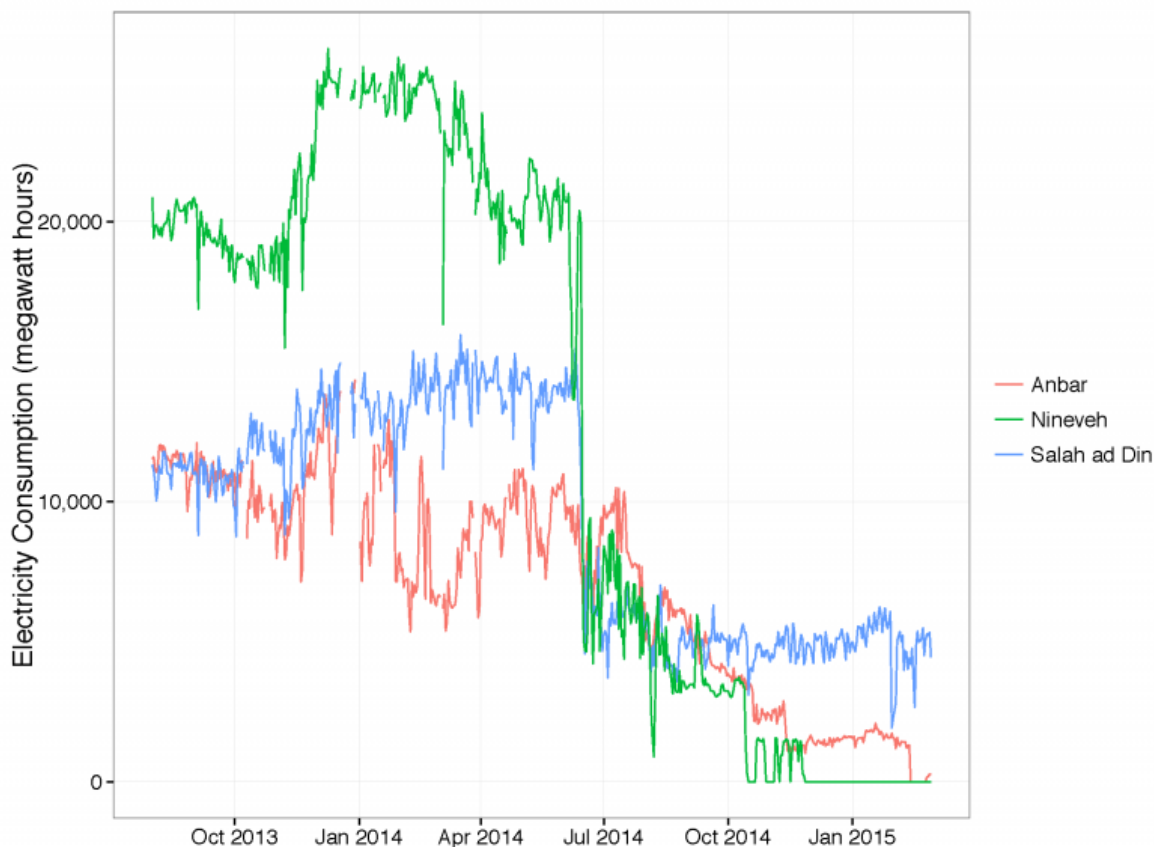
³⁷⁹ Shaver & Ensign, 2015

³⁸⁰ RFE/RL, 2014

³⁸¹ Zelin, 2014

³⁸² Belli e.a., 2014

Figuur 3: Dagelijkse energieverbruik in de Iraakse provincies Anbar, Niveneh en Salad ah Din³⁸³

Met betrekking tot elektriciteit dient er, net als bij veel andere thema's, een duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen beschikbaarheid van elektriciteit voor ISIS, en beschikbaarheid van elektriciteit voor de lokale bevolking. ISIS beschikt over eigen generatoren waarmee zij extra elektriciteit kunnen opwekken en waar zij zelf profijt van hebben. Desondanks is ook in dit laatste geval de elektriciteitsvoorziening niet stabiel.³⁸⁴ Dit betekent dat er ook situaties zijn waar Nederlanders beperkt beschikking hebben over elektriciteit, of zelfs een aaneengesloten periode zonder elektriciteit hebben doorgebracht.³⁸⁵

Voor de beschikbaarheid van water lijkt een soortgelijke situatie te gelden – mede omdat er elektriciteit nodig is voor het waterzuiveringsproces. Hierdoor is hygiënisch water vaak beperkt voorhanden. Omdat water reeds sinds lange tijd in Syrië afwisselend beschikbaar is, zijn veel woningen voorzien van tanks om water in op te slaan. Hiermee kunnen periodes waarin geen water ter beschikking is tijdelijk overbrugd worden.³⁸⁶ Het tekort aan water wordt daarnaast deels opgevangen door opererende hulpverleningsorganisaties. Zo levert het Rode Kruis drinkwater aan ISIS gebieden, hetzij niet overal. Volgens directeur Yves Daccord slaagt het Rode Kruis erin ongeveer 85

³⁸³ Shaver & Ensign, 2015

³⁸⁴ Respondent 24

³⁸⁵ Respondent 17

³⁸⁶ Respondent 20

procent van de Syrische bevolking van veilig drinkwater te voorzien. De inwoners van Raqqa behoren tot de 15 procent die niet bereikt wordt.³⁸⁷

9.2 Internet en telefonie

Toegang tot het internet lijkt sterk te variëren. Vaak is de verbinding zwak en het internet traag.³⁸⁸ Wanneer het signaal sterker wordt, wordt er direct massaal gebruik van gemaakt.³⁸⁹ Het gebruik en de beschikbaarheid van internet is, net als veel andere zaken, in de loop van het conflict in toenemende mate gereguleerd. Hierbij valt te denken aan geboden voor internetcafés om zorg te dragen dat draadloze internetverbinding alleen beschikbaar is binnen het café, het gebod om internetverbindingen uit te schakelen ten tijde van het gebed, en algehele verboden op het gebruik van internet tot nadere bekendmaking.³⁹⁰ In 2013 hadden – zo lijkt het – de meeste Nederlandse uitreizigers de beschikking over internet thuis. In de loop der tijd moest men echter om gebruik te maken van het internet – al dan niet verzorgd door Turkse providers zoals in de noordelijke gebieden van ISIS³⁹¹ – zich in toenemende mate wenden tot internetcafés.³⁹² Over het algemeen “kan men gewoon bellen” in het kalifaat³⁹³, hoewel hier ook verschillen kunnen zijn in signaalsterkte. In de grensstreken met Turkije lijkt dit veelal te gebeuren met Turkse simkaarten. Dit geldt ook voor Nederlandse uitreizigers.³⁹⁴ Zij beschikken veelal over eigen telefoons en andere apparatuur zoals laptops of tablets.³⁹⁵ Bepaalde verwante apparatuur, zoals GPS en Apple systemen, zijn sinds december 2014 verboden.³⁹⁶ Veel uitreizigers zitten op social media zoals Twitter, Telegram, Whatsapp en Facebook, wat zij gebruiken om contact te leggen met hun familie of om te ‘posten’ over hun leven in Syrië of over zaken die zich in Nederland voordoen.

9.3 Vervoer en transport

Islamitische Staat schijnt zich in te zetten voor het onderhoud van wegen. Hierbij valt te denken aan het verhelpen van gaten en kuilen in het wegennet en het opknappen van middenbermen om wegen esthetisch aantrekkelijker te maken.³⁹⁷ Dit maakt transport van goederen en personen binnen het

³⁸⁷ Straaten, 2015

³⁸⁸ Respondent 1; Respondent 4

³⁸⁹ Respondent 1

³⁹⁰ Respondent 22; Al-Tamimi, 2015b

³⁹¹ Respondent 19

³⁹² Respondent 22; Respondent 24

³⁹³ Respondent 4

³⁹⁴ Respondent 22

³⁹⁵ Respondent 24

³⁹⁶ Al-Tamimi, 2015b

³⁹⁷ Shaver, 2014

kalifaat mogelijk.³⁹⁸ Zo voorziet ISIS in logistieke dienstverlening. Middels openbaar vervoer kan men binnen de grenzen van door ISIS gecontroleerd gebied reizen.³⁹⁹

9.4 Gezondheidszorg en onderwijs

Een van de gevolgen van de eerder aangekaarte ‘brain drain’ en het verlies aan vakgerichte kennis is een tekort aan leerkrachten en medisch personeel. Tegelijkertijd zijn medische voorzieningen schaars.⁴⁰⁰ Anders dan het deels kunnen voorzien van water is het Rode Kruis überhaupt niet in staat om ISIS gebied voor de aanvoer van medicijnen te bereiken.⁴⁰¹ Dit heeft zich in de praktijk vertaald naar meerdere voorbeelden van personen uit ISIS gebied – hetzij gewone burgers dan wel zij die zich effectief hebben aangesloten bij ISIS – die zich tot buiten het kalifaat wenden voor medische zorg. Hierbij valt te denken aan inwoners die (al dan niet illegaal) ISIS gebied verlaten om een oogchirurg in Koerdisch gebied bezoeken, gewonde strijders die naar Turkije worden gebracht om behandeld te worden en vrouwen die tijdelijk naar West-Europa terugkeren om te bevallen.⁴⁰² Hoewel men ook binnen ISIS gebied terecht kan voor medische zorg, impliceren dergelijke voorbeelden dat de kwaliteit en kwantiteit van de gezondheidszorg binnen het kalifaat te wensen over laat. Hierdoor is onder andere het ziekenhuis in Raqqa – te zien in propagandamateriaal over de gezondheidszorg in het kalifaat – in realiteit slechts minimaal operationeel volgens een hulpverlener met familieleden in de stad.⁴⁰³ Veel andere ziekenhuizen zijn gesloten. Aangezien diegene die zich effectief hebben aangesloten bij ISIS geregeld voorrang schijnen te krijgen op de gewone burger, wordt die laatste extra hard getroffen door de tekortkomingen.⁴⁰⁴ Dit punt kan tevens geïllustreerd worden met signalen dat ISIS, bijvoorbeeld in Mosul, medicatie in beslag neemt om eigen leden te behandelen.⁴⁰⁵ Naast het proberen aan te trekken van onder andere medici uit het buitenland probeert ISIS de gezondheidszorg te professionaliseren door zelf een opleiding tot arts aan te bieden⁴⁰⁶ – aan zowel mannen en vrouwen. Dit laatste is vereist omdat mannen en vrouwen worden gescheiden in de gezondheidszorg.⁴⁰⁷ Zo “zou er zonder vrouwelijke artsen geen gezondheidszorg zijn voor vrouwen en zouden zieken vrouwen niet kunnen baren of voor hun gezin kunnen zorgen.”⁴⁰⁸ Een functie als arts is dan ook een van de weinige mogelijkheden voor vrouwen om een baan te hebben binnen het kalifaat (zie paragraaf 7.1).

³⁹⁸ Respondent 4

³⁹⁹ Respondent 11; Respondent 12; Respondent 23; Shaver, 2014

⁴⁰⁰ Respondent 7; Sherlock & Malouf, 2014

⁴⁰¹ Straaten, 2015

⁴⁰² Respondent 2; Respondent 4; Respondent 23

⁴⁰³ Hubbard, 2015

⁴⁰⁴ Respondent 23

⁴⁰⁵ RFE/RL, 2014

⁴⁰⁶ Respondent 4

⁴⁰⁷ Respondent 11; Respondent 12

⁴⁰⁸ Neurink, 2015:67

Gebrek aan professionals en vakmensen wordt dus niet enkel gepoogd tegen te gaan door een beroep te doen op buitenlandse kennis – of binnenlandse kennis; zo werd bijvoorbeeld een ervaren techneut die geen inkomsten meer ontving van de Syrische overheid door ISIS overgehaald om voor hen hetzelfde werk te verrichten voor het drievoudige salaris⁴⁰⁹ – maar ook middels het aanbieden van onderwijs en trainingen. Het aantal scholen in het kalifaat waar les wordt aangeboden is de afgelopen tijd echter sterk afgenomen. Het onderwijs in ISIS gebied wordt vormgegeven aan de hand van een ideologisch raamwerk. Naast voorschriften zoals dat meisjes vanaf het vijfde jaar van het primair onderwijs (vanaf een leeftijd van 10 of 11 jaar) een hoofddoek (*hijab*) moeten dragen en dat onderwijs gescheiden dient te zijn naar geslacht (wat dan ook voor vrouwen een van de weinige mogelijkheden biedt om te werken: om vrouwelijke leerlingen onderwijs aan te kunnen bieden zijn onderwijzeressen nodig⁴¹⁰), drukt ISIS ook een stempel op de inhoud van onderwijs. Zo is inhoud van lesprogramma's verboden wanneer deze wordt gezien als in strijd met de sharia. Hierbij valt te denken aan muziek, sport, filosofie en lessen over zaken als democratie. Onderwijs op ISIS basis-scholen bestaat met name uit lessen in de koran, lessen in de soenna en geschiedenisles over het kalifaat van de Rashidun (7^e eeuw).⁴¹¹ Daarnaast zijn er signalen dat er ook onderricht wordt verzorgd in rekenen (aan de hand van sommen met bommen⁴¹²) en de Engelse taal.⁴¹³ Tegelijkertijd zijn termen als 'thuisland' en 'Syrië' vervangen door termen als 'het land van de moslims' en 'Islamitische Staat'.⁴¹⁴ Volgens Peter Neumann (ICSR) is het doel van dit onderwijssysteem van ISIS het indoctrineren van kinderen.⁴¹⁵ Van 'normale scholen' kan niet meer gesproken worden.⁴¹⁶ Omwille van een sterke regulering van dit systeem is thuisscholing – wat in het beginstadium nog mogelijk leek te zijn⁴¹⁷ – inmiddels verboden.⁴¹⁸ Kinderen zijn dan ook verplicht om onderwijs te volgen in de Koranscholen van ISIS.⁴¹⁹ Ook het vervolgonderwijs is aangepast aan het ideologische raamwerk. Dit betekent concreet onder andere dat gehele afdelingen van universiteiten zijn verdwenen – en daarmee de bijbehorende studies.⁴²⁰ Een benadering van de gereviseerde afdelingen in Irak is weergegeven in tabel 3.

⁴⁰⁹ Hubbard, 2015

⁴¹⁰ Neurink, 2015:67

⁴¹¹ Al-Tamimi, 2014c

⁴¹² Respondent 26

⁴¹³ Respondent 24

⁴¹⁴ Al-Tamimi, 2014a

⁴¹⁵ Sullivan, 2015

⁴¹⁶ Respondent 7

⁴¹⁷ Respondent 22

⁴¹⁸ Respondent 24

⁴¹⁹ Respondent 18

⁴²⁰ Al-Tamimi, 2015c; Al-Tamimi, 2014c

Tabel 3: Colleges en instituten in ISIS, Irak⁴²¹

Nr.	College/instituut
1	Medisch college Mosul (Universiteit Medische Wetenschappen)
2	Medisch college Ninawa (Universiteit Medische Wetenschappen)
3	College tandheelkunde (Universiteit Medische Wetenschappen)
4	Farmaceutisch college (Universiteit Medische Wetenschappen)
5	Verpleegkundig college (Universiteit Medische Wetenschappen)
6	Medisch technisch instituut (Universiteit Medische Wetenschappen)
7	College bouwkunde (universiteit van Mosul)
8	College exacte wetenschappen (universiteit van Mosul)
9	College accounting en wiskunde (universiteit van Mosul)
10	College veeartsenij (universiteit van Mosul)
11	College agricultuur en bosbouw (universiteit van Mosul)
12	Onderwijscollege (universiteit van Mosul)
13	College economie en management (universiteit van Mosul)
14	Technisch college (universiteit van Mosul)
15	Technisch instituut (universiteit van Mosul)

⁴²¹ Al-Tamimi, 2015b

10. Al-Nusra en gelieerde organisaties

Over het dagelijkse leven in de gebieden onder de controle van Jabhat al-Nusra is aanzienlijk minder bekend dan het leven onder ISIS. Deze regio's vormen daardoor een "mistig gebied." Dit komt enerzijds door de overweldigende aandacht die er is voor ISIS, waardoor de aandacht voor andere organisaties naar de achtergrond is verplaatst. Anderzijds is het al-Nusra front meer gesloten dan ISIS, waardoor het moeilijker is om informatie te achterhalen. Bovendien controleert JaN geregeld gebieden tezamen met andere groeperingen. Hierdoor valt het beleid van JaN en het dagelijkse leven in de door al-Nusra gecontroleerde gebieden niet altijd duidelijk in kaart te brengen.

Dit hoofdstuk benadert – op basis van de beperkte informatie voor handen – het dagelijkse leven in de gebieden onder de controle van Jabhat al-Nusra en gelieerde organisaties. Deze reflectie zal in hoofdlijnen de structuur aanhouden zoals deze is gehanteerd bij de uiteenzetting van het dagelijkse leven in ISIS gebied.

10.1 Van grensoversteek tot inzet

Net als ISIS kent ook Jabhat al-Nusra een opvang- en aanmeldprocedure, gevolgd door een periode in een trainingskamp.⁴²² Het toetreden tot de gelederen van Jabhat al-Nusra is minder eenvoudig dan het aansluiten bij ISIS. Al-Nusra controleert in meerdere mate wie er binnen wordt gehaald.⁴²³ Zo heeft toenemende argwaan voor infiltratie er toe geleid dat er veel waarde wordt gehecht aan persoonlijke referenties en *tazkiyya*, wat bij de grens al gecontroleerd kan worden.⁴²⁴ Zo dient een nieuwe rekrut door één of meerdere strijders of commandanten worden voorgedragen om tot al-Nusra te kunnen toetreden.⁴²⁵ JaN heeft bovendien een groter aantal lokale strijders in de gelederen.

Omdat al-Nusra en gelieerde organisaties in de door hen gecontroleerde regio's in mindere mate dan ISIS bezig zijn met het besturen van deze gebieden, lijkt het aansluiten bij dergelijke organisaties in beginsel te resulteren in een strijdersrol.⁴²⁶ Volgens de Quilliam Foundation is de eerste stap om toe te treden tot de gelederen van Jabhat al-Nusra het strijden aan de frontlinie. De moed, toewijding en loyaliteit van potentiële rekruten worden op deze wijze getest.⁴²⁷

Toch lijken er, in ieder geval bij Jabhat al-Nusra, ook mogelijkheden voor andere werkzaamheden – hetzij in mindere mate dan bij ISIS. Een strijder in de regio stelde dat "JaN zijn verantwoordelijkheden neemt naar de lokale bevolking." Zo maakte al-Nusra in een oproep in juni 2015 bekend op zoek te zijn naar deskundigen op de gebieden van elektriciteit, water, werktuigkun-

⁴²² Respondent 18

⁴²³ Respondent 25

⁴²⁴ Respondent 1; Miller, 2014

⁴²⁵ Respondent 1; Benotman & Blake, z.d.

⁴²⁶ Respondent 5 (over correspondentie met personen ter plaatse); Respondent 24

⁴²⁷ Benotman & Blake, z.d.

de, milieu, accountancy en media.⁴²⁸ Omdat er naast strijders dus ook vraag is naar professionals, documenteert al-Nusra de capaciteiten van nieuwe rekruten.⁴²⁹ Deze dienen, net als bij ISIS, een eed af te leggen.⁴³⁰ Het kleine aantal vrouwen dat werkt bij Jabhat al-Nusra lijkt met name belast met het verzamelen van inlichtingen.⁴³¹

10.2 Dagelijkse leven vanuit sociaal perspectief

Anders dan ISIS, dat hoge straffen oplegt bij gedrag dat in strijd is met de sharia, ziet Jabhat al-Nusra daar doorgaans van af (hoewel er ook signalen zijn van onder andere amputaties en executies in de gebieden onder de controle van al-Nusra).⁴³² In de gebieden onder de controle van al-Nusra, en van geallieerde groepen, worden doorgaans minder strenge regels gehanteerd, worden in principe geen *hudud* straffen opgelegd (het straffen van gedragingen in strijd met de sharia) en heeft men doorgaans meer vrijheden dan bij ISIS. De beschreven situatie van sociaal isolement van de lokale bevolking in ISIS gebied, zich uitend in een leeg straatbeeld (zie paragraaf 7.3), lijkt in deze gebieden dan ook veel minder van toepassing.⁴³³ Dit geldt in het bijzonder voor gebieden die buiten de frontlinie liggen, waar het dagelijkse leven tot op zekere hoogte normaal te noemen is.⁴³⁴

Kijkend naar de vrijheden van vrouwen lijken de parallellen met ISIS duidelijker. Zo worden vrouwen bij al-Nusra naar verluid verplicht om een *hijab* en *abaya* te dragen, is het dragen van make-up verboden en zijn er signalen dat vrouwen veelal binnenshuis dienen te blijven.⁴³⁵ In 2013 werd door de islamitische raad in Aleppo de volgende *fatwa* uitgevaardigd:

“Het is moslimvrouwen verboden om hun huis te verlaten zonder een zedige jurk te dragen, of in strakke kleding die het lichaam laat zien of met make-up op hun gezicht. Het is de plicht van al onze zusters om God te gehoorzamen en de islamitische etiquette na te leven.”⁴³⁶

Toch lijken vrouwen in rebellengebied meer vrijheden te hebben dan vrouwen bij ISIS. Zo verklaard een vrouw bij Jabhat al-Nusra:

“Ik heb drie jaar gewerkt en ik kan nu weer werken als ik wil. (...) We zijn niet hetzelfde als de Qaeda van Pakistan of andere plaatsen. Onze samenleving hier is an-

⁴²⁸ Al-Tamimi, 2015d

⁴²⁹ Moses, 2013

⁴³⁰ Benotman & Blake, z.d.; Abouzeid, 2015

⁴³¹ Abouzeid, 2015

⁴³² Williams, 2015; Al-Tamimi, 2015f; Al-Tamimi, 2015g

⁴³³ Respondent 1; Respondent 20

⁴³⁴ Respondent 6

⁴³⁵ Human Rights Watch, 2014

⁴³⁶ Solomon, 2013

ders. Kijk naar Saoedi-Arabië, dat is geen Al Qaeda, maar vrouwen daar hebben minder rechten dan wij hier. Zij kunnen niet vrij komen en gaan of auto rijden. Ik kan dat wel.”⁴³⁷

Net als bij ISIS kent ook al-Nusra het fenomeen van eenheden met strijders met dezelfde nationaliteit of die zelfde taal spreken.⁴³⁸ Met betrekking tot integratie lijkt een soortgelijke situatie van toepassing is als bij de uitreizigers bij ISIS (zie paragraaf 7.4). Zo vertelde een Belgische al-Nusra strijder aan de Belgische onderzoeker Montasser AlDe'emeh tijdens zijn bezoek aan Syrië: “We hebben een hechte band met de Nederlandse strijders. (...) Het is hier een soort mini-Europa geworden. We zoeken elkaar op en communiceren in het Nederlands.”⁴³⁹

10.3 Rondkomen bij rebellengroeperingen

In heel Syrië worden inwoners geconfronteerd met stijgende prijzen en toenemende armoede. Dit is dan ook niet anders voor de inwoners die woonachtig zijn in de regio's onder de controle van Jabhat al-Nusra of andere gelieerde organisaties. Al-Nusra levert onder andere water en voedsel aan de inwoners in de door hen veroverde gebieden.⁴⁴⁰ Ook betaalt de organisatie salarissen aan strijders.⁴⁴¹ De hoogte van dit salaris lijkt te variëren tussen de 100 en 300 dollar per maand.⁴⁴² Dit is doorgaans minder dan wat uitreizigers gemiddeld bij ISIS verdienen (zie paragraaf 8.3), maar meer dan bijvoorbeeld wat het FSA uitbetaald aan strijders – wat lijkt te variëren tussen de 36 en 95 dollar per maand.⁴⁴³ Eenzelfde bedrag aan salaris ontvangen de strijders van de lokale Syrische ‘Noordelijke Storm’ brigade (*Liwa 'Asifat al-Shamal*)⁴⁴⁴ – behorende tot het Islamitisch Front. Het is aannemelijk dat strijders van Jabhat al-Nusra en gelieerde organisaties, net als strijders van ISIS, daarnaast op een deel van de gemaakte buit tijdens veldslagen kunnen rekenen. In gebieden zoals Idlib en Azaz, waar het dagelijkse leven naar verluid relatief normaal is onder de controle van al-Nusra⁴⁴⁵ (waardoor deze gebieden relatief veel ontheemden aantrekken), lijken meer mogelijkheden te zijn om te werken en om producten te kopen dan in veel andere gebieden onder de controle van rebellen – die doorgaans een ongunstiger klimaat voor bedrijvigheid hebben dan de zojuist benoemde regio's of zelfs grote steden in ISIS gebied, zoals Raqqa en Mosul.⁴⁴⁶

⁴³⁷ Abouzeid, 2015

⁴³⁸ Quilliam Foundation, z.d.

⁴³⁹ AlDe'emeh & Stockmans, 2015:122

⁴⁴⁰ Vice News, 2015

⁴⁴¹ Masi, 2015a

⁴⁴² Khatib, 2015; The Economist, 2014

⁴⁴³ Khatib, 2015; Lucente & Shimale, 2015; International Crisis Group, 2014

⁴⁴⁴ Respondent 6

⁴⁴⁵ Beide gebieden zijn na 2014 onder de (al dan niet gedeelde) controle van al-Nusra.

⁴⁴⁶ Respondent 6

10.4 Infrastructuur en voorzieningen

Het al-Nusra Front voorziet in de gecontroleerde gebieden onder andere in rechtspraak, onderwijs en in basisvoorzieningen zoals elektriciteit en water.⁴⁴⁷ Het onderwijs voor kinderen is, net als in ISIS gebied, gericht op het klaarstomen van de jeugd voor de jihad.⁴⁴⁸ Meer concrete informatie over de infrastructuur en voorzieningen is schaars. Wel kan een veralgemeniseerd beeld geschetst worden van het rebellengebied in algemene zin. Gedurende het conflict is het elektriciteitsnetwerk in toenemende mate doelwit geworden van aanvallen. Het elektriciteitsnetwerk in Syrië is daardoor voor een groot deel inactief. Dit geldt in het bijzonder voor rebellengebieden. In aanzienlijke gebieden onder de controle van rebellen is weinig tot geen elektriciteit vanwege bombardementen, onvermogen van de rebellen om het netwerk te onderhouden en het afsluiten van rebellengebied van het elektriciteitsnetwerk door de Syrische overheid. Families zijn hierdoor afhankelijk van diesel generatoren, waardoor de vraag naar olie is toegenomen, en waardoor de prijzen van voedsel en andere producten tevens zijn gestegen.⁴⁴⁹ Tekorten aan elektriciteit zijn daarnaast ook van invloed geweest op de werking van waterdistributie en –zuiveringssystemen. Daarnaast lijkt er een tekort te zijn medische voorzieningen in alle de rebellengebieden.⁴⁵⁰ Een soortement van openbaar vervoer, ten slotte, lijkt ook in rebellengebieden aanwezig te zijn – hetzij opgezet door de controlerende partij dan wel vanuit initiatief van de inwoners. Dergelijke diensten vervoeren binnen de grenzen van het gebied van de controlerende organisatie.⁴⁵¹

Wanneer de vergelijking met ISIS wordt gemaakt blijkt dat Jabhat al-Nusra soortgelijke diensten als ISIS verleent, en impliceren de bovenstaande passage en de vorige paragraaf dat inwoners woonachtig in de gebieden van al-Nusra en gelieerde rebellengroepen met veel van dezelfde moeilijkheden worden geconfronteerd als inwoners die woonachtig zijn in ISIS gebied. Overeenkomsten met het leven in ISIS gebied komen ook naar voren in de mogelijkheden van rechtbanken om lokale decreten uit te vaardigen, zoals reeds aangekaart in paragraaf 5.7.

⁴⁴⁷ Williams, 2015; Vice News, 2015

⁴⁴⁸ Respondent 15; Vice News, 2015

⁴⁴⁹ Lund, 2014

⁴⁵⁰ Respondent 7

⁴⁵¹ Respondent 23

11. Conclusie

Deze studie schetst een algemeen beeld van het leven van de gemiddelde uitreiziger in bepaalde delen van Syrië. Het exploratieve karakter van deze studie betekent tegelijkertijd dat er geen algemene geldigheid kan worden geclaimd. Uitzonderingen op hetgeen in deze studie beschreven is vallen derhalve niet uit te sluiten. Daarvoor zouden meer tijd, meer interviews en idealiter veldwerk ter plaatse nodig zijn. Desalniettemin delen de auteurs de overtuiging dat dit rapport de eerste publicatie is die een gedegen beeld geeft van diverse aspecten van het leven van Nederlanders in Syrië. In dit slothoofdstuk zullen de gestelde onderzoeksvragen beantwoord worden op basis van de beschreven inzichten uit dit rapport. Eerst wordt een aantal algemene zaken over het conflict besproken. Vervolgens is er aandacht voor de belangrijkste praktische aspecten van het dagelijkse leven in Syrië. Ten slotte zal worden ingegaan op de aannemelijkheid van een aantal voorgelegde assumpties omtrent de situatie van Nederlandse Syriëgangers.

11.1 Inzichten in het conflict

Sinds 2012 is een aanzienlijk aantal personen uit het westen, waaronder naar schatting 220 Nederlanders in de richting van het conflictgebied in Syrië (en Irak) getrokken – een aantal dat nog steeds toeneemt. Deze personen sluiten zich doorgaans aan bij salafi-jihadi groeperingen of hieraan verbonden organisaties (zoals rebellengroepen onder het Islamitisch Front: zie figuur 1). Dergelijke groeperingen strijden daarbij niet alleen *tegen* het regime van al-Assad, maar ook (al dan niet op de langere termijn) voor de oprichting van een islamitische staat. Niet-salafi-jihadi rebellengroepen als het Vrije Syrische Leger hebben daarentegen, voor zover bekend, geen Nederlanders in hun gelederen gehad.

Een blik op de bestaande literatuur leert dat de motieven voor aansluiting bij een beweging als ISIS of JaN divers zijn. Zo speelt voor sommigen de wens om Nederland te willen ontvluchten, om wat voor reden dan ook, een belangrijke reden voor een vertrek. Anderen zijn op zoek naar avontuur en spanning of voelen zich aangetrokken tot een context van geweld. Ook vormt de behoefte om op te komen tegen allerlei vormen van onrecht een belangrijk motief voor een uitreis. Velen zien daarbij een rol als *mujahid* voor zichzelf weggelegd en denken zo hun plicht tot deelname aan de gewapende strijd (*jihad*) te vervullen. Ook speelt het sociale netwerk vaak een centrale rol bij een uitreis en de organisatie waarbij iemand uiteindelijke beland. Zo kunnen personen via vrienden of kennissen verhalen horen over een bepaalde organisatie waarmee hun interesse wordt gewekt. Bovendien zijn organisaties steeds voorzichtiger geworden bij de toelating van buitenlanders tot hun gelederen. ISIS en JaN zijn in ons onderzoek reeds beschreven als “s werelds meest geïnfiltreerde organisaties.” Een bekende bij een van deze organisaties zou toetreding vergemakke-

lijken. Bij Jabhat al-Nusra lijken persoonlijke referenties en aanbevelingen zelfs noodzakelijk om toe te kunnen treden.

Een recenter motief lijkt het willen gehoorzamen aan het religieuze appèl van al-Baghdadi op moslims van overal ter wereld om naar het kalifaat te komen en een bijdrage te leveren aan de opbouw en bescherming daarvan (*hijra*). In zijn oproep gaf hij aan dat er binnen het kalifaat een specifieke behoefte was aan rechters, artsen, ingenieurs en mensen met bestuurlijke- of militaire ervaring. Sinds de oprichting van het kalifaat in 2014 heeft de overgrote meerderheid van alle Syriëgangers zich gevestigd in de gebieden onder controle van ISIS. Nederlandse uitreizigers vormen hierbij geen uitzondering. Ook is een deel van de uitreizigers die op dat moment bij JaN zat of een hieraan gelieerde organisatie in deze periode overgelopen naar ISIS.

In de meeste gevallen lijkt sprake van een combinatie van diverse van sociale, praktische en ideologische motieven om naar Syrië af te reizen. Ook de mediaberichten van organisaties als ISIS, JaN en Islamitisch Front besteden aandacht aan verschillende praktische, sociale en ideologische zaken. Zij belichten zelf diverse aspecten van het dagelijkse leven in Syrië – waaronder de rol van geweld zowel in als achter de frontlinie.

11.2 Het dagelijkse leven in Syrië

Een deel van de gestelde vragen waarop dit onderzoek zich heeft gericht gaat over het dagelijkse leven van mensen in het strijdgebied. Hoe ziet aldaar het dagelijkse leven van mensen eruit? Hoe voorzien zij in hun dagelijkse levensonderhoud? Hoe ziet het leven van een gemiddelde strijder eruit? Welke activiteiten ontplooiën zij? De gevonden antwoorden op deze vragen zullen hieronder worden behandeld.

Het dagelijkse bestuur, de financiële situatie en de geldende regels zijn gedurende de burgeroorlog in veel Syrische gebieden aanzienlijk veranderd. Zoals gebleken is sluiten de West-Europese uitreizigers zich vooral aan bij ISIS en, in wat mindere mate, bij Jabhat al-Nusra. Voor onze vraagstellingen is de organisatiestructuur van deze organisaties van belang omdat de dagelijkse ervaringen van mensen hier sterk mee samen hangen en tegen die achtergrond beter begrepen kunnen worden. In dit onderzoek is aandacht geweest voor de belangrijkste organen van ISIS en het in juni 2014 benoemde hoofd van de staat die door de Consultatieve Raad tot Kalief werd uitgeroepen. Daarnaast is stilgestaan bij andere aspecten van het bestuur, het recht (de sharia en zijn toepassing) en de handhaving van de openbare orde en veiligheid. In alle gevallen zien we dat in de loop der jaren de gebieden die onder controle staan van ISIS grote veranderingen zijn doorgevoerd, die ook de positie van buitenlanders bepalen (hierover later meer). Daarnaast is, om de positie van de meeste Nederlandse uitreizigers beter te begrijpen, ook stilgestaan bij de organisatie en samenstelling van de krijgsmacht van ISIS. Inmiddels zijn er genoeg primaire en secundaire geschreven

bronnen en informanten waardoor we een vrij helder beeld van de organisatiestructuur van ISIS hebben kunnen verkrijgen.

Dit is minder het geval voor het bestuur in gebieden die onder controle staan van JaN en gelieerde partijen. Dat komt niet alleen omdat we minder informanten hebben gevonden aangezien de meeste West-Europese uitreizigers zich aansluiten bij ISIS, maar ook omdat JaN, die primair een militaire organisatie is, in 2014 slechts in beperkte mate geneigd was tot openheid over bijvoorbeeld de organisatiestructuur. Een complicerende factor is dat JaN in de meeste gebieden het gezag met andere groeperingen deelde. Hoewel JaN, anders dan ISIS, niet onmiddellijk een islamitische staat wil vestigen, tracht het wel de overheidsvoorzieningen aan te bieden die noodzakelijk zijn geworden door het wegvallen van de centrale staat. Uit de beschikbare bronnen wordt duidelijk dat ook binnen gebieden van JaN recht en orde wordt gehandhaafd door de toepassing van de sharia. Er zijn onder andere verschillende shariarechtbanken ingesteld. Naast de toepassing van het strafrecht spreken deze rechtbanken ook lokale decreten uit die gelijkenis vertonen met de geldende regels in gebieden onder controle van ISIS (zoals over de scheiding van jongens en meisjes op scholen en het sluiten van winkels). Ook distribueert JaN voedsel en brood waar nodig en zorgt zij in verschillende gebieden voor drinkwater en elektriciteit.

Een belangrijk onderscheid dat hierbij gemaakt dient te worden is tussen het leven van de lokale bevolking en het leven van personen die een functie binnen deze bewegingen vervullen. Hoewel met name JaN een redelijke band onderhoudt met delen van de lokale bevolking, leiden deze burgers veelal een marginaal bestaan.

Door de aanhoudende burgeroorlog is de armoede in Syrië in 2014 verder toegenomen. Veel inwoners verloren hun baan of inkomen en inwoners werden geconfronteerd met prijsstijgingen. Het inkomen van een Syrisch gezin in ISIS gebied – gemiddeld 100 tot 200 dollar (waar vaak minimaal vijf personen mee onderhouden dienen te worden) – is ontoereikend en veel inwoners zijn daardoor voor voeding genoodzaakt zich te wenden tot de gaarkeukens. Aan personen die voor ISIS werken biedt ISIS loon, voedsel (al dan niet tegen gereduceerd tarief), medicatie en zaken zoals elektriciteit. Dit brengt gezinnen ertoe om een of meerdere gezinsleden toe te laten treden tot de gelederen van ISIS. Aansluiten bij ISIS is echter voor veel inwoners ook iets wat men wil voorkomen. De gewelddadige en arbitraire waarop ISIS straffen uitdeelt heeft bij veel de inwoners geleid tot angst voor deze organisatie. Zij proberen alle mogelijke confrontaties met ISIS te vermijden, waardoor het leven van de lokale bevolking zich voor een groot deel naar binnenshuis heeft verplaatst. Enkel voor noodzakelijke activiteiten, zoals het kopen of halen van voedsel, komen zij buiten. Buitenshuis recreëren komt nog maar zelden voor. Door dit sociale isolement lijken de straten van steden die in sterke mate worden gecontroleerd door ISIS, zoals Raqqa, relatief leeg.

In gebieden waar nog gestreden wordt (zoals steden aan de frontlinie) lijkt de economische druk nog meer voelbaar. Zo blijven vaak handelaren weg en kunnen door belegeringen, en de schaarste die ten gevolge daarvan optreedt, prijzen nog verder stijgen. Ook zijn elektriciteit en water hier doorgaans in mindere mate beschikbaar. Het onderscheid tussen enerzijds gebieden aan de frontlinie en anderzijds gebieden achter de frontlinie is echter een stuk diffuser sinds de start van de bombardementen door de coalitie.

Het leven van buitenlanders

De focus van dit onderzoek is nadrukkelijk gericht op de situatie van Nederlanders in Syrië. Via verschillende routes reizen Europeanen naar Syrië. Het overgrote deel kwam in 2014 terecht bij ISIS of JaN (of een direct hieraan gelieerde organisatie). Bij aankomst worden de mannen van de vrouwen gescheiden, worden zij geregistreerd en worden de mannen ondervraagd over hun achtergrond en hun motieven om naar Syrië af te reizen. Vervolgens worden de mannen naar trainingskampen gebracht. Hier krijgen ze een militaire en theologische training. Ook leggen de uitreizigers een eed van trouw of gehoorzaamheid af (*bay'a*). Hiermee verklaart de Syriëganger dat alle taken zullen worden uitgevoerd die deze worden opgedragen. Nadat deze training is doorlopen kunnen buitenlanders in verschillende functies terechtkomen. De meesten zullen worden ingezet als strijder, maar er zijn ook voorbeelden dat personen andere rollen vervullen. Dit kan bijvoorbeeld een baan zijn als arts, als ingenieur, als hacker of bij een van de mediakanalen van de organisaties. Aan personen met dergelijke specifieke expertise is, als gevolg van de 'brain drain' die door het voortdurende geweld in veel gebieden is ontstaan, binnen ISIS en JaN grote behoefte. De functie die iemand uiteindelijk zal vervullen is mede afhankelijk van de individuele voorkeur maar ook van zijn capaciteiten (bijvoorbeeld een bepaalde genoten opleiding of opgedane praktijkervaring in het thuisland). Tevens lijkt in dit kader voor veel functies – denk aan politie of bestuur – de beheersing van het Arabisch (de officiële taal van ISIS) een belangrijke voorwaarde te zijn. Ook personen met een andere functie dan strijder blijven overigens, door de eerder afgelegde eed, wel reservist en kunnen worden opgeroepen om bepaalde militaire of politionele functies te vervullen. Ook zijn alle mannen bij ISIS in beginsel in het bezit van een wapen.

Voor hun werkzaamheden krijgen buitenlanders een salaris. Een uitreiziger bij ISIS ontvangt gemiddeld 300 tot 800 dollar per maand. Bij Jabhat al-Nusra lijkt het salaris doorgaans iets lager te liggen. Het salaris is afhankelijk van enkele factoren, zoals de functie, de locatie van inzet en de grootte van het gezin van de strijder. Uitreizigers zijn in beginsel verantwoordelijk voor hun eigen levensonderhoud. Het uitgekeerde salaris lijkt doorgaans voldoende om hierin te kunnen voorzien, mede door economische en medische privileges.

Nederlanders komen veelal te wonen in huizen waarvan de oorspronkelijke bewoners zijn gevlucht, verdreven of omgekomen. Opvallend is daarbij dat Nederlanders en Vlamingen vaak bij elkaar in de buurt wonen en een hechte groep vormen. De belangrijkste verklaring hiervoor is de gemeenschappelijke taal die zij spreken. Dit maakt het relatief makkelijk voor Nederlandse uitreizigers om te integreren in hun directe woonomgeving. Omdat ISIS en uitreizigers door een deel van de lokale bevolking gezien worden als bezetters is communiceren en integreren buiten deze directe woonomgeving lastiger. Buitenlandse vrouwen in deze regio's dienen over het algemeen voornamelijk het gezin. Zij zorgen voor hun echtgenoot en zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van de kinderen. In sommige gevallen vervullen zij ook een rol – via sociale media – bij het stimuleren van de keuze van andere vrouwen in het land van herkomst om ook naar Syrië af te reizen. Een select aantal buitenlandse vrouwen vervult ook een aantal andere functies. Sommige vrouwen zijn lerares, verpleegster, kok of zijn aangesloten bij de *Al-Khansaa* brigade die erop toeziet dat vrouwen zich zedelijk kleden en gedragen.

Met het salaris dat wordt verdiend kunnen boodschappen worden gedaan, zelfs luxeproducten als chocolade of chips. Veel buitenlanders hebben daarnaast zelf geld meegebracht bij hun uitreis of ontvangen een bijdrage van familie, vrienden en kennissen uit Nederland (met wie zij via internet of telefoon nog geregeld contact hebben). Strijders van ISIS hebben daarnaast recht op een deel van de gemaakte buit tijdens veldslagen. Dit is ook het geval bij Jabhat al-Nusra.

Het leven als strijder

Volgens onze bronnen blijkt dat de meerderheid van buitenlandse mannen naar Syrië afreist om als strijder een bijdrage te leveren aan de gewapende jihad. Zoals aangegeven vormt voor veel personen een bestaan als *mujahid* (strijder die deelneemt aan de jihad) een aantrekkelijk perspectief en derhalve een voornaam motief om naar Syrië af te reizen. Als 'foreign fighter' bij organisaties als ISIS, JaN of een hieraan verbonden organisatie heeft men vervolgens verschillende taken. Hiervan valt een algemeen beeld te schetsen. Na hun verhoor en training wordt, in ieder geval bij ISIS, aan alle buitenlanders een wapen ter beschikking gesteld – in veel gevallen een oude Kalasjnikov of een soortgelijk wapen. Het staat strijders vrij om zichzelf (op eigen kosten) verder te bewapenen. Strijders worden ondergebracht in een bataljon (*katiba*). Deze bataljons zijn samengesteld op basis van culturele overeenkomsten en taal. Nederlanders en Vlamingen zitten daardoor doorgaans bij elkaar in een bataljon, waar zij onderling Nederlands kunnen spreken. Als buitenlandse strijder kun je vervolgens op verschillende manieren worden ingezet. Bijvoorbeeld om grensbieden of checkpoints te bewaken (*ribaati*) of na verloop van tijd in de strijd aan de frontlinies. Anderen bewaken gevangenen of zijn (in-)direct betrokken bij martelingen of executies. In hoeverre buitenlandse strijders op een bepaald moment bij dergelijke activiteiten betrokken raken valt niet met zekerheid te zeg-

gen. Dit is afhankelijk van plaats en tijd als ook van de bevelen die worden uitgedeeld door een leidinggevende (*emir*).

Er is vastgesteld dat strijders periodes aan het front afwisselen met periodes achter de frontlinies. Een periode aan het front kan van een dag tot een aantal weken duren. Eenmaal teruggekeerd van het slagveld genieten zij van de tijd met hun gezin, maar voeren zij ook doorgaans andere taken uit (bijvoorbeeld administratieve werkzaamheden, *da`wa* of het wachtlopen binnen steden).

De buitenlandse strijders genieten, in ieder geval in de gelederen van ISIS, een speciale positie. Een ISIS strijder heeft privileges ten opzichte van de lokale civiele bevolking. Een buitenlandse ISIS strijder heeft daarnaast ook nog privileges ten opzichte van een lokale ISIS strijder. Hieronder vallen een hoger salaris en het toebedeeld krijgen van een woning. Dit heeft geresulteerd in signalen van onenigheid en interne conflicten. ISIS heeft aangegeven in de toekomst alle strijders mogelijk gelijk te gaan behandelen. Een dergelijke uniforme lijn is nog niet gerealiseerd.

Samenvattend geldt dat de meeste Nederlanders een rol als strijder vervullen, maar dat er ook functies bestaan waarbij personen (in eerste instantie) niet rechtstreeks betrokken zullen zijn bij de gewapende strijd in de frontlinies maar indirect een bijdrage leveren aan een organisatie. Het type en de mate van geweld die hierbij komt kijken is afhankelijk van de desbetreffende functie en het grillige verloop van de burgeroorlog in Syrië.⁴⁵²

⁴⁵² In deze publicatie is de paragraaf waarin wordt gereflecteerd op de formele onderzoeksopdracht niet opgenomen.

Literatuur

- Abouzeid, R. (2015), 'Syrian Al-Qaeda women: Searching for combat, martyrdom on the front lines', *Aljazeera America*, <http://america.aljazeera.com/articles/2014/7/20/syrian-women-qaedarebels.html> (20 juli 2015)
- Abu Haniyeh, H. (2014), 'Daesh's Organisational Structure', *Aljazeera Center for Studies*, <http://studies.aljazeera.net/en/dossiers/decipheringdaeshoriginsimpactandfuture/2014/12/201412395930929444.htm> (4 december 2014)
- Akhbar al-Yom (2015), '10 alaf kalima..dastur nisa' Da'ish', <http://m.akhbarelyom.com/article/558bcdf30cff138c120023aa/10-%D8%A2%D9%84%D8%A7%D9%81-%D9%83%D9%84%D9%85%D8%A9-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1-%D9%86%D8%B3%D8%A7%D8%A1-%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-1440337210> (7 februari 2015)
- AlDe'emeh, M., Stockmans, P. (2015), *'De jihadkaravaan – Reis naar de wortels van de haat'*. Uitgeverij Lannoo: Tielt
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (2015), *Jaarverslag 2014*
- Ali, M. (2015), 'ISIS and Propaganda: How ISIS Exploits Women', *Reuters Institute for the Study of Journalism*, Fellowship Paper, University of Oxford, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Isis%20and%20Propaganda-%20How%20Isis%20Exploits%20Women.pdf>
- Aljazeera (2015a), 'Nusra Leader: Our Mission Is to Defeat Syrian Regime', <http://www.aljazeera.com/news/2015/05/nusra-front-golani-assad-syria-hezbollah-isil-150528044857528.html> (28 mei 2015)
- Aljazeera (2015b), 'US-led coalition air strikes pound ISIL in Raqqa', <http://www.aljazeera.com/news/2015/07/led-coalition-air-strikes-pound-isil-raqqa-150705042316132.html> (5 juli 2015)
- Amnesty International (2013), 'Syria: Harrowing torture, summary killings in secret ISIS detention centres', <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/12/syria-harrowing-torture-summary-killings-secret-isis-detention-centres/> (19 december 2013)
- Archick, K., Belkin, P., Blanchard, C.M., Humud, C.E., Mix, D.E. (2015), *'European Fighters in Syria and Iraq: Assessments, Responses, and Issues of the United States'*. CRS, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R44003.pdf>

- Asher-Schapiro, A. (2015), 'This Islamic State Lashes Out With Suicide Bombings After Losing Territory in Iraq', *Vice News*, <https://news.vice.com/article/the-islamic-state-lashes-out-with-suicide-bombings-after-losing-territory-in-iraq> (13 november 2015)
- Atwan, A.B. (2015), *'Islamic State: The digital caliphate'*. London: Saqi Books
- Al-Baghdadi, (g.d.), 'A message to the mujahedin and the muslim ummah – In the month of Ramadan', *Al Hayat Media Center*,
https://ia902501.us.archive.org/2/items/hym3_22aw/english.pdf
- Bakker, E., Paulussen, C. en Entenmann, E. (2013), 'Dealing with European Foreign Fighters in Syria: Governance Challenges & Legal Implications', *International Centre for Counter-Terrorism -The Hague*, ICCT Research Paper
- Bakker, E., Leede, S, de (2015), 'European Female Jihadists in Syria: Exploring an Under-Researched Topic', *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*, ICCT Background Note
- Bakker, E., Weggemans, D.J. (2016), 'Jihadist foreign fighters, the case of the Netherlands'. In: Sirseloudi, M., *Edited volume on radicalization towards jihadism and external conflicts*. TBP
- Barnard, A. Saad, H., Schmitt, E. (2015), 'An Eroding Syrian Army Points to Strain', *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2015/04/29/world/middleeast/an-eroding-syrian-army-points-to-strain.html> (28 april 2015)
- Barrett, R. (2014), 'Foreign Fighters in Syria', *The Soufan Group*
- BBC (2013), 'Leading Syrian Rebel Groups Form New Islamic Front',
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-25053525> (22 november 2013)
- Belli, O.B., Böhm, A, Bühler, A., Kohlenberg, K., Meining, S., Musharbash, Y., Schieritz, M., Senyurt, A., Svensson, B., Thumann, M., Timm, T., Zimmerman, F. (2014), 'The Business of the Caliph', *Zeit Online*, <http://www.zeit.de/feature/islamic-state-is-caliphate> (4 december 2014)
- Benotman, N., Blake, R. (g.d.), 'Jabhat al-Nusra – Jabhat al-Nusra li-ahl al-Sham min Mujahedi al-Sham fi Sahat al-Jihad', *Quilliam Foundation*, Strategic Briefing,
<https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/jabhat-al-nusra-a-strategic-briefing.pdf>
- Benotman, N., Naseraldin, E., (2014), 'The Jihadist Network in the Syrian Revolution', *Quilliam Foundation*, Strategic Briefing, <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/the-jihadist-network-in-the-syrian-revolution.pdf>
- Berger, J.M., Morgan, J. (2015), 'The ISIS Twitter Census: Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter', *Brookings*,

- <http://www.brookings.edu/research/papers/2015/03/isis-twitter-census-berger-morgan>
(maart 2015)
- Blanchard, C.N., Humud, C.E., Nikitin, M.B.D. (2014), 'Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response', *Congressional Research Service*,
<http://fpc.state.gov/documents/organization/232511.pdf>
- Boeke, S., Weggemans, D., (2013), '*Destination Jihad: Why Syria and not Mali*', International Centre for Counter-Terrorism, <http://icct.nl/publication/destination-jihad-why-syria-and-not-mali/>
- Bont, R., de (2015), '*Belgian and Dutch foreign fighters in the Syrian War – Their characteristics and conditions in which they joined the jihad in comparison to the jihadi generations before them*'
- Bont, R., de, Brink, A., Bergema, R., Koudijs, S., Van der Zwan, M. (2015), '*Characteristics of Jihadist Travelers to Syria in the Netherlands and Belgium*' [database]
- Bunzel, C. (2015a), 'From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State', *Brookings*, Analysis Paper, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/ideology-of-islamic-state-bunzel/the-ideology-of-the-islamic-state.pdf> (19 maart 2015)
- Bunzel, C. (2015b), '32 Islamic State Fatwas', *Jihadica*, <http://www.jihadica.com/32-islamic-state-fatwas/> (2 maart 2015)
- Cafarella, J., Casagrande, G. (2015), 'Syrian Opposition Guide, *Institute for the Study of War*,
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Syrian%20Opposition%20Guide_0.pdf
(7 oktober 2015)
- Caris, C.C., Reynolds, S. (2014), 'ISIS governance in Syria', *Institute for the Study of War*, Middle East Security Report 22,
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS_Governance.pdf
- Cockburn, P. (2014), 'War with Isis: Islamic militants have army of 200,000, claims senior Kurdish leader', *Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/war-with-isis-islamic-militants-have-army-of-200000-claims-kurdish-leader-9863418.html> (16 november 2015)
- Coles, I. (2015), 'Despair, hardship as Iraq cuts off wages in Islamic State cities', *Reuters*,
<http://www.reuters.com/article/2015/10/02/us-mideast-crisis-iraq-salaries-idUSKCN0RW0V620151002#53ARqV7oGJITPeU7.97> (2 oktober 2015)
- Coolsaet, R. (2015), 'Syriëstrijders: de radicalisering voorbij?', *Politie journaal*, Vol. 7, Nr. 2,
[http://www.rikcoolsaet.be/files/art_ip_wz/Politiejournaal%20\(2015\).pdf](http://www.rikcoolsaet.be/files/art_ip_wz/Politiejournaal%20(2015).pdf)

- Dabiq* (2014), 'The revival of slavery before the Hour',
<http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-isis-magazine-Issue-4-the-failed-crusade.pdf>, Dhu al-Hijja 1435 [oktober 2014]
- Dechesne, M., Van den Berge, W. (2015), 'Foreign fighters remain alien within IS', Leiden Safety and Security Blog, <http://leidensafetyandsecurityblog.nl/articles/foreign-fighters-remain-alien-within-is> (15 april 2015)
- Dzimwasha, T. (2015), 'Isis in Syria: Islamic State and Other Rebels Now Control Most of the Country', *International Business Times*, <http://www.ibtimes.co.uk/isis-syria-islamic-state-other-rebels-now-control-most-country-1516616> (22 augustus 2015)
- The Economist* (2013), 'Competition among Islamists', <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21582037-one-islamist-rebel-group-seems-have-overtaken-all-others-competition-among> (18 juli 2013)
- The Economist* (2014), 'Why Bashar Assad is still in charge',
<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21603470-rivalry-between-insurgents-helping-him-nowbut-may-eventually-undermine-him> (7 juni 2014)
- Enders, D., Landay, J.S. (2012), 'One year in, will Syria become a guerilla war?', *McClatchy*,
<http://www.mcclatchydc.com/news/nation-world/world/article24726148.html> (15 maart 2012)
- Farwell, J.P. (2014), 'How ISIS uses social media', *International Institute for Strategic Studies*,
<http://www.iiss.org/en/politics%20and%20strategy/blogsections/2014-d2de/october-931b/isis-media-9d28> (2 oktober 2014)
- FATF (2015), 'Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)',
<http://www.fatf-gafi.org/documents/documents/financing-of-terrorist-organisation-isil.html>
- Fromson, J., Simon, S. (2015), 'ISIS: The Dubious Paradise of Apocalypse Now', *International Institute for Strategic Studies*, <http://www.iiss.org/-/media//silos/survival/2015/survival-57-3/57-3-02-fromson-and-simon/57-3-02-fromson-and-simon.pdf>
- Fulmer, K., Rice, G. (2015), 'Islamic State employs improvised explosive devices concealed within toys in Iraq', *Armament Research Services*, <http://armamentresearch.com/islamic-state-employs-improvised-explosive-devices-concealed-within-toys-in-iraq/> (21 november 2015)
- Gambhir, H.K. (2014), 'Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State', *Institute for the Study of War*,
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Dabiq%20Backgrounder_Harleen%20Final.pdf (15 augustus 2014)
- Gates, S., Podder, S. (2015), 'Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State', *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, Nr. 4, pp. 107 – 116

- Gilsinan, K. (2014), 'The Many Ways to Map the Islamic 'State'', *The Atlantic*,
<http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/08/the-many-ways-to-map-the-islamic-state/379196/> (27 Augustus 2014)
- Glint, M. (2014). *Khorasan: 50 Facts on the New Terror Group Taking Over Isis in Syria & Iraq – ISIS/ISIL/Al Qaeda*. Conceptual Kings publisher
- Graaf, B.A., de (2014), 'De vlam van het verzet. Nederlandse strijders in het buitenland, vroeger en nu'. Hand-out Anton de Komlezing 2014, 19 juni 2014
- Groen, J. (2015), 'Wij laten zien wat zich werkelijk afspeelt in het kalifaat', *De Volkskrant*,
<http://www.volkskrant.nl/buitenland/-wij-laten-zien-wat-zich-werkelijk-afspeelt-in-het-kalifaat~a4178503/> (5 november 2015)
- Grol, P., Weggemans, D., Bakker, E. (2014), 'De leefwereld en denkbeelden van Nederlandse & Belgische Syriëgangers: een analyse van elf Facebook-accounts', *Internationale Spectator*, Vol. 65, Nr. 12, pp. 14 – 19
- Gutman, R., Zakaria, Z. (2015), 'Kurds, Arab allies hit hard by Islamic State car bomb', *McClatchy*,
<http://www.mcclatchydc.com/news/nation-world/world/middle-east/article42319425.html> (2 november 2015)
- The Guardian* (2015), 'Isis Posts Eighth Propaganda Video of John Cantlie',
<http://www.theguardian.com/world/2015/jan/03/john-cantlie-isis-eighth-video> (3 januari 2015)
- Hansen-Lewis, J., Shapiro, J.N. (2015), 'Understanding the Daesh Economy, Perspectives on Terrorism', Vol. 9, Nr. 4, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/450>
- Harres, C. (2015), 'What Is The Free Syrian Army? Russia Targets CIA-Trained Rebels Opposed To Assad Regime', *International Business Times*, <http://www.ibtimes.com/what-free-syrian-army-russia-targets-cia-trained-rebels-opposed-assad-regime-2122967> (1 oktober 2015)
- Harrell, M.C., Bradley, M.A. (2009), 'Data Collection Methods: Semi-Structured Interviews and Focus Groups', *RAND Institute*
- Hassan, H. (2015), 'The secret world of Isis training camps – ruled by sacred texts and the sword', *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/25/inside-isis-training-camps> (25 januari 2015)
- Hawramy, F. (2015), 'Kurdish Peshmerga, IS Reach Stalemate', *Al-Monitor*, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/02/iraq-kurdistan-peshmerga-wait-islamic-state.html> (25 februari 2015)
- Hegghammer, T., (2013), 'Syria's Foreign Fighters', *Foreign Policy*,
<http://foreignpolicy.com/2013/12/09/syrias-foreign-fighters> (9 december 2013)

- Hubbard, B. (2015), 'ISIS Promise of Statehood Falling Far Short, Ex-Residents Say', *The New York Times*, http://www.nytimes.com/2015/12/02/world/middleeast/isis-promise-of-statehood-falling-far-short-ex-residents-say.html?_r=0 (1 december 2015)
- Human Rights Watch (2014), 'Syria: Extremists Restricting Women's Rights', <https://www.hrw.org/news/2014/01/13/syria-extremists-restricting-womens-rights> (13 januari 2014)
- International Crisis Group (2014), 'Rigged Cars and Barrel Bombs: Aleppo and the State of the Syrian War', [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/155-rigged-cars-and-barrel-bombs-aleppo-and-the-state-of-the-syrian-war.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/155-rigged-cars-and-barrel-bombs-aleppo-and-the-state-of-the-syrian-war.pdf) (9 september 2014)
- Ismail, S. (2014), 'The Syrian Uprising: Imagining and Performing the Nation', *Studies in Ethnicity and Nationalism*, Vol. 11, Nr. 3, pp. 538 – 549
- Jenkins, B.M. (2014), 'The Dynamics of Syria's Civil War', *RAND Corporation*, <http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE115.html>
- Kahf, M. (2014), 'The Syrian Revolution, Then and Now', *Peace Review: A Journal of Social Justice*, Vol. 26, Nr. 4, pp. 556 – 563
- Khatib, L. (2015), 'The Islamic State's Strategy: Lasting and Expanding', *Carnegie Middle East Center*, <http://carnegie-mec.org/2015/06/29/islamic-state-s-strategy-lasting-and-expanding/ib5x> (29 juni 2015)
- Khayat, M. (2015), 'Jihadis Shift To Using Secure Communication App Telegram's Channels Service', *MEMRI*, Inquiry & Analysis Series No. 1198, <http://www.memrijttm.org/jihadis-shift-to-using-secure-communication-app-telegrams-channels-service.html> (29 oktober 2015)
- Kouwenhoven, A. (2015) 'Stiekeme filmer waagt zijn leven in IS-bolkwerk Raqqa', *NRC*, <http://www.nrc.nl/next/2015/11/04/stiekeme-filmer-in-is-bolwerk-raqqa-1554786> (4 november 2015)
- Het Laatste Nieuws (2015), 'Rechterhand Belkacem is nieuw hoofd religieuze politie IS', <http://www.hln.be/hln/nl/960/Buitenland/article/detail/2197921/2015/01/28/Rechterhand-Belkacem-is-nieuw-hoofd-religieuze-politie-IS.dhtml> (28 januari 2015)
- Lucente, A., Al Shimale, Z. (2015), 'Free Syrian Army decimated by desertions', *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/free-syrian-army-decimated-desertions-151111064831800.html> (11 november 2015)
- Lund, A. (2013), 'Say Hello to the Islamic Front', *Carnegie Endowment for International Peace*, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=53679> (22 november 2013)

- Lund, A. (2014), 'Cold Winter Coming: Syria's Fuel Crisis', *Endowment for International Peace*, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=56917&reloadFlag=1> (13 oktober 2014)
- Lund, A. (2015), 'Opposition Intrigue Revives an Old FSA Leadership', *Carnegie Endowment for International Peace*, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=60774> (20 juli 2015)
- Malfait, A., De Schaut, J., Mouchalleh, A., (2014), 'Mama, ik vertrek naar Syrië!', *Schamper* (Universiteit Ghent), Nr. 545, pp. 7 – 11
- Masi, A. (2015a), 'Al Qaeda's Jabhat al Nusra Shows Captured ISIS Child Soldiers In New Video', *International Business Times*, <http://www.ibtimes.com/al-qaedas-jabhat-al-nusra-shows-captured-isis-child-soldiers-new-video-1920736> (13 mei 2015)
- Masi, A. (2015b), 'Jabhat Al-Nusra Leader Interview: 'No Solution' To ISIS, Al Qaeda Tension In Syria, Americans Joined Nusra Front', *International Business Times*, <http://www.ibtimes.com/jabhat-al-nusra-leader-interview-no-solution-isis-al-qaeda-tension-syria-americans-1951584> (3 juni 2015)
- MEMRI (2015), 'In New Audio Speech, Islamic State (ISIS) Leader Al-Baghdadi Issues Call To Arms To All Muslims', <http://www.memrijttm.org/in-new-audio-speech-islamic-state-isis-leader-al-baghdadi-issues-call-to-arms-to-all-muslims.html> (14 mei 2015)
- Mezzofiore, G. (2014), 'Isis Suffers its First Defeat as Cigarette Smokers of Kirkuk Defy Islamic State Ban', *International Business Times*, <http://www.ibtimes.co.uk/isis-suffers-its-first-defeat-cigarette-smokers-kirkuk-defy-islamic-state-ban-1466799> (23 september 2014)
- Miller, E. (2014), 'Western jihadists follow their friends to Syria', *The Times of Israel*, <http://www.timesofisrael.com/western-jihadists-follow-their-friends-to-syria/> (3 december 2014)
- Ministère de la Justice, République Française (2015), '*Terrorisme – Focus mensuel; Les filières jihadistes vers la zone irako-syrienne : recrutement, parcours et activités des combattants terroristes français*'
- Moaveni, A. (2015), 'ISIS Women and Enforcers in Syria Recount Collaboration, Anguish and Escape', *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2015/11/22/world/middleeast/isis-wives-and-enforcers-in-syria-recount-collaboration-anguish-and-escape.html> (22 november 2015)
- Moses, B. (2013), '*Captured Jabhat Al-Nusra Administrative Documents Show Details Of Arms, Foreign Fighters*', <http://brown-moses.blogspot.fr/2013/11/captured-jabhat-al-nusra-administrative.html> (17 november 2013)
- NCTV (2014), '*Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 37*'
- NCTV (2015a), '*Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 39*'
- NCTV (2015b), '*Actualisatie Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 39*'

- NCTV (2015c), 'Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 40'
- Neumann, P.R. (2015), 'Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s', *The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*, <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/> (26 januari 2015)
- Noack, R. (2014), 'Here's How the Islamic State Compares with Real States', *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/09/12/heres-how-the-islamic-state-compares-to-real-states/> (12 september 2014)
- NOS (2015), 'Het huishoudboekje van Islamitische Staat', <http://nos.nl/artikel/2075712-het-huishoudboekje-van-islamitische-staat.html> (17 december 2015)
- Omar, A.C., Vinograd, C. (2014), 'Syria, ISIS Have been 'Ignoring' Each Other on Battlefield, Data Suggests', *NBC News*, <http://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/syria-isis-have-been-ignoring-each-other-battlefield-data-suggests-n264551> (11 december 2014)
- Van Ostaeyen (2013), 'Amnesty International, ISIS and Islamic penal law', <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2013/12/28/amnesty-international-isis-and-islamic-penal-law/> (28 december 2013)
- Van Ostaeyen (2014a), 'ISIS crucifies two prisoners in ar-Raqqa', <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2014/04/30/isis-crucifies-two-prisoners-in-ar-raqqa/> (30 april 2014)
- Van Ostaeyen (2014b), 'An Official Islamic State statement on Shar'i punishments', <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2014/12/16/an-official-islamic-state-statement-on-shari-punishments/> (16 december 2014)
- Oweis, K.Y. (2013), 'Insight: Saudi Arabia boosts Salafist rivals to al Qaeda in Syria', *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-jihadists-insight-idUSBRE9900RO20131001> (1 oktober 2013)
- Peters, R. (1982), 'Hidjra', *The Encyclopaedia of Islam*, Leiden: Brill [1982 supplement. Deel 1, 1961]
- Peters, R. (2015), 'Jihad: A history in documents'. Princeton NJ: Markus Wiener Publishers
- Radio Free Europe/Radio Liberty, (2014), 'In Mosul, Water, Electricity Shortages, And Warnings Of Disease', <http://www.rferl.org/content/mosul-disease-water-electricity-shortage/26650210.html> (22 oktober 2014)
- Raqqa is Being Slaughtered Silently* (2015), 'إنشقاق أبو طلحة عدو أبو حذيفة البلجيكي اميراً للحسبة في الرقة ب', <http://www.raqqa-sl.com/?p=702> (27 januari 2015)
- Reedijk, T. (2014), 'Nederlandse jihadist: Sta op tegen de Nederlandse staat', *AD*, <http://www.ad.nl/ad/nl/32380/Aanval-op-Islamitische->

[Staat/article/detail/3753632/2014/09/23/Nederlandse-jihadist-Sta-op-tegen-de-Nederlandse-staat.dhtml](http://www.staat.nl/artikel/detail/3753632/2014/09/23/Nederlandse-jihadist-Sta-op-tegen-de-Nederlandse-staat.dhtml) (23 september 2014)

Roy van Zuijdewijn, de, Bakker, E. (2014), 'Returning Western Foreign Fighters: The case of Afghanistan, Bosnia and Somalia', *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*, ICCT Background Note

San, M. van (2015), 'Hoe beter geïntegreerd, hoe meer kans op radicalisering', *De Standaard*, http://www.standaard.be/cnt/dmf20150201_01504894 (2 februari 2015)

Schmitt, E., Sengupta, S. (2015), 'Thousands Enter Syria to Join ISIS Despite Global Efforts', *The New York times*, <http://www.nytimes.com/2015/09/27/world/middleeast/thousands-enter-syria-to-join-isis-despite-global-efforts.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&module=first-column-region®ion=top-news&WT.nav=top-news&r=1> (26 september 2015)

Schuyt, K. (1997), '*Sociale cohesie en sociaal beleid – Drie publiekscolleges in De Balie*'. Amsterdam: De Balie

Sciutto, J., Crawford, J., Carter, C.J. (2014), 'ISIS can 'muster' between 20,000 and 31,500 fighters, CIA says', *CNN*, <http://edition.cnn.com/2014/09/11/world/meast/isis-syria-iraq/> (12 september 2014)

Shaver, A. (2014), 'Turning the lights off on the Islamic State', *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/10/16/turning-the-lights-off-on-the-islamic-state/> (16 oktober 2014)

Sharp, J.M., Blanchard, C.M. (2012), 'Armed Conflict in Syria: U.S. and International Response', *Congressional Research Service*, <http://fpc.state.gov/documents/organization/195385.pdf>

Sherlock, R., Malouf, C. (2014), 'Inside an Isil town: 'Raqqa is being slaughtered silently'', *The Telegraph*, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11052984/Inside-an-Isil-town-Raqqa-is-being-slaughtered-silently.html> (23 augustus 2014)

Al-Shishani, M.B. (2014), 'The Political Economy of the Islamic State', *Terrorism Monitor*, Vol. 12, Nr. 24.

SITE Intelligence Group 2014, 'ISIS Spokesman Declares Caliphate, Rebrands Group as "Islamic State"', <https://news.siteintelgroup.com/Jihadist-News/isis-spokesman-declares-caliphate-rebrands-group-as-islamic-state.html> (29 juni 2014)

Sly, L. (2014), 'Islam's Dysfunctional State: In Isis-controlled Syria and Iraq everyday life is falling apart – Basic services such as water and rubbish collection are failing and residents are struggling to find food', *Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/islams-dysfunctional-state-in-isis-controlled-syria-and-iraq-everyday-life-is-falling-apart-9945774.html> (26 december 2014)

- Solomon, E. (2013), 'Islamists in Syria's Aleppo ban 'provocative dress' for women', *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-fatwa-idUSBRE9600XI20130701> (1 juli 2013)
- Solomon, E., Jones, B. (2015), 'Isis Inc: Loot and taxes keep jihadi economy churning', *The Financial Times*, <http://www.ft.com/cms/s/2/aee89a00-9ff1-11e5-beba-5e33e2b79e46.html?segid=0100320#axzz3uO4NGgR0> (14 december 2015)
- The Soufan Group* (2015), 'Foreign Fighters: An updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq', http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf (december 2015)
- Speckhard, A., Yayla, A.S. (2015), 'Eyewitness Accounts from Recent Defectors from Islamic State: Why They Joined, What They Saw, Why They Quit', *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, Nr. 6, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/475>
- Stanford University (g.d.), 'Jabhat al-Nusra', *Mapping Militant Organizations*, <https://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493>
- Stern, J., Berger, J.M. (2015), *'ISIS – The State of Terror'*. HarperCollin Publishers: New York
- Stoter, B. (2015), 'Deel 1: Vrouwen in het kalifaat 'Mama, ik ga'', <http://www.brendastoter.nl/deel-1-vrouwen-in-het-kalifaat-mama-ik-ga/#more-3896> (7 juni 2015)
- Straaten, F. (2015), 'Wij geven IS-gebieden drinkwater', *NRC*, <http://www.nrc.nl/next/2015/11/30/wij-geven-is-gebieden-drinkwater-1562913> (30 november 2015)
- Sullivan, K. (2015), 'Life in the 'Islamic State': For boys, God and guns; for girls, God and cooking', *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/tablet/wp/2015/10/07/2015/10/07/life-in-the-islamic-state-for-boys-god-and-guns-for-girls-god-and-cooking/> (7 oktober 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2014a), 'The Islamic State's Educational Regulations in Raqqa Province', <http://www.aymennjawad.org/2014/08/the-islamic-state-educational-regulations-in> (28 augustus 2014)
- Al-Tamimi, A.J. (2014b), 'Iraqis, Saudis call shots in Raqqa, ISIL's Syrian 'capital'', <http://www.aymennjawad.org/14925/iraqis-saudis-call-shots-in-raqqa-isil-syrian> (19 juni 2014)
- Al-Tamimi, A.J. (2014c), 'The Dawn of the Islamic State of Iraq and ash-Sham', *Middle East Forum*, <http://www.meforum.org/3732/islamic-state-iraq-ash-sham> (27 januari 2014)
- Al-Tamimi, A.J. (2015a), 'The Evolution in Islamic State Administration: The Documentary Evidence', *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, Nr. 4, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/447/html>

- Al-Tamimi, A.J. (2015b), '*Archive of Islamic State Administrative Documents*', <http://www.aymennjawad.org/2015/01/archive-of-islamic-state-administrative-documents> (27 januari 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015c), '*Aspects of Islamic State (IS) Administration in Ninawa Province: Part I*', <http://www.aymennjawad.org/15946/aspects-of-islamic-state-is-administration-in> (17 januari 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015d), '*Archive of Jabhat al-Nusra Service Documents*', <http://www.aymennjawad.org/2015/08/archive-of-jabhat-al-nusra-service-documents> (10 augustus 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015e), '*This is our Aqeeda and This is our Manhaj: Islam 101 according to the Islamic State*', <http://www.aymennjawad.org/2015/10/this-is-our-aqeeda-and-this-is-our-manhaj-islam> (27 oktober 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015f), '*Archive of Jabhat al-Nusra Dar al-Qaḍa Documents*', <http://www.aymennjawad.org/2015/03/archive-of-jabhat-al-nusra-dar-al-qaa-documents> (3 maart 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015g), "'Until Our Hearts Submit To The Shari'a"- Da'wa Pamphlet From Jabhat al-Nusra', *Jihadology*, <http://jihadology.net/2015/12/21/the-archivist-until-our-hearts-submit-to-the-sharia-dawa-pamphlet-from-jabhat-al-nusra/> (21 december 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015h), '*Principles in the Administration of the Islamic State*' - Full text and translation', <http://www.aymennjawad.org/18215/principles-in-the-administration-of-the-islamic> (7 december 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015i), '*The Archivist: Unseen Islamic State Financial Accounts for Deir az-Zor Province*', *Jihadology*, <http://jihadology.net/2015/10/05/the-archivist-unseen-islamic-state-financial-accounts-for-deir-az-zor-province/> (5 oktober 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015j), '*Aspects of Islamic State (IS) Administration in Ninawa Province: Part II*', <http://www.aymennjawad.org/15952/aspects-of-islamic-state-is-administration-in> (20 januari 2015)
- Al-Tamimi, A.J. (2015k), '*Aspects of Islamic State (IS) Administration in Ninawa Province: Part III*', <http://www.aymennjawad.org/15961/aspects-of-islamic-state-is-administration-in> (17 januari 2015)
- The Telegraph* (2014), 'Iraqi Forces by Numbers: Who Has the Biggest Army?', <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10894811/Iraqi-forces-by-numbers-who-has-the-biggest-army.html> (12 juni 2014)

- The Telegraph* (2015), 'Islamic State launches English-language radio news bulletins', <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11519977/Islamic-State-launches-English-language-radio-news-bulletins.html> (7 april 2015)
- Terrorisme Monitor* (2015), 'Verklaring van voormalig Nederlands Militair Yilmaz dat hij zich heeft aangesloten bij Islamitische Staat', <https://terrorismemonitor.nl/verklaring-van-voormalig-nederlands-militair-yilmaz-dat-hij-zich-heeft-aangesloten-bij-islamitische-staat/> (11 mei 2015)
- TRAC (g.d.), 'Al-Khansaa Brigade (Islamic State / IS - Female Unit)', <http://www.trackingterrorism.org/group/al-khansaa-brigade>
- UNHCR (z.d.), '*UNHCR country operations profile – Syrian Arab Republic*', <http://www.unhcr.org/pages/49e486a76.html#SYRDA>
- United Nations (2014), '*Rule of Terror: Living under ISIS in Syria*', Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic
- United Nations (2015), '*Alarmed by Continuing Syria Crisis, Security Council Affirms Its Support for Special Envoy's Approach in Moving Political Solution Forward*', Security Council Meetings Coverage, <http://www.un.org/press/en/2015/sc12008.doc.htm> (17 augustus 2015)
- Veldhuis, T., Staun, J. (2009), '*Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*'. Den Haag: Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael
- Vice News (2015), 'Inside the Battle: Al Nusra-Al Qaeda in Syria', <https://news.vice.com/video/inside-the-battle-al-nusra-al-qaeda-in-syria> (12 november 2015)
- Vick, K. (2014), 'Person of the Year 2014 Runner-Up: Massoud Barzani', *Time* <http://time.com/time-person-of-the-year-runner-up-massoud-barzani/> (10 december 2014)
- Wagemakers, J. (2015), 'The Concept of Bay'a in the Islamic State's Ideology', *Perspectives on Terrorism*, Vol 9, Nr. 4, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/448/html>
- The Week* (2015), 'Life under the ISIS caliphate', <http://theweek.com/articles/572910/life-under-isis-caliphate> (22 augustus 2015)
- Weggemans, D.J. (2013), 'Radicalisme: hét fundament voor geweld?', *Volonté Générale*, <http://www.volontegenerale.nl/tag/daan-weggemans/#/artikelen/radicalisme-het-fundament-voor-geweld/> (2 september 2013)
- Weggemans, D.J. Bakker, E., Grol, P. (2014), 'Who Are They and Why Do They Go? – The Radicalisation and Preparatory Processes of Dutch Jihadist Foreign Fighters', *Perspectives on Terrorism*, (8:4), pp. 100 – 110
- Weggemans, D.J., Graaf, B.A., de (2015), *Na de vrijlating – Een exploratieve studie naar de recidive en re-integratie van jihadistische ex-gedetineerden*. Amsterdam: Reed Business

- Weiss, M., Hassan, H. (2015), *'ISIS: Inside the army of terror'*. New York: Regan Arts
- Die Welt (2015), 'Mutmaßlicher IS-Terrorist in Wolfsburg festgenommen',
<http://www.welt.de/politik/deutschland/article136393075/Mutmasslicher-IS-Terrorist-in-Wolfsburg-festgenommen.html> (15 januari 2015)
- Westall, S. (2014), 'Islamic State flying three jets in Syria: monitor', *Reuters*,
<http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-jets-idUSKCN0I60TM20141018> (17 oktober 2014)
- Williams, L. (2015), 'ANALYSIS: Nusra Front cements its place in Syria', *Middle East Eye*,
<http://www.middleeasteye.net/news/analysis-why-nusra-front-represents-middle-ground-many-syrians-553681406> (30 april 2015)
- Winter, C. (2015a), 'Women of the Islamic State – A manifesto on women by the Al-Khanssaa Brigade', *Quilliam Foundation*, <https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/women-of-the-islamic-state3.pdf>
- Winter, C. (2015b), 'Documenting the Virtual 'Caliphate'', *Quilliam Foundation*,
<http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/2015/10/FINAL-documenting-the-virtual-caliphate.pdf>
- Withnal, A. (2014), 'Inside Isis: The first Western journalist ever to be given access to the 'Islamic State' has just returned – and this is what he discovered', *Independent*,
<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/inside-isis-the-first-western-journalist-ever-given-access-to-the-islamic-state-has-just-returned-9938438.html> (21 december 2014)
- Withnal, A. (2015), 'Isis to launch first 24-hour online TV channel featuring British hostage John Cantlie and flagship show 'Time to Recruit'', *Independent*,
<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-to-launch-first-24-hour-online-tv-channel-featuring-british-hostage-john-cantlie-and-flagship-9986254.html> (18 januari 2015)
- World Economic Forum (2015), 'How ISIS runs its economy',
<https://agenda.weforum.org/2015/12/how-isis-runs-its-economy/> (16 december 2015)
- Zelin, A. (2014), 'The Islamic State of Iraq and Syria Has a Consumer Protection Office – A guide to how the militant group overrunning Iraq wins hearts and minds', *The Atlantic*,
<http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/the-isis-guide-to-building-an-islamic-state/372769/> (13 juni 2014)
- Zelin, A. (2015), 'New Video Message from Jabhat Al-Nuṣrah: 'From the Land of Battles'', *Jihadology*, <http://jihadology.net/2015/12/11/new-video-message-from-jabhat-al-nu%e1%b9%a3rah-from-the-land-of-battles/> (11 december 2015)

Zwijnenburg, W., Pas, K., te (2015), *'Amidst the debris... - A desktop study on the environmental and public health impact of Syria's conflict'*, PAX, <http://www.paxforpeace.nl/stay-informed/news/amidst-the-debris-environmental-impact-of-conflict-in-syria-could-be-disastrous>

Bijlage A: Interviewlijst

Tabel 4: Lijst van respondenten

Nr.	Toelichting
1	Onderzoeker
2	Journalist
3	Onderzoeker propaganda
4	Onderzoeker
5	Onderzoeker
6	Onderzoeker
7	Hulpverleningsorganisatie gericht op Syrië
8	Mede-oprichter lokale activistengroep in Syrië
9	Activiste/voormalig docente in Syrië
10	Scholenmanager in Syrië
11	Inwoner ISIS gebied
12	Inwoner ISIS gebied
13	ISIS strijder
14	ISIS strijder
15	Medewerker Syrische mensenrechtenorganisatie
16	Medewerker internationale hulpverleningsorganisatie
17	Voormalig medewerkster instelling voor o.a. sociale ondersteuning
18	Medewerker Ministerie van Veiligheid en Justitie
19	Hoofd persbureau gericht op Syrië, met verslaggevers ter plaatse
20	Syrische vluchteling
21	Hoofd instelling voor o.a. sociale ondersteuning
22	Onderzoeker
23	Nederlandse Syriër, recentelijk Syrië bezocht
24	Familielid van Nederlandse uitreizigers
25	Onderzoeker
26	Journalist

Bijlage B: Topiclijst

1. Introductie		
▪ Toelichting over het onderzoek en dus waarom dit interview wordt afgenomen; ▪ Toelichting hoe de informatie uit het interview gebruikt zal worden (met name anonimiteit/bronvermelding); ▪ Toelichting over hoe het interview ongeveer zal verlopen.		
2. Dagelijkse leven in algemene zin		
<u>Overkoepelende vraagstellingen</u>	<u>Topics/subvragen</u>	<u>Verhelderende vragen</u>
Hoe ziet het dagelijkse leven eruit van personen die in het strijdgebied leven? Hoe ziet het dagelijkse leven eruit van personen die leven in door rebellen veroverd gebied waar niet meer gestreden wordt? Hoe voorzien zij in hun dagelijkse levensbehoefte?	▪ Werk (Ja/nee? Wat voor functie? Voldoende inkomsten om in dagelijkse behoefte te voorzien? Indien geen baan: hoe dan in inkomsten en levensbehoeften voorzien? ...) ▪ Boodschappen/winkels (Bakker? Slager? Warenhuizen? Kledingzaak? Bereikbaar? Betaalbaar? Voldoende kleding en voedsel voor zichzelf/gezin? ...) ▪ Huisvesting (Waar? Waarin? Gas? Water? Elektriciteit? Voldoende ruimte/voorzieningen voor alle inwonenden? ...) ▪ Vervoer (Eigen vervoer? OV? Betaalbaar? ...) ▪ Veiligheid (Veilig over straat? ...) ▪ Integratie (Taalbarrières? Vreemd aangekeken? Anders behandeld? ...) ▪ Medische hulp (Ziekenhuis? Huisarts? Beschikbaarheid medicatie? ...) ▪ Educatie (Primair/secundair/hoger onderwijs? Kinderopvang? ...) ▪ Recreatie (Wat is er te doen? Wat mag en wat mag niet? ...) ▪ ICT Infrastructuur (Internet? Telefoon? Computer? Radio? Betrouwbaarheid? ...) ▪ Familie (Verschillen als iemand alleen komt of met hele gezin? ...) ▪ Is er verschil in de beschikbaarheid van voorzieningen voor leden van een strijdende groepering en 'gewone' inwoners? Ontwikkeling: ▪ Hoe heeft zich dat in 2014 ontwikkeld/zijn daar veranderingen opgetreden? Regio: ▪ Bovenstaande vragen beantwoorden voor A) leven in de frontlinie en B) leven in veroverd rebelleengebied.	<i>Zou u dat kunnen toelichten?</i> <i>Zou u daar enkele voorbeelden van kunnen geven?</i>

3. Dagelijkse leven van uitreizigers		
Overkoepelende vraagstellingen	Topics/subvragen	Verhelderende vragen
<i>Hoe ziet het dagelijkse leven eruit van strijders van een rebellengroep en van leden van een strijdende groepering die zelf geen deel uitmaken van de gewapende strijd?</i> <i>Hoe voorzien zij in hun dagelijkse levensonderhoud?</i>	▪ Groepering (ISIS/IS? JaN? FSA? Andere groep? Overstap gemaakt? ...) ▪ Bewapening/training (Bewapend? Waarmee? Getraind? Waarvoor? ...) ▪ Taken (Functie binnen groepering? Strijden? Grenspost? Koken? ...) ▪ Beloning (Geld? Middelen? Hoeveel? Voldoende om in levensbehoeften te voorzien? ...) ▪ Boodschappen/winkels (Bakker? Slager? Warenhuizen? Kledingzaak? Bereikbaar? Betaalbaar? Voldoende kleding en voedsel voor zichzelf/gezin? ...) ▪ Huisvesting (Waar? Waarin? Gas? Water? Elektriciteit? Voldoende ruimte/voorzieningen voor alle inwonenden? ...) ▪ Vervoer (Eigen vervoer? OV? Betaalbaar? ...) ▪ Veiligheid (Veilig over straat? ...) ▪ Integratie (Taalbarrières? Vreemd aangekeken? Anders behandeld? ...) ▪ Medische hulp (Ziekenhuis? Huisarts? Beschikbaarheid medicatie? ...) ▪ Educatie (Primair/secundair/hoger onderwijs? Kinderopvang? ...) ▪ Recreatie (Wat is er te doen? Wat mag en wat mag niet? ...) ▪ ICT Infrastructuur (Internet? Telefoon? Computer? Radio? Betrouwbaarheid? ...) ▪ Familie (Verschillen als iemand alleen komt of met hele gezin? ...) ▪ Is er verschil in de beschikbaarheid van voorzieningen voor leden van een strijdende groepering en 'gewone' inwoners? Ontwikkeling: ▪ Hoe heeft zich dat in 2014 ontwikkeld/zijn daar veranderingen opgetreden? Regio: ▪ Bovenstaande vragen beantwoorden voor A) leven in de frontlinie en B) leven in veroverd rebellengebied.	<i>Zou u dat kunnen toelichten?</i> <i>Zou u daar enkele voorbeelden van kunnen geven?</i>
4. Eventuele aanvullingen (initiatief respondent)		
Nog niet besproken thema's van belang in het kader van het dagelijkse leven in Syrië?		

5. Oordeelsvorming (op basis van hetgeen dat is besproken)	
<u>Vraagstelling (onderzoeksvragen)</u>	<u>Verhelderende vragen</u>
- Hoe aannemelijk is het volgens u dat iemand die in 2014 naar Syrië/Irak afreisde of van plan was om af te reizen dat deed of van plan was om een andere reden dan te strijden? - Hoe aannemelijk is het volgens u dat iemand die in 2014 naar Syrië/Irak afreisde en terecht kwam bij een strijdende groep, dat deze persoon zelf niet betrokken was bij de gewapende strijd? - Hoe aannemelijk is het volgens u dat iemand die in 2014 naar Syrië/Irak afreisde terecht zou komen bij een andere groep dan ISIS/IS?	<i>Zou u dat kunnen toelichten?</i> <i>Zou u daar enkele voorbeelden van kunnen geven?</i>
6. Afronding	
- Laatste aanvullingen door respondent; - Bedanken van respondent.	

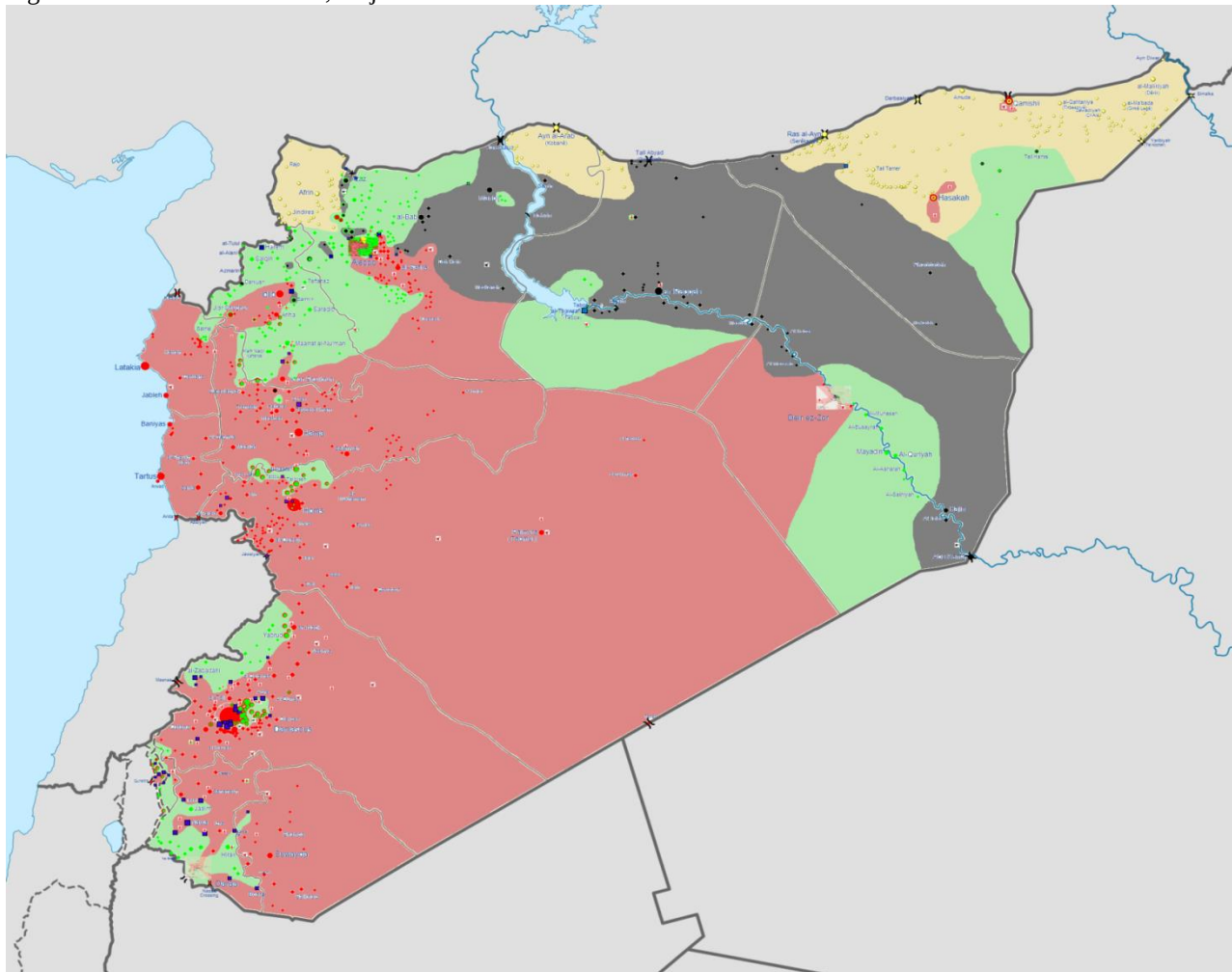
Bijlage C: Kaarten van het Syrische conflict

De kaarten in deze bijlage laten de belangrijkste verhoudingen en ontwikkelingen zien binnen het Syrische conflict in de periode januari 2014 tot en met december 2014. De kleuren op de kaarten corresponderen met gebieden onder controle van een specifieke beweging:

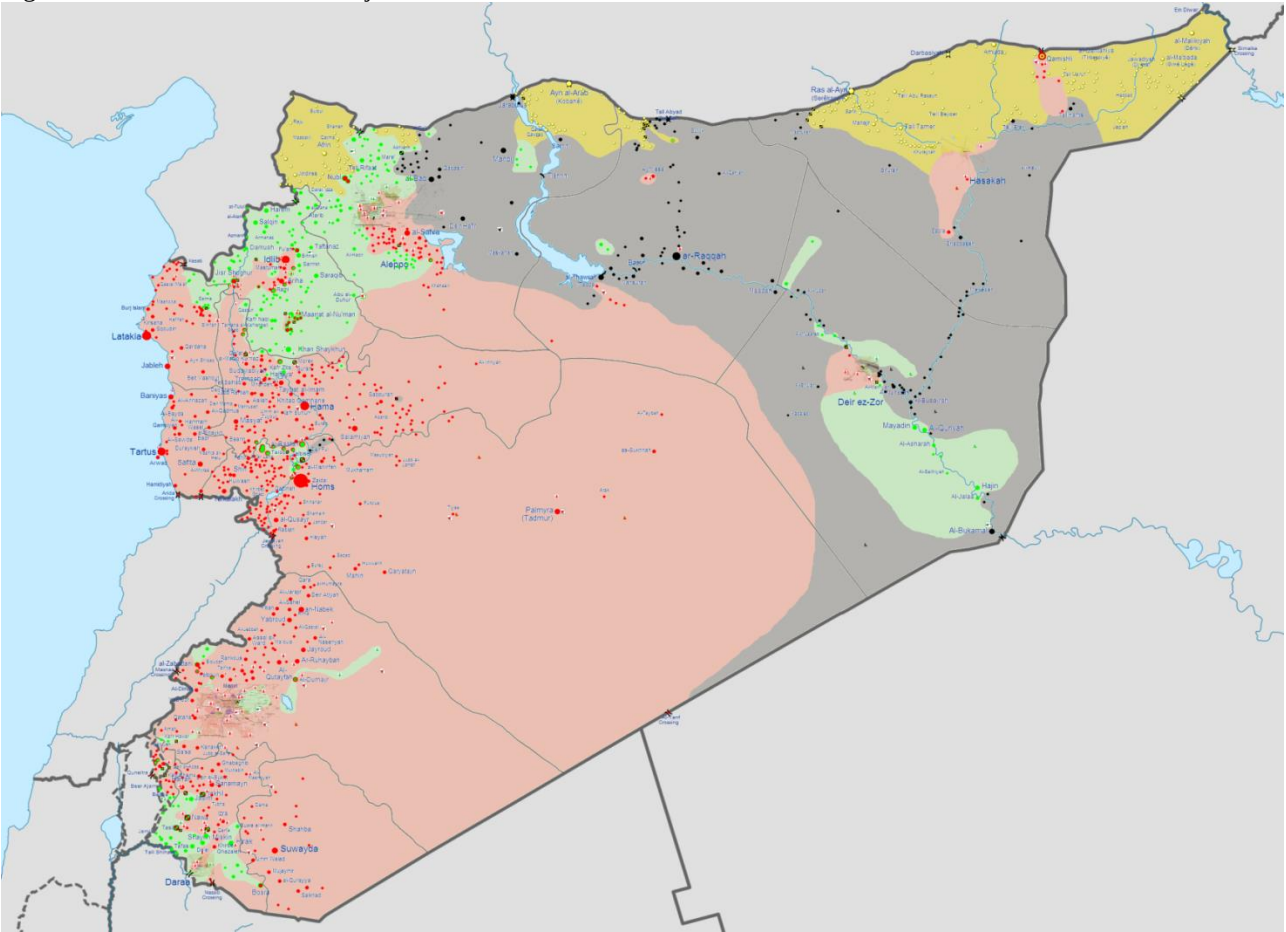
Tabel 5: Legenda bij kaarten bijlage C

Kleur(en)	Controlerende partij
	Regime van al-Assad
	Koerdische rebellenbewegingen
	Diverse rebellenbewegingen (waaronder het Islamitische Front, FSA en Jabhat al-Nusra)
	Jabhat al-Nusra (zie ook bovengenoemde)
	ISIS

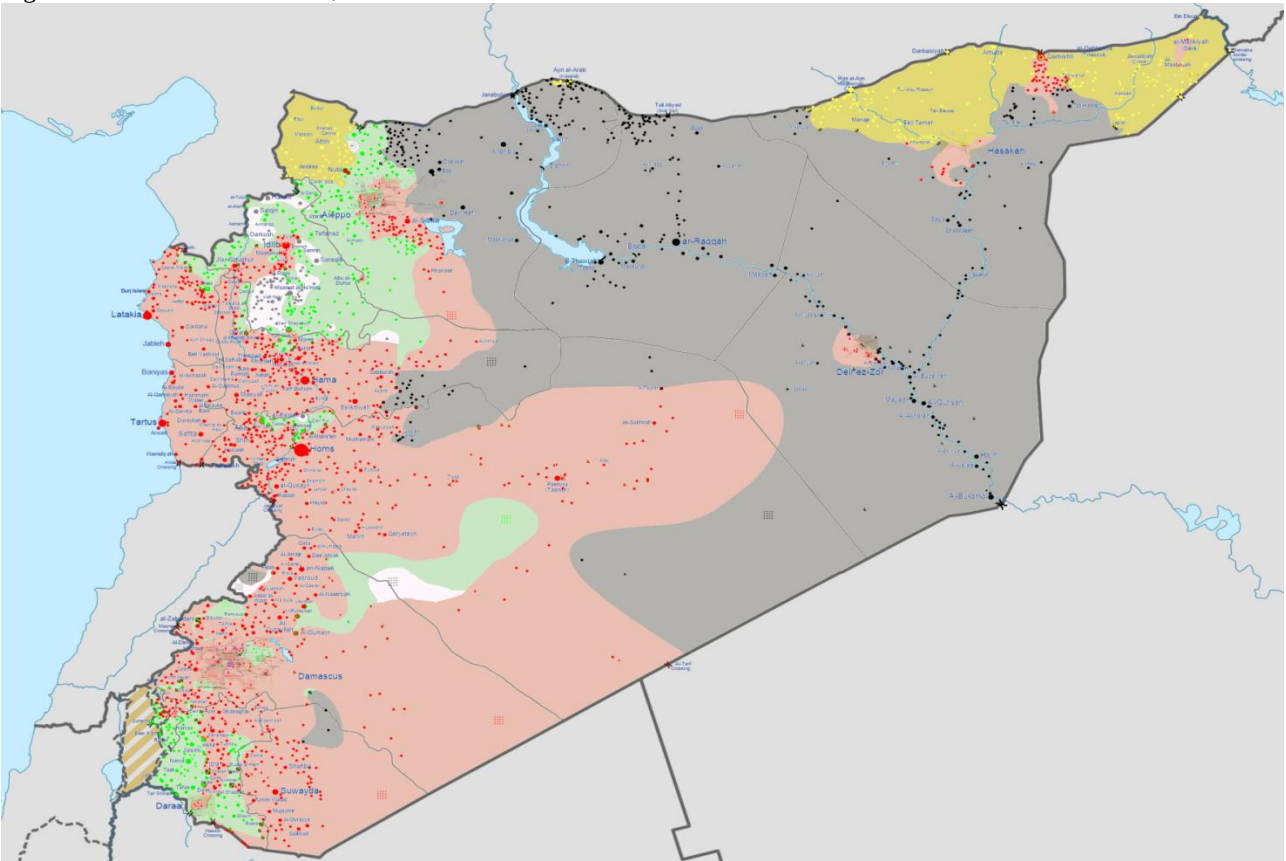
Figuur 4: kaart van het conflict, 28 januari 2014

Figuur 5: kaart van het conflict, 2 juli 2014

Figuur 6: kaart van het conflict, 28 december 2014

Bijlage D: Fotobijlage

Serie A: Een impressie van de *riba*

Figuur 7: Een verdedigingspositie in een rotswand (1)⁴⁵³

Figuur 8: Slapen aan de frontlinie⁴⁵⁴

⁴⁵³ Foto gepost op Justpaste.it, archieffoto 18 december 2015

⁴⁵⁴ Foto gepost op Justpaste.it, archieffoto 18 december 2015

Figuur 9: Het in de gaten houden van het front⁴⁵⁵

Figuur 10: Een verdedigingspositie in een rotswand (2)⁴⁵⁶

⁴⁵⁵ Foto gepost op Justpaste.it, archieffoto 18 december 2015

⁴⁵⁶ Foto gepost op Justpaste.it, archieffoto 18 december 2015

Figuur 11: Wachtzitten⁴⁵⁷

Figuur 12: Ribaat in de loopgraven aan de frontlinie, “hier slapen we, koken we, eten we, etc.”⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ Foto gepost op Justpaste.it, archieffoto 18 december 2015

⁴⁵⁸ Foto gepost op Twitter, Abu in Sham, archieffoto 11 december 2015

Serie B: Een impressie van het leven in dorpen en steden

Figuur 13: Kinderen volgen les in de Koran⁴⁵⁹

Figuur 14: Bombardement op Raqqa, september 2014⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ Caris & Reynolds, 2014

⁴⁶⁰ Aljazeera, 2015b

Figuur 15: Inwoners in de rij bij een gaarkeuken in Raqqa⁴⁶¹

Figuur 16: Door ISIS in beslag genomen sigaretten, vlak voordat deze werden verbrand⁴⁶²

⁴⁶¹ Syria:Direct, 2015

⁴⁶² Mezzofiore, 2014

Figuur 17: Een executie door ISIS op een stadsplein⁴⁶³

Figuur 18: Beschikbaarheid van Nutella in ISIS gebied⁴⁶⁴

⁴⁶³ International Business Times, 2015

⁴⁶⁴ Daily Mail, 2014

Figuur 19: Vrouw van de *Al-Khansaa* brigade⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Akhbar al-Yom, 2015

Bezoekadres

Kantoren Stichthage
Koningin Julianaplein 10
2595 AA Den Haag

Postadres

Universiteit Leiden - Institute of Security
and Global Affairs
Postbus 13228
2501 EE Den Haag
T: 070 80 09 506
E: ctc@fgga.leidenuniv.nl

In opdracht van

Rechtbank Rotterdam
Wilhelminaplein 100-125
3072 AK Rotterdam